

ZRÍNYI ILONA LEVELEI KÁRPÁTALJÁN
Forráskiadvány

ЛИСТИ ІЛОНИ ЗРІНИ НА ЗАКАРПАТТІ
Науково-джерелознавче видання

ILONA ZRÍNYI'S LETTERS IN TRANSCARPATHIA
Publication of Archival Sources

ZRÍNYI ILONA LEVELEI KÁRPÁTALJÁN

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Lehoczky Tivadar Társadalomtudományi Kutatóközpontjának
forráskiadványa

Közreadja:
Csatáry György

„RIK-U” Kft.
Beregszász–Ungvár
2018

УДК (ETO): 94(439)“1600”Zrínyi_I
Z – 72

A kötetben a Kárpátaljai Állami Levéltár beregszászi részlegén őrzött tizenegy Zrínyi Ilona-levelet tárjuk az olvasók elé. Az eredeti levelek, melyek még a munkácsi vár ostroma (1685–1688) előtt íródtak, értékes forrásai mind a magyar, mind az európai történelemnek, és rámutatnak a fejedelemszpony Ung és Bereg vármegyékkel fenntartott kapcsolatára. A forráskiadványt történészeknek és a múltat kedvelő olvasóknak egyaránt ajánljuk.

Készült a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Kiadói Részlegének és Lehoczky Tivadar Társadalomtudományi
Kutatóközpontjának műhelyeiben.

A forrásokat közreadja, jegyzetekkel ellátta és a bevezető tanulmányt írta:
Csatáry György (II. RF KMF, Lehoczky Tivadar Társadalomtudományi Kutatóközpont)

Az előszót írta:
Orosz Ildikó (II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Beregszász)

Szerkesztette:
Dobos Sándor (II. RF KMF, Kiadói Részleg)

Lektorálta:
Mészáros Kálmán (Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Budapest)

Angol nyelvre fordította:
Dobos Sándor

Ukrán nyelvre fordította:
Kordonec Olekszandr (II. RF KMF, Filológia Tanszék)

Korrektúra:
Husztai-Kacsur Andrea, Bárány Erzsébet, Husztai Ilona

Tördelés:
Tótin Viktória

Borítóterv:
Csatáry György, Dobos Sándor
A borítón egy 18. századi ismeretlen festő *Zrínyi Ilona*-portréja látható.

ETO-besorolás:
a II. RF KMF Apáczai Csere János Könyvtára

A kiadásért felelnek:
Orosz Ildikó, Dobos Sándor

A kötet megjelenését támogatta az MTA Domus Kuratóriuma.

Kiadó: „RIK-U” Kft.
88000 Ungvár, Gagarin u. 36. E-mail: print@rik.com.ua
Nyomdai munkák: Kálvin Nyomda
90202 Beregszász, Kossuth tér 4. E-mail: kalvin.nyomda@gmail.com

ISBN 978-617-7692-32-3

© Csatáry György, 2018
© II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 2018

ЛИСТИ ІЛОНИ ЗРІНІ НА ЗАКАРПАТТІ

Науково-джерелознавче видання
Науково-дослідного центру ім. Тіводора Легоцькі
при Закарпатському угорському інституті ім. Ференца Ракоці II

Публікує:
Юрій Чотарі

ТОВ «РІК-У»
Берегове–Ужгород
2018

УДК: 94(439)“1600”Zrínyi_I
Z – 72

Видання пропонує читачам познайомитися з одинадцятьма листами Ілони Зріні, які зберігаються у Державному архіві Закарпатської області (м. Берегове). Оригінальні листи є цінним джерелом як у контексті угорської, так і європейської історії. Вони були написані ще до облоги Мукачівського замку (1685–1688) та розкривають стосунки княгині з керівництвом Ужанського та Березького комітетів. Науково-джерелознавче видання рекомендується як історикам, так і поціновувачам минулого.

Підготовлено видавничим відділом Закарпатського угорського інституту
ім. Ф.Ракоці II та Науково-дослідним центром ім. Тіводора Легоцькі

Листи до публікації підготував, коментарі та вступну статтю до них подав:
Юрій Чотарі (Науково-дослідний центр ім. Тіводора Легоцькі при ЗУІ ім. Ф.Р. II)

Передмова:

Ільдико Орос (Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II, Берегове)

За редакцією:

Олександра Добоша (Видавничий відділ при ЗУІ ім. Ф.Р. II)

Рецензент:

Калман Мейсарош (Інститут та Музей військової історії, Будапешт)

Переклад англійською мовою:

Олександр Добош

Переклад українською мовою:

Олександр Кордонець (Кафедра філології ЗУІ ім. Ф.Р. II)

Коректура:

Андрея Густі-Качур, Єлизавета Барань, Ілона Густі

Верстка:

Вікторія Товтін

Обкладинка:

Юрій Чотарі, Олександр Добош

На обкладинці використано портрет Ілони Зріні невідомого художника XVIII ст.

УДК:

Бібліотечно-інформаційний центр “Опацої Черє Янош” при ЗУІ ім. Ф.Р. II

Відповідальні за випуск:

Ільдико Орос, Олександр Добош

Видання опубліковане за підтримки Кураторії «Domus» АН Угорщини.

Видавництво: ТОВ «РІК-У»

88000, м. Ужгород, вул. Гагаріна, 36. E-mail: print@rik.com.ua

Поліграфічні послуги: ПП Лац Ч. С.

90202, м. Берегове, пл. Кошута 4. E-mail: kalvin.nyomda@gmail.com

ISBN 978-617-7692-32-3

© Юрій Чотарі, 2018

© Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II, 2018

ILONA ZRÍNYI'S LETTERS IN TRANSCARPATHIA

Publication of Archival Sources
of Lehoczky Tivadar Social Sciences Research Centre
of Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College
of Higher Education

Published by:
György Csatóry

”RIK-U” LLC
Berehove–Uzhhorod
2018

УДК (UDC): 94(439)“1600”Zrínyi_I
Z – 72

The volume introduces eleven letters of Ilona Zrínyi that are kept in the section of the State Archives of Transcarpathian Oblast in Berehove. The original letters are valuable sources for the Hungarian and also for the European history. The letters were written before the siege of Munkács castle, pointing to the relationship between the duchess and Ung and Bereg counties. This publication of archival sources is recommended to historians and to readers who are interested in the past as well.

Prepared at the Publishing Department
and the Lehoczky Tivadar Social Sciences Research Centre
of Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education.

Archival sources with notes published by and introductory academic study written by:
György Csátáry (Lehoczky Tivadar Social Sciences Research Centre of Ferenc Rákóczi II
Transcarpathian Hungarian College of Higher Education)

Preface written by:
Ildikó Orosz (Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College
of Higher Education, Berehove)

Edited by:
Sándor Dobos (Publishing Department of Ferenc Rákóczi II
Transcarpathian Hungarian College of Higher Education)

Checked by:
Kálmán Mészáros (Institute and Museum of Military History, Budapest)

Translated into English by:
Sándor Dobos

Translated into Ukrainian by:
Olekszandr Kordonec (Department of Philology of Ferenc Rákóczi II
Transcarpathian Hungarian College of Higher Education)

Proof-read by:
Andrea Huszti-Kacsur, Erzsébet Bárány, Ilona Huszti

Makeup:
Viktória Tótin

Book cover:
György Csátáry, Sándor Dobos

Ilona Zrínyi's portrait painted by an 18th century unknown artist can be seen on the book cover.

Universal Decimal Classification (UDC):
The Apáczai Csere János Library of Ferenc Rákóczi II
Transcarpathian Hungarian College of Higher Education

Responsible for publishing:
Ildikó Orosz, Sándor Dobos

***Publication of Archival Sources sponsored by
the Advisory Board of Domus of Hungarian Academy of Sciences.***

Publisher: "RIK-U" LLC
88000 Uzhhorod, 36, Gagarin Street. E-mail: print@rik.com.ua
Printing: "Kálvin" Printing-house
90202 Berehove, 4, Kossuth Square. E-mail: kalvin.nyomda@gmail.com

ISBN 978-617-7692-32-3

© György Csátáry, 2018
© Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education, 2018

ELŐSZÓ

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola a Rákóczi-hagyományok kutatásának és ápolásának fontos színtere. Mivel vidékünk bölcsője volt a XVII–XVIII. századi szabadságharcoknak, azok politikai és gazdasági bázisa is ebből a térségből táplálkozott. A magyar történelem jeles személyiségeinek, többek között Zrínyi Ilonának és Thököly Imrének szűkebb pátriánk területén követhetjük végig életük legdicsőbb éveit. A szentmiklósi várkastélyban fogant kapcsolatuk hosszú évekre meghatározta a haza függetlenségi harcának viszonyait. Személyes kapcsolatukat befolyásolta a politika, ami nagy erőfeszítéseket követelt a házaspártól. A Thököly vezette szabadságmozgalom idején Zrínyi Ilonának a sorsa összeforrt a munkácsi vár védelmével, miközben hallatlan hősiességről tett tanúbizonyságot. A magyar nemzet függetlenségéért küzdő őseihez híven a fejedelemsasszony közel három éven át a haza nemzetközileg is elismert védelmezője volt, amiért a francia király „*Európa legbátrabb asszonyának*” nevezte. Kapcsolatukat érdekházasságnak ítélték, ami abban a korban megszokott volt. A kortársak szerint Thökölynak szüksége volt a Rákóczi-birtokok jövedelmére. Később azonban kiderült, hogy őszintén szerették egymást, és életük utolsó éveit – ha a hazától távol is – együtt töltötték.

Zrínyi Ilonának a haza védelmében tett erőfeszítéseiről is tanúbizonyságot tesznek e kiadványban közzétett levelek, amelyek Munkács várának védelme (1685–1688) előtt íródtak. A közölt tizenegy levél magyarságunk múltjának féltett ereiklyéi, amelyek a ma emberét is megerősíthetik a kitartás és hűség gyakorlásában. Kötetünkkel a fejedelemsasszony emléke előtt szeretnénk főt hajtani, aki fiához, II. Rákóczi Ferenchez hasonlóan azon fáradozott, hogy Magyarország visszaszerezze szabadságát. Az olykor erélyes, férfias kiállása mellett a gyengéd asszonyt, gyermekeinek szerető édesanyját tisztelhetjük benne.

Meggyőződésünk, hogy a történelem a múlt és a jelen párbeszéde, így a közkinccsé tett Zrínyi Ilona-levelek sokoldalú betekintést adnak a kor történéseibe, amelyekből tanulságokat nyerhetünk ma is.

Dr. Orosz Ildikó,
a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola rektora

ПЕРЕДМОВА

Закарпатський угорський інститут імені Ф.Ракоці II є важливим центром вивчення традицій Ракоці. Наш край став колискою визвольних змагань XVII–XVIII століть, тож політично й економічно боротьба за свободу жились саме з цього регіону. З територією нашої «малої батьківщини» пов'язані найвизначніші роки відомих постатей угорської історії, зокрема Ілони Зріні та Імре Текелі. Їхні стосунки, що зародилися в Сентміклошському (Чинадіївському) замку, на багато років визначили хід боротьби за незалежність угорців. У період, коли визвольний рух очолював Текелі, доля тісно пов'язала Ілону Зріні з обороною Мукачівського замку, під час якої княгиня засвідчила свою неабияку мужність. Залишаючись вірною славним традиціям предків, Ілона Зріні протягом трьох років не тільки обороняла замок, а й виступала на захист усієї Угорщини, за що цілком справедливо французький король назвав її *«найсмівлівішою жінкою Європи»*. Стосунки Ілони Зріні та Імре Текелі називали шлюбом інтересів, у той час це було поширеною практикою. На думку їх сучасників, Текелі потребував доходів з володінь Ракоці. Однак пізніше з'ясувалося, що вони щиро покохали один одного і свої останні роки провели – навіть якщо далеко від батьківщини – разом.

Про зусилля, які Ілона Зріні докладала заради захисту Угорщини, свідчать і вміщені у цьому виданні листи, що були написані ще до оборони Мукачівського замку (1685–1688). Ці одинадцять листів – цінні реліквії минулого, які можуть послужити сучасникам прикладом витримки і вірності. Цим виданням бажаємо віддати шану пам'яті княгині, яка, як і її син Ференц II Ракоці, присвятила себе благородній справі – визволенню Угорщини. В Ілоні Зріні поєдналися сильна воля, чоловіча мужність із жіночою ніжністю та материнською любов'ю.

На наше переконання, історія є діалогом між минулим і сучасним, тож оприлюднення такого скарбу, як листи Ілони Зріні, дасть можливість більше дізнатися про події нашої історії і почерпнути з них висновки для сьогодення.

Ільдико Орос, канд. пед. наук
ректор Закарпатського угорського інституту ім. Ф.Ракоці II

PREFACE

The Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education is an important place to study and cultivate the Rákóczi traditions. As our region was the cradle of wars of independence in the 17th and 18th centuries, their political and economic base was fed from this area as well. The events of the most glorious years of the lives of prominent Hungarian historical personalities including Ilona Zrínyi and Imre Thököly connected to various places of our region. Their relationship which developed in the castle of Szentmiklós¹, determined the circumstances of the independence struggle for many years. During the movement of independence led by Thököly, Ilona Zrínyi's fate became inseparable from the defence of Munkács castle while she demonstrated unchallenged and unprecedented heroism. Similar to her ancestors who fought for the independence of the Hungarian nation, the duchess was internationally recognized as the defender of Hungary for three years, that is why the French king called her "*The bravest woman in Europe*". The relationship between Ilona Zrínyi and Imre Thököly was considered as a marriage of convenience, which was normal at that time. According to the contemporaries, Thököly needed the income of the Rákóczi estates. Later it became evident, that they honestly loved each other and they spent the last years of their lives even far from Hungary but together.

Ilona Zrínyi's efforts to defend Hungary are also proved by the letters which are studied and published in this publication and that were written before the defence of Munkács castle (1685–1688). The published eleven letters are unique and special relics from the past of our Hungarian nation, which can strengthen people in the pursuit of perseverance and fidelity today as well. With this publication we would like to express our respect towards the duchess, who similar to her son Ferenc Rákóczi II, did her best to restore the independence of Hungary. Beside her brave, vigorous and strong character, we should respect her for being a gentle woman and a loving mother.

We are convinced that history is a dialogue between the past and the present, thus Ilona Zrínyi's letters that are published in this publication give a versatile insight into the events of the age, from which we can learn lessons today as well.

Ildikó Orosz, PhD
Rector of Ferenc Rákóczi II
Transcarpathian Hungarian College of Higher Education

¹ Today it is the castle of Szentmiklós (also known as Telegdy-Rákóczi castle) in the urban-type settlement of Beregszentmiklós (officially called Чинадійово/Chynadiyovo) in Transcarpathia, in Ukraine.

ZRÍNYI ILONA LEVELEI KÁRPÁTALJÁN

Zrínyi Ilona – a magyar történelem nagyasszonya, Zrínyi Péter¹ és Frangepán Katalin² leánya, II. Rákóczi Ferenc anyja, Munkács várának hős védője, a Habsburgok elleni fellépés szimbólumává vált. Életének eseményei bekerültek a magyar tankönyvekbe. Született 1643-ban³ a horvátországi Ozaly várában. Elhunyt a kis-ázsiai Nikodémiában 1703. február 18-án. Történelmünk nőalakjai között kiemelkedő szerepet mondhat magáénak.

Jelenleg nem célunk, hogy részleteiben bemutassuk Zrínyi Ilona életútját, mivel ez már ismert az érdeklődők előtt. Kárpátalján őrzött leveleinek kiadása alkalmával csupán egy rövid ismertetőt adunk a nagyasszony életéről, és a hozzá fűződő helyi kultusról számolunk be. Írásunkban felhasználtunk monográfiákat, pl. amelyet Horváth Mihály⁴ még 1869-ben írt Zrínyi Ilonáról, továbbá számos tanulmányból merítettünk, amelyek részleteiben is bemutatták a nagyasszonyt és korát.⁵ Itt emelném ki R. Várkonyi Ágnesnek a témára vonatkozó tanulmányait,⁶ majd a le-

¹ Zrínyi Péter (horvátul: Petar Zrinski) (Verbovec, 1621. június 6. – Bécsújhely, 1671. április 30.) horvát bán, a Wesselényi-összeesküvés résztvevője, Zrínyi Ilona édesapja, II. Rákóczi Ferenc nagyapja. Jelentős érdemei voltak a törökök elleni harcban, ennek ellenére az összeesküvésben való részvételéért kivégzik.

² Frangepán Katalin (1625–1673) Zrínyi Péter felesége, Zrínyi Ilona anyja, II. Rákóczi Ferenc nagyanyja. Zrínyi Ilonához hasonlóan őt is elszakították gyermekeitől. A Zrínyi Péter szervezte összeesküvés miatt a grazi domonkos kolostorba zárták, ahol férje kivégzésének hírére megőrült és itt is hunyt el.

³ Születési dátumának bizonytalanságairól lásd: Mészáros Kálmán–Seres István: Zrínyi Ilona. Rubicon. 2014. 2. szám. 6. old.; Nagy László: Kard és szerelem. Török kori históriák. Gondolat Kiadó, Bp., 1985. 375. old.

⁴ Horváth Mihály: Zrínyi Ilona életrajza. Pest. 1869.; Továbbá: Gaal Mózes: I. Rákóczy Ferenczné, Zrínyi Ilona. Történelmi könyvtár. Bp., 1899. 96. old.

⁵ Magyar Történelmi Emlékek. Thaly Kálmán (szerk.): Thököly Imre Fejedeleme 1691–1692-iki leveleskönyve. Bp., 1896. 280. old.; Magyar Történelmi Emlékek. Torma Károly (szerk.): Késmárki Thököly Imre naplója 1676–1678-ból. MTA, Bp., 1866. 9. old.; Szilágyi Sándor: Zrínyi Ilona levelei. Történelmi Tár. 1880. 417–424. old.; Beiczner Éva: Megbúsult elmével. Zrínyi Ilona személyiségképe. Nemzetközi Grafológiai Szemle. 1997. 4. sz. 63–75. old.; Gyöngyösi István: Thököly Imre és Zrínyi Ilona házassága. Palinódia (Kesergő nimfa) Balassi Kiadó, 2000. 157. old.; Markaly Aranka: Érdek vagy szerelem? Thököly Imre és Zrínyi Ilona kapcsolata. Korunk, 2016. XII. 27. évf. 12. szám. 29–34. old.

⁶ R. Várkonyi Ágnes: A fejedelem gyermekkor. Bp., 1989.; Uő.: Zrínyi Ilona, „Európa legbátrabb asszonya”. Magyar–Török Baráti Társaság, Bp., 2009. 18. old.; Uő.: Zrínyi Ilona. In: Nők a magyar történelemben. Összeáll.: Uő. Bp., 1997. 131–170. old.

velekről Váradi Sternberg János írásait.⁷ Felhasználtuk Mészáros Kálmán és Seres István értékeléseit az új kutatások eredményeinek tükrében.⁸ A Zrínyi Ilona korával és személyével foglalkozó tudósok több ízben hangoztatták a fejedelemszony politikai és gazdasági tevékenységét feltáró iratok összegyűjtésének szükségességét. Kutatásaink eredményeképpen ezúttal kerül be a tudományos vérkeringésbe a kárpátaljai levéltárban őrzött tizenegy eredeti levél.

Munkács vára hős asszonyának édesapja jelentős eredményeket ért el a török elleni harcokban. Vitézségeért egy országnyi terület kormányzója, bánja lett. Későbbi politikai szerepvállalása során a török orientáció felé sodródott, amiért végül a császár kivégeztette. Édesanyja korának egyik legműveltebb asszonya volt. Szívén viselte családjá sorsát, a négy gyermek (Petronella, Ilona, János és Auróra-Veronika) nevelését. Számos imakönyv és verses naptár kiadásának támogatója volt. Zrínyi Ilona gyermekévei szeretetteljes főúri környezetben teltek el. Nyelveket tanult, beszélt a horvát, magyar, latin, német nyelvet. Elsajátította a lovagláson túl a nyíl és az íjazás művészetét is. Bizonyára apai nagybátyja, Zrínyi Miklós⁹ is fontos szerepet játszott sokoldalú műveltségének kialakulásában. A grófnő, amikor felnőtté vált, anyja rangjához illő vőlegényt szemelt ki számára, I. Rákóczi Ferenc¹⁰ felvidéki nagybirtokos személyében. A korabeli szokásoknak megfelelően a fiatalok arcképet cseréltek, majd ezt követte a személyes találkozás. Az eljegyzésre a trencsénteplicei fürdőben került sor.

A két család közötti házasságkötés mintegy összekapcsolta az ország déli és északi birtokait. A menyegzőre jóval később – Zrínyi Miklós halála és a vasvári béke után – került sor.¹¹ Az esküvői szertartást Makovica várában tartották 1666. március 1-jén, ezután Sárospatak várába költöz-

⁷ Váradi Sternberg János: Zrínyi Ilona ismeretlen levelei. Új Hajtás. 1989. január 22.

⁸ Mészáros-Seres: Rubicon. 2014. 2. szám. 5–15. old.

⁹ Zrínyi Miklós (1620–1664) Somogy vármegye főispánja, nagybirtokos főnemes, költő, hadvezér, politikus, hadtudós. „A Szigeti veszedelem” és „Az török áfium ellen való orvosság” című művek szerzője.

¹⁰ I. Rákóczi Ferenc, (1645–1676) erdélyi fejedelem. A Wesselényi-összeesküvésbe bonyolódva anyja és a jezsuiták mentették meg életét jelentős váltságdíj ellenében. Zrínyi Ilona első férje.

¹¹ Thaly Kálmán: I. Rákóczi Ferencz és Zrínyi Ilona lakodalmi ünnepélye. (1666) Történelmi Tár. 1881. 585. old.

tek. Családi életük nem volt zavartalan. Anyósa, Báthory Zsófia¹² ellen-szenvvel viseltetett iránta, aminek leginkább politikai okai voltak, ugyan-is nehezményezte, hogy fiát Zrínyi Ilona és környezete által bevonják egy Habsburg-ellenes megmozdulásba. 1667-ben elsőszülött fiát vesztette el, 1671-ben pedig a Wesselényi-féle összeesküvés leleplezése után kivégezték Zrínyi Pétert is. Édesanyját és leánytestvéreit apácakolostorba zárták, ahol Frangepán Katalin el is hunyt. I. Rákóczi Ferencet édesanyja, Báthory Zsófia váltotta ki az összeesküvés vádja alól 400 ezer forintért és a Rákóczi-várak egy részének feladásával. Zrínyi Ilona lelki megrázkódtatásai után 1672-ben szülte meg leányát, Júliát majd négy évvel ezután a borsi kastélyban II. Rákóczi Ferencnek adott életet. Rövidesen súlyos betegségben elhunyt I. Rákóczi Ferenc, így Ilona csak gyermekeiben látta örömét. Egyengette a mintegy 2 millió kat. hold kiterjedésű Rákóczi-birtokot és gyermekei leendő sorsát, a környező világra való fogékonyságra és felelősségre nevelte őket.

Az 1670-es években kibontakozó kuruc mozgalmak élére Thököly Imre állt, akinek megnyerő személyisége felhívta magára az özvegy figyelmét. 1678-ban a szentmiklósi kastélyban ismerkedtek meg, szimpátiájuk a különbség ellenére kölcsönössé, majd szerelemmé vált, amelynek a színhelye gyakran e várkastély maradt.¹³ 1682. június 15-én a munkácsi vár kápolnájában Zrínyi Ilona hűséget fogadott Thököly Imrének. Gyöngyösi István költő az eseményt megörökítendő, esküvői éneket írt az ifjú pár részére.¹⁴ Thököly ezután átvette a munkácsi várat és felesküdtette a várőrséget is, majd sor került a vár megerősítésére. A fejedelemasszony azonkívül, hogy gyengéd feleség volt, figyelemmel kísérte férje hadműveleteit. Tárgyalásaival segítette a „kuruc király” politikáját. Még az esküvő előtt Thököly szövetséget kötött a törökökkel a Habsburgok ellen, de az

¹² Báthory Zsófia (1629–1680) férje II. Rákóczi György erdélyi fejedelem, fia I. Rákóczi Ferenc. Esküvője idején áttért a református hitre, de férje halála után buzgó katolikus lett. Fiával is szembeszállt a Wesselényi-féle összeesküvésben való részvétele miatt, de később kiváltotta a halálos ítélet alól. Munkács várában halt meg.

¹³ Lásd: Magyar Történelmi Emlékek. Torma Károly (szerk.): Késmárki Thököly Imre naplója 1676–1678-ból. MTA, Bp. 1866. 9. old.; Lehoczky Tivadar: Adat Zrínyi Ilona és Thököly Imre házasságához. Századok, 1876. 750–753. old.; Makrally: Korunk. 2016. december. 31. old.

¹⁴ Gyöngyösi István: Thököly Imre és Zrínyi Ilona házassága. <http://mek.oszk.hu/06000/06096/html/#d0e5953> (Letöltés: 2017.11.26.)

1683-ban indult Bécs elleni támadás kudarcba fulladt. Zrínyi Ilona gyermekeivel Munkácson maradt. A császári hadsereg Caprara¹⁵ generális vezetésével visszafoglalta a felvidéki városokat (Kassa, Makovica, Regéc, Sárospatak), és az év végére Munkácsot fogta ostromzár alá. A mintegy háromezer főnyi katonaság hőiesen ellenállt, élükön a férfias bátorságáról tanúságot tevő Zrínyi Ilonával. A várvédők hősiességét bizonyítja, hogy többször is kitörtek a gyűrűből, nagy károkat okozva az ellenséges katonaságnak. 1686. március 10-én Caprara feladásra szólította fel a vár úrnőjét, aki válaszlevelében – amelyet az európai közönséggel is megosztott – gyermekei és egyben a magyar szabadság érdekeit védte. „...*A várat fejedelmi magzataim számára nekem, az anyjuknak kell megvédelmezni, mert a gyermekek minden fegyverviselésre alkalmatlanok. Különben is ártatlanságuk és kiszolgáltatott gyenge mivoltuk igazsága lenne, hogy megvédje őket. A gyermekeknek mindenkor grácia jár a keresztény világban... A harc vakmerősége az én nememhez is igen illetlen és a bevett rend nélkül való volna, de én gyermekeimnek, kiknek anyja és természet szerint való gondviselője vagyok, anyai ösztöntől viseltetvén, javokra és hasznokra egész tehetséggel iparkodom. A fegyveres erőszaktól meg nem rettenek... És bizonyára az oly nagyhatalmú Monarchiának dicsőségét és győzedelmét nem fogja növelni, ha engemet és a gyermekeket ebben a szoros szegletben ostrommal szorongat.*”¹⁶ A Zrínyi Ilona által tanúsított ellenállás kivívta a környező országok rokonszenvét. A francia király, XIV. Lajos Európa legbátrabb asszonyának nevezte, így írtak róla a holland és a francia újságok címlapjain. Caprara császári tábornok egyre szorosabbra vette az ostromgyűrűt, és elrendelte a vár folyamatos lövetését. A fejedelemasszony ekkor az őrséget kitartó védelemre szólította fel. Ostromhangulatban került sor Ferenc fiának 10. születésnapjára, március 27-én.¹⁷ Május 22-én pedig Ilona-nap alkalmából köszöntötték a gyermekei, ami mély nyomokat hagyott mind Zrínyi Ilona lelkében, mind a magyar történetírásban.¹⁸

¹⁵ Sylvius von Caprara (1631–1701) császári tábornok, részt vett Magyarország elfoglalására irányuló Habsburg hadjáratokban.

¹⁶ R. Várkonyi Ágnes: A fejedelem gyermekora (1676–1688). Bp., 1989. 234–235. old.

¹⁷ Kertész Erzsébet: A fejedelemasszony. (Zrínyi Ilona élete). Bp., 1986. 93. old.

¹⁸ Lásd: Lehoczky Tivadar: Zrínyi Ilona napjai Báthory Zsófia halála után. Századok. 1877. 880–882. old.; R. Várkonyi Ágnes: Zrínyi Ilona és a korabeli magyar politika. Thököly-emlékünnepség. A fejedelem halálának 270. évfordulója alkalmából. Vaja, 1975. 88. old. Továbbá: Bay Gábor: A híres „Ilona-napok” Munkács ősi várában ludányi Bay Mihály egykori naplójából. Kárpáti Híradó, 1943. április 29.

A vár tényleges védelmét Radics András főkapitány irányította, a politikai ügyeket pedig Absolon Dániel intézte. Zrínyi Ilona személyesen vett részt a védelem irányításában, kiment a bástyákra, és vitéz katonáit bátorította. Fia később a Vallomásokban szintén elismerően írt anyja helytállásáról, részletezve azokat az eseményeket, amelyek éppen az ostromlott bástyán történtek. *„Zrínyi Ilona nem csupán a vár úrnője volt, de e szerepében közvetlen veszélynek is kitette magát, hogy a védőket bátorítsa, kis túlzással úgy is fogalmazhatunk, hogy a katonáival sorsközösséget vállaló hadvezér szerepét játszotta. Az már azonban romantikus túlzás, ha Zrínyi Ilona alakját tetőtől talpig páncélban és karddal vagy – mint egy korabeli francia ábrázoláson – puskával a kezében elevenítjük fel.”*¹⁹ Az ostrom vezetésére még novemberben új generálist neveztek ki a felső-magyarországi területre, Caraffa tábornok²⁰ személyében. A kegyetlenkedéseiről ismert Caraffa szintén felszólította a fejedelemszszont a vár megadására, de eredménytelenül. Nem kímélve a környék lakosságát az eperjesi vértörvényszék szellemében akarta kikényszeríteni a kapitulációt. A folyamatos ostrom nem hozott eredményt, a császár az európai politikai helyzetre való tekintettel el akarta kerülni, hogy Munkács várának védelme nemzetközi ügyé nője ki magát. A fejedelemszszont különböző országokba küldött segítségkérelmei rendre válasz nélkül maradtak.

Közben Thököly felmentő serege csupán Nagyváradig jutott el. Thököly terve megghiúsult, és fokozatosan veszítette el erősségeit, 1685-ben a váradi pasa elfogatta és Temesvárra vitette. Végül a fejedelemszszont a vár feladása mellett döntött, ennek okairól-körülményeiről ma sem egyértelmű a történészek véleménye.²¹ A fejedelemszszont tárgyalásainak eredményeképpen sikerült kieszközölnie, hogy császári jóváhagyással hagyja el a várat, és a védők amnesztiát kaphassanak. Thököly szerepének értékelésében egyet lehet értenünk Mészáros–Seres véleményével: *„A váradi tömlöcéből kiszabadult és a szultán által méltóságába visszahelyezett kuruc vezér ugyanis mindvégig a török oldalán állt*

¹⁹ Mészáros–Seres, Rubicon. 2014. 2. sz. 12. old.

²⁰ Antonio Caraffa (1642–1693) császári tábornok. Az ő nevéhez fűződik a hírhedt eperjesi vértörvényszék felállítása, ahol hamis vádak alapján nemeseket végeztetett ki. Felvidéken és Erdélyben a császári kegyetlenséget testesítette meg. Harcolt a török és a francia frontokon is.

²¹ A vár feladásának körülményeire vonatkozóan lásd: R. Várkonyi Ágnes: A fejedelem gyermekora (1676–1688). Bp., 1989. 277–283. old.

az elhúzódó háborúban, s ezzel megpecsételte sorsát... ”²² A Rákóczi- és Thököly-birtokok a Kamara kezelésébe mentek át, Ferenc és Júlia gyámság alá kerültek. 1688 januárjában a fejedelemsasszony összeszedte értékeit – Bibliákat, szentképeket, ékszereket, könyveket –, miután elindult Bécsbe.²³ A legszörnyűbb ítélet azonban gyermekeinek elszakítása volt, akik zárdában nevelkedtek fel. Zrínyi Ilonának csak négy év után sikerült szabadságát megváltania fogolycsere által. Thököly, amikor benyomult Erdélybe, és a zernyesti csatában legyőzte a császári erőket, foglyul ejtett egy generálist és egy ezredest.²⁴ Ezen főtisztekért sikerült kiváltania feleségét a bécsi fogságból. A fejedelemsasszony még a törökországi útja előtt sem búcsúzható el fiától.²⁵ Ekkor született az a búcsúlevél, amelyet végrendeletként értékelhetünk, a következőket olvashatjuk benne: *„Te csak tanulj szorgalmasan, és rajta légy, hogy a dicsőség koronáját elnyerjed. Nincs a világon szebb és dicső dolog, mint a becsületes név és a jó hír! Ez soha meg nem hal, hanem örökké él. A földi javak elveszhetnek – az nem nagy baj –, de aki becsületét veszítette, mindenét veszítette... Becsüld az embereket, szívesen társalogj az idegenekkel, s így véled is jól bánnak és szeretni fognak. Aki másokat megbecsül, magamagát becsüli. A rossz társaságokat szorgalmasan kerüld, mert ezek az emberek testét és lelkét pokolra juttatják. Azokkal kell társaságot tartanod, akiktől minden jót és okosat tanulhatsz... ”*²⁶ A fogolycsere ugyan elhúzódott, de a nagyasszony 1693 januárjában elindulhatott férjéhez, akivel Újpalánkán (Szerbia) találkozott, miután Pozsarevácon, majd Isztambulban éltek.²⁷ A bujdosás éveiben szerető feleség volt, sebzett lélekkel – gyermekei hiánya miatt – férfiasan állta a megpróbáltatásokat. A bámulatos lelki erővel megáldott asszony a száműzetésben férje és a bujdosók legfőbb támasza és vigasza

²² Mészáros–Seres, Rubicon. 2014. 2. sz. 10 old.

²³ Lásd: Thaly Kálmán: Zrínyi Ilona és II. Rákóczi Ferenczféle ingóságok jegyzékei. I–VI. Századok. 1879. 171–179. old.; Uő.: A Rákóczi-árvák 1688-ban Munkács várában maradt és Patakra vitt ingó értékeinek lajstromai. Történelmi Tár, 1886. 769. old.; Komáromy András: A Rákóczyak kincse Munkács várában. Századok. 1891. 736–750. old.

²⁴ Nagy László: A generálisért cserélt hitves. In: Uő.: Kard és szerelem. Bp., 1985. 371–412. old.

²⁵ R. Várkonyi Ágnes: Zrínyi Ilona és a korabeli... 89. old.; R. Várkonyi Ágnes: A fejedelem gyermekora. Bp. 1989. 282–283. old.; Lásd: Bay Gábor: A híres „Ilona napok” Munkács ősi várában ludányi Bay Mihály egykori naplójából. Kárpáti Híradó, 1943. április 29.

²⁶ Kertész, Bp., 1986. 130. old. A levél 1692. január 8-án kelt.

²⁷ R. Várkonyi Ágnes: Zrínyi Ilona és a korabeli... 89. old.

volt. A rendkívül szűkös, olykor kimondottan sanyarú viszonyok között jelenlétével nem hogy nehezítette volna a száműzöttek helyzetét, de minden tőle telhető módon próbált segíteni a nála is rosszabb helyzetbe került honfitársainak. Thököly közsvényének gyógyítása céljából néhányszor ellátogattak Rodostóba is, az ottani sárfürdőbe. Utolsó éveit Nikodémiában a „Virágok völgyében” töltötte. 1703. február 18-án hunyt el, Konstantinápolyban temették el a Szent Benedek-templomban. Végso nyughelye 1906. október 29-től a kassai Szent Erzsébet-dóm lett, amelynek kriptájában Zrínyi Ilona földi maradványai közös szarkofágban pihennek fia, II. Rákóczi Ferenc és soha nem látott unokája, Rákóczi József herceg maradványaival együtt.²⁸

* * *

A Kárpátalján őrzött eredeti Zrínyi Ilona-levelekről két alkalommal írtak helytörténetírásunkban. A már említett Váradi Sternberg János és ezen írás szerzője, aki a felkutatott levelek számát 1993-ben hatról tízre emelte.²⁹ Az utóbbi években pedig előkerült a 11. levél. Az említett levelek elemezve voltak ugyan, de teljes szövegük publikálására nem került sor.³⁰ Ezúttal a forrásokat átírva és digitalizált formában is megjelenítjük. A levelek nemcsak a tartalmuk miatt értékesek számunkra, de az adott kor írásbeliségének és szerzőjük stílusának meghatározó jellegét is magukon hordozzák. A rögzített kifejezések, szófordulatok teljes mértékben tükrözik a korra jellemző bizonytalan írásmódot. Az eredeti iratból kitűnik az ékezetek hiánya, az „i” betűket helyettesítette a „j”, az „y” és néha az „é” betű is. A korabeli szokásoknak megfelelően a levelek szövegét nem saját kezűleg a fejedelemasszony vetette papírra. Ezt a munkát a személyi titkárok végezték, így csupán az aláírás Zrínyi Ilonáé. Az iratokból kitűnik a fejedelemasszony határozott jelleme, állásfoglalása különböző személyes és más kérdésekben. A levelek közül öt még abból az időből származik, amikor anyósa, Báthory Zsófia élt. Jellemző, hogy a munkácsi várban eltöltött idő alatt is megőrizte önállóságát, nem maradt anyósa befolyása

²⁸ Mészáros–Seres, Rubicon. 2014. 2. sz. 12. old.

²⁹ Csátary György: Zrínyi Ilona levelei és emléke Kárpátalján. Hatodik Síp. 1993. Nyár. Melléklet. 10–16. old.

³⁰ A Váradi Sternberg János által ismertetett Zrínyi Ilona-levelek a Bereg megyei főispáni fondból valók.

alatt a rá gyakorolt nyomás ellenére sem. Levelei szerint szoros kapcsolatot tartott fenn Ung és Bereg megye vezetőivel. Az ez idáig felkutatott levelek közül a legkorábbi 1677. augusztus 6-án kelt,³¹ amelyben Zrínyi Ilona Ung vármegyének ír a német kereskedőkkel való elszámolás ügyében. A következő levél közel két évvel későbbi 1679. február 8-án datált. Itt a fejedelemasszony arról tudósítja Ung vármegyét, hogy megértette a hozzá intézett üzenetet, miszerint Petrovay János által tartja a kapcsolatot a megyével. A kellő tiszteletadás és a levél végén olvasható jókívánságok az ungi vezetőkkel fenntartott jószomszédi kapcsolatokról tanúskodnak.³² Ebben az időben gróf Homonnai Drugeth János, Drugeth Bálint ifjabb testvére volt a főispán Ung vármegyében. Ez időben Thököly Imre kurucaival nagy pusztításokat végzett a Homonnai-birtokon. 1679-ben, majd 1684-ben többek között elfoglalta az ungvári jezsuita kollégiumot³³ és elűzte annak híveit. Az 1679. február 21-én kelt levélben, Zrínyi Ilona Ung vármegyéhez fogadásra beajánlja nemzetes Pichuli Klára asszonyt és mostohafiát, Apagyi Zsigmondot. Továbbá kéri, hogy jelöljék ki azt a napot, amikor Klára asszony Ungváron megbeszéléseket folytathat.³⁴ Az 1679. május 1-jén kelt levelében a fejedelemasszony Ung vármegye alispánjának segítségét kéri Kulin Péter kiszabadítása érdekében.³⁵ A következő levél 1680. április 25-én kelt. Tartalmából kitűnik, hogy Zrínyi Ilona udvari főemberét és egyben titkárát, Hidi Györgyöt követként küldte Bereg vármegyéhez, és kéri: „*boczássá kívánt resolúciókkal*”. A levélből ítélve Hidi György beregszászi látogatására csupán a kellő tájékozódás miatt volt szükség.³⁶ Hat levelet ismerünk az 1681. évből. Az első 1681. április 13-án írta Czeglédy Mihály munkácsi udvarbíró küldetéséről.³⁷ Hasonló kérdések szerepelnek az 1681. június 11-én kelt két levelében Ignéczi István³⁸ és Kádas Mihály³⁹ vármegyei követségeiről. A negyedik

³¹ Kárpátaljai Állami Levéltár (KÁL), F. 4 (Ung vármegye főispáni iratai), op. 17, od. zb. 69, lap 5.

³² KÁL, F. 4, op. 2, od. zb. 1058, lap 3.

³³ A Homonnai Drugeth Gimnázium elődje.

³⁴ KÁL, F. 4, op. 2, od. zb. 1058, lap 1.

³⁵ KÁL, F. 4, op. 2, od. zb. 1058, lap 5.

³⁶ KÁL, F. 10 (Bereg vármegye főispáni iratai), op. 1, od. zb. 250, lap 1.

³⁷ KÁL, F. 10, op. 1, od. zb. 241, lap 1.

³⁸ KÁL, F. 10, op. 1, od. zb. 241, lap 5.

³⁹ KÁL, F. 10, op. 1, od. zb. 241, lap 3.

levélben, amely 1681. június 15-én íródott, a fejedelemsasszony védelméről biztosította a Beregszászban tartózkodó kuruc katonákat.⁴⁰ Zrínyi Ilona következő, 1681. július 2-án kelt levelében Bereg vármegyéhez fordult Komlóssy Mihály és Fuló János követsége ügyében.⁴¹ Az utolsó, 1681. július 21-én keletkezett levélben a fejedelemsasszony a kuruc katonák esetéhez hasonlóan a Beregszászban lakó parasztokat is védelmébe vette, továbbá itt még megosztja gondolatait az igazságszolgáltatásról és a hadi helyzetről is.⁴²

* * *

A továbbiakban Zrínyi Ilona névnapi ünnepeivel, annak későbbi emlékeztével foglalkozunk. Forrásaimat a Kárpátaljai Állami Levéltár beregszászi részlegén tárolt kiadványok és sajtóanyagok képezték, amelyek a Zrínyi Ilona jubileumi években jelentek meg. Az Ilona-napi ünnepségek kezdetei a már említett Ilona-napokra vezethetők vissza. Milyenek is voltak ezek a napok? Erről tudomást szerezhethetünk ludányi Bay Mihály naplójából, amelyben leírja az ezzel kapcsolatos történéseket.⁴³ Bay 1683-ig a munkácsi vár parancsnoka volt, majd ő kísérte Zrínyi Ilonát Thökölyhez Törökországba.⁴⁴ Ezenkívül az 1686. májusi Ilona-napokat még a fejedelemsasszony is feljegyezte a naplójában.⁴⁵

Báthory Zsófia halála (1680) után Zrínyi Ilona minden évben megünnepelte névnapiját. E napon a környező vármegyék – kiváltképp a Rákóczi-birtokokat magukba foglaló Zemplén, Ung és Bereg – képviselői és főnemesei parádés külsőségek mellett tették tiszteletüket a munkácsi úrnőnél. A vár körüli pusztán látványos lovagi tornát rendeztek. A környező falvakból is sokan ellátogattak a fejedelemsasszonyhoz. A pazar lakomák, a főnemességgel folytatott megbeszélések és mulatságok csaknem egy hétig tartottak. Az Ilona-napok a várostrom idején (1685–1688) sem szüneteltek,

⁴⁰ KÁL, F. 10, op 1, od. zb. 242, lap 1.

⁴¹ KÁL, F. 10, op. 1, od. zb. 241, lap 7.

⁴² KÁL, F. 10, op. 1, od. zb. 242, lap 3.

⁴³ Bay, Kárpáti Híradó, 1943. április 29.; Kertész, Bp. 1986. 98–99. old. Bay Mihály naplójából a munkácsi események leírásán túl, az 1692–1693. évi portai diáriumairól (naplóiról) és az 1706-ban a tatár kánnal folytatott követségéről is tudomást szerezhethetünk.

⁴⁴ Erdély története. Köpeczi Béla (szerk.). II. kötet. Bp., 1988. 960. old.

⁴⁵ Kertész, Bp., 1986. 98–99. old.

csupán a lovagi torna maradt el. A lovagi tornákat akkor a hősies kirohanások pótolták, amelynek eredményeként elérték Beregszászt, Szerednyét és Máramaros megye határát is.⁴⁶ Sikeres portyát hajtottak végre a kurucok Beregszászban. A munkácsi vár védői megtudták, hogy Beregszászban a római katolikus templom udvarán császári katonaság van elszállásolva éjszákára. „1686. június 7-én délután a munkácsi várból mintegy 350 kuruc vitéz indult Beregszász felé. Az éjszakát a közeli erdőben töltötték, majd kora hajnalban meglepték a labancokat, akik ijedtükben a templom tornyába menekültek. Az ostrom közel három óráig tartott. Az ellenséges katonaság közül vagy 100 elesett és 45 megsebesült. Végre fehér kendő lobogtatásával feladták a harcot. A kurucok 225 foglyot ejtettek, míg az ő veszteségük 10 halott és 18 sebesült volt.”⁴⁷

1687-ben voltak a legszerényebbek az Ilona-napok, de a vártisztek ekkor is ünnepi díszbe öltöztek. A fejedelemasszony gyermekei, Júlia és Ferenc verseket szavaltak, amelyekben anyjuk iránti szeretetüket fejezték ki. Az ünnepelt tiszteletére a munkácsi vár ágyúiból díszlövéseket adtak le, háromszoros üdvölvéssel köszöntötték úrnőjüket. A vár átadása után (1688. január 17.) évszázadokra elnémultak a munkácsi mulatságok, de Zrínyi Ilona emléke tovább élt a nép emlékezetében.

Egy korszak múltán, amikor a körülmények lehetővé tették, ismét tisztelettel emlékeztek meg Bereg vármegyében a fejedelemasszonyról. 1903-ban a helyi sajtóban felelevenítették – halálának 200. évfordulója alkalmából – hősies helytállását a munkácsi vár védelmében.⁴⁸ A XX. század elején, amikor lehetővé vált II. Rákóczi Ferenc, Zrínyi Ilona és más bujdosók hamvainak hazahozatala Törökországból, Kassán kívül Munkács is pályázott a földi maradványoknak a munkácsi várból való elhelyezésére. 1904. április 18-án Ferenc József császár engedélyezte a hamvak hazahozatalát. A munkácsi városi képviselőtestület 1904. május 7-én határozatban rögzítette: „Hazafias és illő kegyelet tehát, hogy a munkácsi várból találja meg végső pihenőhelyét, melyet minden várnál jobban szeretett. Legyen Munkács vára, az ezeréves vár az ő nemes alakjának dicső pantheonja, ahová szent hamvait, az országos hazafias kegyelet királyi pompával hozza haza, hogy

⁴⁶ Kertész, Bp., 1986. 91., 94. old.

⁴⁷ A visszatért Felvidék adattára. Csátár István és Ölvedi János (szerk.). Bp., 1939. 376. old.

⁴⁸ Tóth Ilona: Zrínyi Ilona emlékezete. Bereg (Társadalmi és megyei érdekű hetilap), 1903. február 22.

*a nemzeti kegyelet búcsújáró szentélyévé válják.*⁴⁹ Munkács próbálkozása a hamvak ügyében nem sikerült, de az egész országrész elismerte Munkács ragaszkodásának a jogosságát. Végül Rákóczi végrendeletének megfelelően a kassai dómban kerültek végleges elhelyezésre a becses maradványok.

Zrínyi Ilona születésének 300. évfordulója tiszteletére Péchy Szabolcs Bereg vármegyei főispán az 1943. évet Zrínyi Ilona évének nyilvánította. A jubileumot kimondó megyegyűlésen többek között kiemelte: *„Amikor a magyar nemzet soha el nem múlt hálája és kegyelete ezt az esztendőt a nagy fejedelemasszony emlékének áldozza, hitet, bizonysgot tesz arról, hogy történelmi nagyjainak emlékét megbecsüli és tiszteletben tartja.*”⁵⁰ Ezen az 1943. május 11-én Beregszászban tartott közgyűlésen Pataky László festőművész „Munkács várának átadása” című művét felajánlotta a vármegyének. A Zrínyi Ilona iránt mélyen érző beregszásziak dr. Zsebők Zoltán főorvos kezdeményezésére megvásárolták és a vármegyének adták át a történelmi képet. A kép a munkácsi vár 1685 és 1688 közötti hősie védelmének szomorú s egyben dicsőséges, azon végső jelenetét örökíti meg, amidőn a fejedelemasszony a túlérővel szemben, a két árvával oldalán a várat a császári hadaknak adja át.⁵¹

A Zrínyi Ilona emlékének szentelt, országra szóló ünnepek természetesen Munkácson és annak várában zajlottak le. *„1943. május 23-án vasárnap Magyarország szeme és szíve Munkács felé fog nézni, ahol Zrínyi Ilona halhatatlan emléke előtt borul le Munkács és vele az egész magyar nemzet hálája és kegyelete*” – adta hírül az egyik helyi lap.⁵² A rendezvényeken az ország számos vezető beosztású hivatalnok is részt vett. Népes küldöttségek érkeztek a Zrínyi Ilona és II. Rákóczi Ferenc életével, történelmi szerepével összeforrt községekből: Dolháról, Tarpáról, Beregszentmiklósról, Vezérszállásról. A városháza toronyerkélyén megszólalt a kuruc kor jellegzetes hangszere, a tárogató, ami az ünnepély kezdetét

⁴⁹ KÁL, F. 1552 (Munkácsi Polgármesteri Hivatal iratai), op. 1 od. zb. 2466, lap 1–6.

⁵⁰ Péchy Szabolcs főispán Bereg vármegyei törvényhatósági bizottságának közgyűlésében meghirdette Zrínyi Ilona évét. Tiszaháti Magyar Gazda (politikai, közgazdasági, társadalmi hetilap), 1943. május 13.; A nagy Zrínyi Ilona ünnepség rendje. Az Őslakó (Politikai és társadalmi hetilap), 1943. május 16.

⁵¹ A szóban forgó kép másolatát a munkácsi várban őrzik. Az Őslakó, 1943. május 16.; A főispán megemlékezése Zrínyi Ilonáról. Az Őslakó, 1943. május 16.; Zrínyi Ilona emlékének hódol Bereg megye. Kárpáti Híradó, 1943. május 21.

⁵² A nagy Zrínyi Ilona ünnepség rendje. Az Őslakó. 1943. május 16.

jelentette. A délelőtti istentisztelet után a Munkács főterén összegyűlt tömeg a várba zarándokolt. A várat Légrády István iparművész irányítása mellett e nagy napra előkelően lobogókkal, címerekkel és történelmi festményekkel díszítették fel. Az ünnepélyes megnyitó után dr. Pataky Mária, az Országos Zrínyi Ilona Munkaközösség vezetője mondott beszédet, majd R. Vozáry Aladár⁵³ országgyűlési képviselő ismertette gondolatait a munkácsi vár 1685–1688. évi védelméről, az itt élő népek közös múltjáról. A kuruc dalok elhangzása után az akkori ünnepséget megörökítő emléktáblát koszorúzták meg, amelynek szövege a következő volt:

„ZRÍNYI ILONA SZÜLETÉSÉNEK HÁROMSZÁZADIK
ÉVFORDULÓJÁT 1943. MÁJUS 23-ÁN ITT,
DICSŐSÉGÉNEK SZÍNHELYÉN ÜNNEPELTE MEG
MAGYARORSZÁG NÉPE VITÉZ NAGYBÁNYAI
HORTHY MIKLÓS ORSZÁGLÁSA IDEJÉN.
MUNKÁCS VÁROS KÖZÖNSÉGE E HÓDOLO
EMLÉKEZÉST E TÁBLÁVAL ÖRÖKÍTI MEG.”

Az emléktábla Zrínyi Ilona egykori lakosztályának falán volt elhelyezve a várban. Ezt az emlékhelyet közel harminc szervezet, egyesület és hivatal képviselői koszorúzták meg. Többek között a beregszászi Lorántffy Zsuzsanna Egyesület, a Rákóczi-földek magyarsága és ruszinsága Egyesület stb.⁵⁴

A korabeli sajtóanyagok arról tanúskodnak, hogy nemcsak Bereg vármegyében emlékeztek Zrínyi Ilonáról. Ungváron a város nőegyesületei rótták le kegyeletüket a nagyemlékű várvédőnő előtt. A városi színházban Zrínyi Ilona-emlékestet szerveztek. Előadások, versek, énekszámok hangzottak el. Korhű jelmezek segítségével mutattak be jeleneteket Zrínyi Ilona életéből.⁵⁵ A jubileumi év folyamán, augusztus 25-én Máramaros-sziget is megörökítette Zrínyi Ilona emlékét. A város szomszédságában a fejedelemasszonyról elnevezett kilátótornyot és a turisták számára me-

⁵³ R. Vozáry Aladár (Munkács, 1895 – Budapest, 1959) politikus, újságíró, lapszerkesztő. 1935-től a kárpátaljai tartománygyűlés tagja, majd a Magyar Élet Pártjának képviselője.

⁵⁴ Zrínyi Ilona emlékünnepe a munkácsi várban. Kárpáti Híradó, 1943. május 25.

⁵⁵ Zrínyi Ilona emlékest Ungvárott. Kárpáti Híradó, 1943. június 6.; Zrínyi Ilona ünnepség Ungváron. Kárpáti Magyar Hírlap (független politikai napilap), 1943. május 29.

menedékházat avattak fel.⁵⁶ A szomszédos Zemplén megyében erre az időre végezték el a borsi Rákóczi-kastély restaurálását, amely a csehszlovák éra húsz évének idején rongálódott meg. A kastélyt az eredetihez hasonló berendezéssel látták el. Múzeumot, ezen belül értékes Rákóczi-kori pénzgyűjteményt állítottak ki benne.⁵⁷ A fellelőzött sajtóanyag alapján megállapítható, hogy egész Északkelet-Magyarországon méltóképpen emlékeztek meg Zrínyi Ilonáról 1943-ban.

A fejedelemasszony születésének 350. évfordulójára a kárpátaljai magyarok – szerényebben ugyan, mint 1943-ban – újból felelevenítették ezen hagyományokat, és szintén ünnepélyessé tették az 1993-as Ilona-napokat.

A következő, immár történelmi jelentőségű esemény Zrínyi Ilona és a kis Rákóczi Ferenc „hazatérése” a munkácsi várba. 2006. február 27-én az ún. Lorántffy-bástyán felavatták életnagyságú szobrukat. Matl Péter munkácsi szobrászművész alkotása egy alacsony talapzaton áll, és hirdeti a magyarság itteni történelmi múltját.⁵⁸

A Zrínyi Ilona-megemlékezéseket az ezredforduló után a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola elevenítette fel. Az utóbbi időben pedig már ukrán hagyományörzők is részt vesznek a korabeli szokásokat idéző ünnepségeken.

Dr. Csátáry György,
a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Lehoczky Tivadar Társadalomtudományi Kutatóközpontjának vezetője

⁵⁶ Felavatták a máramarosszigeti Zrínyi Ilona kilátótornyot és menedékházat. Kárpáti Híradó, 1943. augusztus 25.

⁵⁷ Örvös Lajos: Borsiban befejeződtek a Rákóczi-kastély építési munkálatai. Kárpáti Híradó, 1943. június 6.

⁵⁸ Popovics Zsuzsanna: Zrínyi Ilona és II. Rákóczi Ferenc hazatért. A lelkek egysége a célok beteljesedésének záloga. Kárpátalja, 2006. március 3.

ЛИСТИ ІЛОНИ ЗРІНІ НА ЗАКАРПАТТІ

Ілона Зріні – видатна діячка в історії Угорщини, дочка Пейтера Зріні¹ і Каталіни Франгепан², мати Ференца II Ракоці, героїчна захисниця Мукачівського замку, яка стала символом антигабсбурзького визвольного руху. Факти з її життя ввійшли до угорських підручників з історії. Народилася 1643 року³ в хорватському замку Озаль. Померла в малоазійській Нікомедії 18 лютого 1703 року. Серед жіночих постатей свого часу відіграє значну роль.

Ми не ставили за мету детально описати життєвий шлях Ілони Зріні, адже її біографія досить відома. З нагоди видання її листів, що зберігаються на Закарпатті, подамо лише коротку біографічну довідку та розповімо про культ Ілони Зріні, який сформувався в нашому регіоні. У ході підготовки видання ми використали різні монографії, зокрема авторства Мігая Хорвата,⁴ який опублікував працю про Ілону Зріні ще 1869 року, а також багато інших досліджень, де детально описано життя видатної жінки та її епоху.⁵ Зокрема, варто виділити

¹ Петро Зріні (хорватською: Petar Zrinski – Петар Зринський) (Врбовец, Хорватія, 6 червня 1621 р. – Вінер-Нойштадт, Австрія, 30 квітня 1671 р.) – бан Хорватії, учасник змови Вешелені, батько Ілони Зріні, дід Ференца II Ракоці. Мав значні заслуги в боротьбі проти турків, однак попри це був страчений за участь у змові.

² Каталін Франгепан (1625–1673) – дружина Пейтера Зріні, мати Ілони Зріні, бабуса Ференца II Ракоці. Як і Ілону Зріні, її розлучили з дітьми. Після провалу організованої Пейтером Зріні змови була запроторена до монастиря в Граці, де, дізнавшись про смерть чоловіка, збожеволіла і померла.

³ Про труднощі з визначенням точної дати народження дивись: Mészáros Kálmán–Seres István: Zrínyi Ilona. Rubicon. 2014. 2. szám. 6.; Nagy László: Kard és szerelem. Török kori históriák. Gondolat Kiadó, Bp., 1985. 375.

⁴ Horváth Mihály: Zrínyi Ilona életrajza. Pest. 1869.; Також дивись: Gaal Mózes: I. Rákóczy Ferenczné, Zrínyi Ilona. Történelmi könyvtár. Bp., 1899. 96.

⁵ Magyar Történelmi Emlékek. Thaly Kálmán (ред.): Thököly Imre Fejedelem 1691–1692-iki leveleskönyve. Bp., 1896. 280.; Magyar Történelmi Emlékek. Torma Károly (ред.): Késmárki Thököly Imre naplója 1676–1678-ból. MTA, Bp., 1866. 9.; Szilágyi Sándor: Zrínyi Ilona levelei. Történelmi Társ. 1880. 417–424; Beiczner Éva: Megbúsult elmével. Zrínyi Ilona személyiségképe. Nemzetközi Grafológiai Szemle. 1997. 4. sz. 63–75.; Gyöngyösi István: Thököly Imre és Zrínyi Ilona házassága. Palinódia (Kesergő nimfa) Balassi, 2000. 157.; Markaly Aranka: Érdek vagy szerelem? Thököly Imre és Zrínyi Ilona kapcsolata. Korunk, 2016. XII. 27. évf. 12. szám. 29–34.

праці Агнеш Р. Варконі,⁶ а також публікації Яноша Вароді Штернберга про листи княгині.⁷ Нами було використано спостереження Калмана Мейсароша й Іштвана Шереша, висловлені у світлі результатів нових досліджень.⁸ Серед учених, що займалися вивченням епохи та постаті Ілони Зріні, неодноразово звучали думки про необхідність зібрати документи й записи, що пролили би більше світла на політичну й економічну діяльність цієї неординарної особистості. Результат наших досліджень – уведення в науковий обіг одинадцять оригінальних листів, що зберігаються в Закарпатському обласному архіві.

Батько героїчної захисниці Мукачівського замку досяг значних успіхів у боротьбі проти Османської імперії. За мужність був удостоєний титулу бана. Пізніше у своїй політичній діяльності став усе більше орієнтуватися на турків, за що зрештою був страчений імператором. Мати Ілони Зріні була однією з найосвіченіших жінок тієї епохи. Постійно піклувалася про долю родини, займалася вихованням чотирьох дітей (Петронелла, Ілона, Янош і Аврора-Вероніка). Підтримувала фінансово численні видання молитовників і віршованих календарів. Із дитячих літ, які проходили в аристократичному середовищі, Ілона Зріні була оточена турботою та любов'ю. Вона вивчала різні мови, розмовляла хорватською, угорською, латинською, німецькою. Крім верхової їзди, освоїла мистецтво стрільби з лука. Безперечно, у багатогранному вихованні дівчини важливу роль відіграв її дядько Міклош Зріні.⁹ Коли панна Ілона виросла, їй обрали нареченого, що відповідав титулу і рангу родини. Вибір упав на князя, великого землевласника з Фелвідейка (Верхньої Угорщини) Ференца I Ракоці.¹⁰ Відповідно до тогочасних звичаїв, молоді спочатку обмінялися портретами, а вже потім відбулася особиста зустріч. Заручини провели в Тренчинській

⁶ R. Várkonyi Ágnes: A fejedelem gyermekkor. Bp., 1989.; R. Várkonyi Ágnes: Zrínyi Ilona: „Európa legbátrabb asszonya”. Magyar–Török Baráti Társaság, Bp., 2009. 18.; R. Várkonyi Ágnes: Zrínyi Ilona. In: Nők a magyar történelemben. R. Várkonyi Ágnes (ред.): Bp., 1997. 131–170.

⁷ Váradi Sternberg János: Zrínyi Ilona ismeretlen levelei. Új Hajtás. 1989. január 22.

⁸ Mészáros–Seres, Rubicon. 2014. 2 szám. 5–15.

⁹ Міклош Зріні (1620–1664) – надзупан Шомодського комітату, представник старовинного аристократичного роду, поет, воєначальник, політик, військовий вчений. Автор творів «Сігетська небезпека», «Ліки від турецького опіуму».

¹⁰ Ференц I Ракоці (1645–1676) – трансільванський князь, після участі у змові Вешелені був врятований матір'ю та єзуїтами за значний викуп. Перший чоловік Ілони Зріні.

купальні. Шлюб між двома родинами об'єднав південні й північні володіння держави. Весілля відбулося значно пізніше – після смерті Міклоша Зріні та Вашварського миру.¹¹ Шлюбну церемонію організували в Маковіцькому (Зборівському) замку 1 березня 1666 року, згодом подружжя переселилося до Шарошпотоцького замку. Сімейне життя молодої пари не було безтурботним. Свекруха Ілони – Софія Баторі¹² – ставилася до невістки вороже, найімовірніше з політичних причин, оскільки вважала, що Ілона Зріні зі своїм оточенням залучать її сина до антигабсбурзького повстання. У 1667 році княгиня Ілона втратила свого первістка, а 1671 року після викриття змови Вешелені був страчений і її батько Петро Зріні. Матір і сестер Ілони Зріні запроторили до монастиря, де Каталін Франгепан зрештою і померла. Ференца I Ракоці матері, Софії Баторі, вдалося звільнити від покарання завдяки викупу в 400 тисяч форинтів і здачею частини родових замків. Після важких душевних переживань Ілона Зріні народила 1672 року дочку Юліанну, а ще через чотири роки в замку Борша дала життя Ференцу II Ракоці. Незабаром після важкої хвороби помер її чоловік, тож для Ілони єдиною радістю залишилися діти. Вона керувала володіннями Ракоці, що простяглися на площі понад 2 мільйони голдів (міра земельної площі, що займала 0,57 га), і виховувала дітей відповідальними та чуйними.

У 1670-х роках на чолі руху куруців, що набував усе більшого поширення, став Імре Текелі, непересічна особистість якого привернула увагу вдови. Вони познайомилися 1678 року в замку Сент-Міклош (Чинадіївському замку), попри різницю у віці одразу відчули один до одного симпатію, яка згодом переросла в кохання, а зустрічі закоханих часто відбувалися саме в цьому палаці.¹³ 15 червня 1682 року в каплиці Мукачівського замку Ілона Зріні присягнула у вірності Імре

¹¹ Thaly Kálmán: I. Rákóczi Ferencz és Zrínyi Ilona lakodalmi ünnepélye (1666). Történelmi Társ. 1881. 585.

¹² Софія Баторі (1629–1680) – дружина трансільванського князя Дердя II Ракоці, мати Ференца I Ракоці. При одруженні прийняла реформатську віру, але після смерті чоловіка стала ревною католичкою. Виступила проти сина через його участь у змові Вешелені, але пізніше відкупила його від смертної кари. Померла в Мукачівському замку.

¹³ Дивись: Magyar Történelmi Emlékek. Torma Károly (ред.): Késmárki Thököly Imre naplója 1676–1678-ból. MTA, Bp. 1866. 9.; Lehoczky Tivadar: Adat Zrínyi Ilona és Thököly Imre házasságához. Századok, 1876. 750–753.; Makrally Aranka: Érdek vagy szerelem? Thököly Imre és Zrínyi Ilona kapcsolata. Korunk. 2016. december. 31.

Текелі. Поет Іштван Дендеші увіковічив цю подію, написавши на честь молодят весільну пісню.¹⁴ Після цього Текелі прийняв у володіння Мукачівський замок, гарнізон склав йому присягу, а згодом були проведені фортифікаційні роботи з укріплення споруди. Княгиня була не тільки ніжною дружиною, а й підтримувала діяльність чоловіка. Зокрема, вона проводила переговори, які сприяли політиці «короля куруців». Ще перед весіллям Текелі уклав союз із турками проти Габсбургів, але розпочатий у 1683 році наступ на Відень зазнав невдачі. Ілона Зріні з дітьми залишилася в Мукачеві. Імператорські війська під командуванням генерала Капрари¹⁵ зайняли міста Фелвдейка (Кошице, Маковиця, Регец, Шарошпоток), а на кінець року взяли в облогу Мукачево. Тритисячний гарнізон на чолі з Ілоною Зріні, яка проявила незвичайну мужність, героїчно протистояв австрійцям. Про відвагу захисників свідчить і те, що вони неодноразово проривали вороже кільце, завдаючи значних втрат австрійському війську. 10 березня 1686 року генерал Капрара закликав володарку замку капітулювати, яка у своєму листі-відповіді – що був розісланий по всій Європі – стала на захист як своїх дітей, так і свободи угорців. *«...Замок, щоб зберегти його для нащадків князя, доводиться захищати мені, їхній матері, бо діти ще не здатні взяти до рук зброю. Їх невинність, слабкість та вразливість справедливо вимагають стати на їхній захист. Для дітей у християнському світі повинна панувати гармонія... Щоправда, безстрашність битви не личить і моїй статі та суперечить усталеній традиції, але я дію, керуючись материнським інстинктом, заради і для користі своїх дітей, за яких відповідаю як мати і природою призначений опікун. Збройного насилля я не злякаюсь... А для такої могутньої монархії не додасть слави і тріумфу те, що будете погрожувати штурмом мені і моїм дітям, загнавши нас у глухий кут»*¹⁶. Боротьба Ілони Зріні викликала симпатію сусідніх держав. Французький король Людовик XIV назвав її найсміливішою жінкою Європи, тож про неї писали на перших шпальтах голландських і французьких газет. Попри це генерал Капрара все тісніше стискав кільце облоги і наказав постій-

¹⁴ Gyöngyösi István: Thököly Imre és Zrínyi Ilona házassága. Джерело: <http://mek.oszk.hu/06000/06096/html/#d0e5953> (Завантажено: 26.11.2017.)

¹⁵ Сильвій фон Капрара (1631–1701) – австрійський генерал, брав участь у воєнних походах Габсбургів, спрямованих на захоплення Угорщини.

¹⁶ R. Várkonyi Ágnes: A fejedelem gyermekkora (1676–1688). Bp., 1989. 234–235.

но обстрілювати замок із гармат. Княгиня закликала гарнізон стійко і мужньо оборонятися. Саме за таких обставин, під артилерійську канонаду, 27 березня відзначили десятиріччя її сина Ференца.¹⁷ А 22 травня діти привітали матір з іменинами (день Ілони), що залишило глибокий слід як у душі Ілони Зріні, так і в угорській історіографії¹⁸.

Безпосередньо обороною замку керував комендант, капітан Андраш Радич, а політичними справами завідував Даніель Абшолон. Однак Ілона Зріні неодноразово особисто брала участь у плануванні та організації захисту, виходила на бастіони, спілкувалася з вояками і надихала їх. Пізніше її син у «Зізнаннях» вказував на виняткову роль матері у тих подіях, детально описавши, що саме відбувалося під час штурмів. *«Ілона Зріні була не просто володаркою замку, але й відповідно до цієї ролі піддавала себе безпосередній небезпеці, щоб підбадьорити захисників. Із деяким перебільшенням можемо стверджувати, що вона виконувала роль полководця, який у всьому розділяє зі своїми солдатами злигодні війни. Однак по-романтичному гіперболізованим є уявлення про Ілону Зріні, із шаблею та з ніг до голови закуту в обдунки, або – як зображено на одній з тогочасних французьких картин – з рушницею в руках»*.¹⁹ Ще в листопаді керувати облогою та всієї воєнної кампанією в Угорщині був призначений новий генерал-фельдмаршал Антоніо Караффа.²⁰ Відомий своєю жорстокістю Караффа теж закликав княгиню скласти зброю, але безрезультатно. Здійснюючи репресії проти місцевого населення, генерал, як і у випадку заснування кривавого судилища в Епер'єші, намагався викликати серед людей жах, щоби змусити захисників замку до капітуляції. Регулярні атаки були безуспішними, а імператор, зважаючи на політичну ситуацію в

¹⁷ Kertész Erzsébet: A fejedelemasszony. (Zrínyi Ilona élete). Bp., 1986. 93.

¹⁸ Дивись: Lehoczky Tivadar: Zrínyi Ilona napjai Báthory Zsófia halála után. Századok. 1877. 880–882.; R. Várkonyi Ágnes: Zrínyi Ilona és a korabeli magyar politika. Thököly-emlékünnepe. A fejedelem halálának 270. évfordulója alkalmából. Vaja 1975. 88. Також дивись: Bay Gábor: A híres „Ilona-napok” Munkács ősi várában ludányi Bay Mihály egykori naplójából. Kárpáti Híradó, 1943. április 29.

¹⁹ Mészáros–Seres, Rubicon. 2014. 2. sz. 12.

²⁰ Антоніо Караффа (1642–1693) – цісарський генерал. З його іменем пов'язане заснування сумнозвісного кривавого судилища в Епер'єші, (Пряшів, Словаччина) де були страчені дворяни за сфальшованими звинуваченнями. У Верхній Угорщині та Трансильванії став уособленням цісарської жорстокості. Воював на турецькому та французькому фронтах.

Європі, хотів уникнути того, щоб облога Мукачівського замку переросла в проблему міжнародного рівня. Постійні звернення княгині до різних держав із проханням про допомогу залишалися без відповіді.

У цей час рятівним загонам Текелі вдалося дійти лише до Ораді (Нодьварод). План Текелі зазнав невдачі, він поступово втрачав свої сили. 1685 року його захопив орадський паша і відвіз до Тімішоари. Зрештою княгиня ухвалює рішення підписати капітуляцію, про причини-обставини якої історики дискутують до сьогодні.²¹ У ході переговорів Ілоні Зріні вдалося досягти того, щоб вона з дозволу імператора залишила замок, а захисники фортеці були амністовані. Щодо ролі Текелі, то тут погодимося з оцінкою Мейсарош-Шереша: *«Вийшовши на свободу з орадської тюрми, вождь куруців, коли султан повернув йому всі титули, до самого кінця у цій затяжній війні стояв на боці турків і цим визначив свою долю...»*²². Володіння Ракоці і Текелі потрапили під управління імператорської Палати, а Ференцу та Юліанні були призначені опікуни. У січні 1688 року княгиня зібрала свої особисті речі – Біблію, ікони, коштовності, книги – і вирушила до Відня.²³ Найсуворішим вироком для неї була розлука з дітьми, яких віддали на виховання в єзуїтську школу при монастирі. Ілоні Зріні вдалося здобути свободу тільки через чотири роки, завдяки обміну полоненими. Коли Текелі розпочав наступ у Трансильванії і переміг австрійські війська в битві під містом Зернешт, він узяв у полон одного генерала й одного полковника.²⁴ Цих офіцерів йому вдалося виміняти на дружину. Однак княгині навіть перед виїздом до Туреччини не дозволили попрощатися з сином.²⁵ Саме тоді народився прощальний лист, який можна трактувати і як заповіт. Зокрема, у ньому є такі рядки: *«Ти лише старанно вчися і йди шляхом, що приведе до корони слави. Нема у світі нічого*

²¹ Стосовно обставин здачі замку дивись: R. Várkonyi Ágnes: A fejedelem gyermekkorára... 277–283.

²² Mészáros–Seres, Rubicon. 2014. 2. sz. 10.

²³ Дивись: Thaly Kálmán: Zrínyi Ilona és II. Rákóczi Ferencz féle ingóságok jegyzékei. I–VI. Századok. 1879. 171–179.; Thaly Kálmán: A Rákóczi-árvák 1688-ban Munkács várában maradt és Patakra vitt ingó értékeinek lajstromai. Történelmi Társulat, 1886. 769.; Komáromy András: A Rákóczyak kincse Munkács várában. Századok. 1891. 736–750.

²⁴ Nagy László: A generálisért cserélt hitves. In: Nagy László. Kard és szerelem. Bp., 1985. 371–412.

²⁵ R. Várkonyi Ágnes: Zrínyi Ilona és a korabeli... 89.; R. Várkonyi Ágnes: A fejedelem gyermekkorára. Bp. 1989. 282–283.; Дивись: Bay Gábor: A híres „Ilona napok” Munkács ősi várában ludányi Bay Mihály egykori naplójából. Kárpáti Híradó, 1943. április 29.

кращого і більш славетного, ніж чесне ім'я та добра слава! Вони ніколи не згинуть, а житимуть вічно. Земні скарби можуть бути втрачені – це не велика біда, але хто згубить свою честь, той утратить усе... Поважай людей, охоче спілкуйся з незнайомцями, тоді й до тебе ставитимуться добре і будуть любити. Хто інших поважає, той поважає самого себе. Старанно уникай поганого товариства, бо такі люди і тілом, і душею потрапляють до пекла. Будь разом з тими, від кого можеш навчитися всього доброго і розумного...»²⁶. Обмін полоненими затягнувся, але зрештою в січні 1693 року княгиня вирушила до свого чоловіка, із яким зустрілася в місті Бачка-Паланка (Сербія). Спочатку подружжя жило в Пожареваці, а згодом у Стамбулі.²⁷ У роки вигнання залишалася люблячою дружиною, а її зранена через розлуку з дітьми душа мужньо протистояла випробуванням. Жінка, що володіла неабиякою душевною силою, навіть на засланні залишалася чи не головною опорою і розрадою для чоловіка та решти емігрантів. У непростих, іноді навіть надзвичайно скрутних умовах, Ілона Зріні не те що ускладнювала становище засланців, а робила все від неї залежне, щоб різними можливими способами допомогти співвітчизникам, що потрапили в ще гіршу ситуацію. З метою лікування подагри Текелі, кілька разів їздила з ним на Родос. Останні роки провела в Нікодемії, у «долині квітів». Померла 18 лютого 1703 року. Була похована в Константинополі в церкві святого Бенедикта. Пізніше її прах перевезено і 29 жовтня 1906 року перепоховано в соборі святої Єлисавети в місті Кошице в одному саркофазі з прахом її сина Ференца II Ракоці та ніколи не баченого нею внука принца Йозефа Ракоці.²⁸

* * *

Оригінальні листи Ілони Зріні, що зберігаються на Закарпатті, були об'єктом дослідження в наукових публікаціях принаймні двічі. Їх вивчав уже згадуваний Янош Вароді Штернберг, а також автор цих рядків,²⁹ який у 1993 році до шести відомих листів ввів у науковий обіг ще чотири. А в останні роки був виявлений і одинадцятий лист. Згаданий

²⁶ Kertész Erzsébet, Bp., 1986. 130. A levél 1692. január 8-án kelt.

²⁷ R. Várkonyi Ágnes: Zrínyi Ilona és a korabeli ... 89.

²⁸ Mészáros-Seres, Rubicon. 2014. 2 sz. 12.

²⁹ Csátáry György: Zrínyi Ilona levelei és emléke Kárpátalján. Hatodik Síp. 1993. Nyár. Melléklet. 10–16.

епістолярій аналізувався, однак повний текст листів ще до сьогодні не публікувався.³⁰ Завдяки цьому виданню вони з'являться не тільки в друкованому, але й у цифровому форматі. Листи не тільки цікаві своїм змістом, а цінні й тим, що несуть у собі відбиток епістолярного письма тогочасної епохи та відображають стиль самого автора. Зокрема, стійкі словосполучення, сталі вирази яскраво доносять до нас характерну для тієї епохи відсутність єдиного правопису. В оригіналах текстів упадає в очі відсутність діакритичних знаків, вживання замість літери «і» букви «ј», «у» а іноді навіть «е». Згідно з традиціями того часу, княгиня писала послання не власноруч. Цю роботу виконували особисті секретарі, а Ілона Зріні ставила тільки свій підпис. Листи свідчать про рішучий характер княгині, її стійку позицію в різних, зокрема й особистих, питаннях. Із віднайдених на сьогодні оригіналів п'ять були написані ще в той час, коли жила свекруха Ілони Зріні – Софія Баторі. Прикметно, що в період життя в Мукачівському замку невістці вдалося відстояти свою самостійність, не піддатися впливу свекрухи навіть попри доволі сильний тиск з її боку. Листи свідчать, що княгиня підтримувала тісні контакти з керівництвом Ужанського та Березького комітетів. Найраніший з відомих нам листів датований 6 серпня 1677 року,³¹ у ньому адресант звертається до Ужанського комітату про розрахунок з німецькими купцями. Наступний документ датується майже двома роками пізніше – 8 лютим 1679 року. У ньому княгиня повідомляє Ужанський комітат, що зрозуміла отримане повідомлення і згідно з ним триматиме з комітатом зв'язок через Яноша Петроваі. Засвідчення поваги та численні побажання наприкінці листа свідчать про хороші добросусідські відносини з керівництвом Ужанського комітату.³² Тоді наджупаном цієї адміністративної одиниці був граф Янош Гомонної Другет, молодший брат Балінта Другета. У цей час куруци Імре Текелі здійснили великі спустошення в маєтках Гомонної. У 1679 році, а потім у 1684 році вони зайняли, зокрема, Ужгородський єзуїтський колегіум³³ та розігнали його мешканців. У листі від 21 лютого 1679 року Ілона Зріні дає керівництву комітату ре-

³⁰ Листи Ілони Зріні, оприлюднені Яношем Вароді Штернбергом, зберігаються у фонді наджупана Березького комітату.

³¹ Державний архів Закарпатської області (ДАЗО), Ф. 4 (документи наджупана Ужанського комітату), оп. 17, од. зб. 69, арк. 5.

³² ДАЗО, Ф. 4 (документи наджупана Ужанського комітату), оп. 2, од. зб. 1058, арк. 3.

³³ Попередник гімназії Гомонної Другетів.

комендації та просить прийняти високоповажну пані Клару Піхулі та її пасинка Жігмонда Ападі. Також княгиня просить визначити день, коли пані Клара разом зі слугами може провести розгляд справи в Ужгороді.³⁴ У датованому 1 травня 1679 року листі до піджупана Ужанського комітату княгиня просить допомоги у звільненні Пейтера Куліна.³⁵ Наступний документ був написаний 25 квітня 1680 року. З його змісту з'ясовується, що Ілона Зріні посилає свого секретаря Дердя Гіді у якості посла до Березького комітату і звертається з проханням «забезпечити його відповідними резолюціями». Судячи з листа, поїздка Дердя Гіді до Берегова була необхідна насамперед, щоб здобути більше інформації про стан тамтешніх справ.³⁶

Із 1681 року походить шість листів. Перший написаний 13 квітня 1681 року про місію мукачівського державного (придворного) судді Мігая Цегледі.³⁷ Про схожі питання йдеться у двох листах від 11 червня 1681 року, де згадується дипломатична місія Іштвана Ігнеці³⁸ та Мігая Кадоша.³⁹ 15 червня 1681 року княгиня обіцяє захист солдатам-куруцям, що розташувалися в Берегові.⁴⁰ 2 липня 1681 року Ілона Зріні звертається до Березького комітату у справі посольства Мігая Комлоші та Яноша Фуло.⁴¹ Схожим чином княгиня звертається і 21 липня 1681 року у справі захисту берегівських селян, як це вона робила і стосовно солдат-куруців, а також ділиться своїми думками щодо правосуддя і тогочасної воєнної ситуації.⁴²

* * *

Надалі приділимо увагу святкуванню іменин Ілони Зріні та пізнішим вшануванням її пам'яті. У якості джерел ми використали видання та публікації в пресі, які з'являлися до ювілеїв Ілони Зріні, а зараз збері-

³⁴ ДАЗО, Ф. 4, оп. 2, од. зб. 1058, арк. 1.

³⁵ ДАЗО, Ф. 4, оп. 2, од. зб. 1058, арк. 5.

³⁶ ДАЗО, Ф. 10 (документи наджупана Березького комітату), оп. 1, од. зб. 250, арк. 1.

³⁷ ДАЗО, Ф. 10, оп. 1, од. зб. 241, арк. 1.

³⁸ ДАЗО, Ф. 10, оп. 1, од. зб. 241, арк. 5.

³⁹ ДАЗО, Ф. 10, оп. 1, од. зб. 241, арк. 3.

⁴⁰ ДАЗО, Ф. 10, оп. 1, од. зб. 242, арк. 1.

⁴¹ ДАЗО, Ф. 10, оп. 1, од. зб. 241, арк. 7.

⁴² ДАЗО, Ф. 10, оп. 1, од. зб. 242, арк. 3.

гаються в Берегівському архіві. Початок святкувань пов'язаний з уже згадуваними іменинами Ілони. Якими ж були ці дні? Про це можемо дізнатися зі щоденника Мігая Баї родом з Лудані, який описує ті святкові заходи.⁴³ Крім опису мукачівських подій, історикам відомі діаріуші М.Баї про Оттоманську Порту (уряд Османської імперії) за 1692–1693 роки, а також посольські хроніки татарського хана за 1706 рік. До 1683 року Баї був комендантом Мукачівського замку, згодом саме він супроводжував Ілону Зріні до Текелі в Туреччину.⁴⁴ Крім цього, дні Ілони, що відзначалися в травні 1686 року, згадуються і в щоденнику самої княгині.⁴⁵

Після смерті Софії Баторі (1680) Ілона Зріні щороку святкувала свої іменини. Цього дня представники та дворяни з довколишніх комітатів – насамперед із Земпленьського, Ужанського та Березького, на яких простягалися володіння Ракоці – з дотриманням пишних церемоній приїжджали засвідчити свою повагу володарці Мукачівського замку. На полях поблизу фортеці влаштовували видовищні кінні турніри. Багато гостей приїжджало до княгині з навколишніх сіл. Пишні банкети, переговори та спілкування з дворянами, розваги тривали майже тиждень. Святкування днів Ілони не відмінялися навіть у роки облоги (1685–1688), щоправда тоді не проводилися кінні турніри. Замість них оборонці замку здійснювали героїчні вилазки, доходячи аж до Берегово, Середнього та кордону з Мараморошем.⁴⁶ Успішним був набіг куруців на Берегово. Захисники Мукачівського замку дізналися, що в Берегові на подвір'ї римо-католицької церкви на ніч розмістилися загони противника. *«7 червня 1686 року після обіду з Мукачівського замку на Берегово вирушило 350 куруців. Ніч вони провели в довколишніх лісах, а на світанку зненацька застали лабанців, які в паніці кинулися ховатися до церковної дзвіниці. Бій тривав приблизно три години. Противник втратив понад 100 солдат убитими і 45 пораненими. Зрештою, воро-*

⁴³ Bay Gábor: A híres „Ilona napok” Munkács ősi várában ludányi Bay Mihály egykori naplójából. Kárpáti Híradó, 1943. április 29.; Kertész Erzsébet: A fejedelemasszony (Zrínyi Ilona élete). Bp. 1986. 98–99.

⁴⁴ Erdély története. Köpeczi Béla (ред.): II. kötet. Bp., 1988. 960.

⁴⁵ Kertész Erzsébet: A fejedelemasszony (Zrínyi Ilona élete). Bp., 1986. 98–99.

⁴⁶ Kertész Erzsébet, Bp., 1986. 91., 94.

же командування підняло білий прапор. Куруци захопили 225 полонених, а їхні втрати склали всього 10 загиблих і 18 поранених.»⁴⁷

У 1687 році дні Ілони були найскромнішими, але офіцери й тоді одягли свої парадні мундири. Діти княгині, Юліанна та Ференц, декламували вірші, у яких висловили свою любов до матері. На честь іменинниці замкові гармати дали святковий потрійний залп. Після здачі замку (17 січня 1688 року) на цілі століття затихли мукачівські розваги, але ім'я Ілони Зріні й надалі жило в пам'яті людей.

Через багато років, коли обставини зробили це можливим, у Березькому комітаті відродилася традиція вшанування княгині. 1903 року в місцевій пресі до 200-річчя з дня смерті Ілони Зріні нагадали про її героїчну роль в обороні Мукачівського замку.⁴⁸ На початку ХХ століття, коли з'явилася можливість перевезти з Туреччини прах Ференца II Ракоці, Ілони Зріні та інших засланих, на їх перепоховання, крім Кошице, претендувало й Мукачево. 18 квітня 1904 року імператор Франц-Йосиф дозволив повернення праху на батьківщину. Мукачівська міська рада у своєму рішенні від 7 травня 1904 року зафіксувала: *«Патріотична позиція та увічнення пам'яті вимагають, щоб останній свій прихисток вона знайшла в Мукачівському замку, який любила більше від усіх інших замків. Хай буде Мукачівський замок, що має тисячолітню історію, славним пантеоном цієї благородної постаті, місцем, куди з королівськими почесностями і загальнодержавною пошаною привезуть її святий прах, місцем паломництва і святилищем національної пам'яті».*⁴⁹ Хоча спроби Мукачева не увінчалися успіхом, але вся Угорщина визнавала правомірність бажань міської громади. Зрештою, згідно із заповітом Ракоці, остаточний вічний спокій дорогоцінний прах знайшов у соборі в Кошице.

До 300-річчя з дня народження княгині наджупан Березького комітату Саболч Пейчі оголосив 1943-й рік роком Ілони Зріні. На урочистому засіданні з нагоди проголошення ювілею він, зокрема, наголосив: *«Коли угорська нація, виражаючи вічну вдячність та пошану, присвячує цей рік пам'яті великої княгині, то це є підтвердженням*

⁴⁷ A visszatért Felvidék adattára. Csátár István та Ölvedi János (ред.): Bp., 1939. 376.

⁴⁸ Tóth Ilona: Zrínyi Ilona emlékezete. Bereg (суспільний регіональний тижневик), 1903. február 22.

⁴⁹ ДАЗО, Ф. 1552 (документи Мукачівської міської ради), оп. 1, од. зб. 2466, арк. 1–6.

того, що ми пам'ятаємо видатні постаті нашої історії і ставимося до них з повагою».⁵⁰ 11 травня 1943 року на урочистостях у Берегові художник Ласло Потокі презентував своє полотно «Передача Мукачівського замку». За ініціативи головного лікаря др. Золтана Жебока берегівчани на знак глибокої пошани й любові до Ілони Зріні викупили й передали картину комітату. На історичному полотні увіковічено сумний і водночас славний фінальний епізод героїчної оборони Мукачівського замку 1685–1688 років, коли княгиня з двома сиротами по боках передає замок представникам переважаючих сил австрійського війська.⁵¹

Присвячені Ілоні Зріні святкові заходи загальнодержавного значення, звичайно ж, проводилися в Мукачеві та безпосередньо в замку. *«23 травня 1943 року очі й серце Угорщини будуть звернені в сторону Мукачева, жителі якого схилиться перед Ілоною Зріні, а разом з ними свою вдячність і пошану висловлює вся угорська нація»*, – писала одна з місцевих газет.⁵² В урочистостях взяло участь багато державних діячів і високопосадовців. До міста прибули численні делегації з населених пунктів, пов'язаних із життям та діяльністю Ілони Зріні й Ференца II Ракоці: Довгого, Торпо, Чинадієва, Підполоззя. На балконі міської ради зазвучав поширений в куруцьку епоху народний музичний інструмент – тарагот, що сигналізував про початок святкування. Після ранкової церковної служби натовп зібрався на головній площі Мукачева і звідти вирушив до замку. Фортеця з нагоди цього великого дня була святково прикрашена під керівництвом митця Іштвана Леградї стягами, гербами та історичними полотнами. Після церемонії урочистого відкриття з вітальним словом виступила голова громадської спілки ім. Ілони Зріні др. Марія Потокі, далі своїми думками про оборону Мукачівського замку 1685–1688 років та спільне минуле народів, які тут проживають, поділився депутат угорського парламенту Аладар

⁵⁰ Péchy Szabolcs főispán Bereg vármegyei törvényhatósági bizottságának közgyűlésében meghirdette Zrínyi Ilona évét. Tiszaháti Magyar Gazda (політично-суспільний тижневик), 1943. május 13.; A nagy Zrínyi Ilona ünnepség rendje. Az Őslakó, 1943. május 16.

⁵¹ Копія цієї картини зберігається в Мукачівському замку; A főispán megemlékezése Zrínyi Ilonáról. Az Őslakó (політично-суспільний тижневик) 1943. május 16.; Zrínyi Ilona emlékének hódol Bereg megye. Kárpáti Híradó, 1943. május 21.

⁵² A nagy Zrínyi Ilona ünnepség rendje. Az Őslakó (політично-суспільний тижневик), 1943. május 16.

Возарі.⁵³ Лунали куруцькі пісні, після чого було урочисто відкрито меморіальну табличку з таким написом:

*«ТРЬОХСОТРИЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ
ІЛОНИ ЗРІНІ НАРОД УГОРЩИНИ ВІДСВЯТКУВАВ
ТУТ, У МІСЦІ ЇЇ СЛАВИ, 23 ТРАВНЯ 1943 РОКУ
В ПЕРІОД ПРАВЛІННЯ ВИТЯЗЯ МІКЛОША ХОРТІ.
ГРОМАДА МУКАЧЕВА ВІДДАЄ ДАНИНУ ПАМ'ЯТІ,
НА ЗНАК ЧОГО ВСТАНОВЛЮЄ ЦЮ ТАБЛИЧКУ.»*

Меморіальну дошку встановили на стіні в колишніх палатах Ілони Зріні. До цього місця поклали вінки представники понад тридцяти організацій та установ. Серед них берегівська Спілка ім. Жужанни Лорантфі, Спілка угорців і русинів з володінь Ракоці та інші.⁵⁴

Публікації в тогочасній пресі свідчать, що святкові урочистості на вшанування Ілони Зріні відбувалися не тільки в Березькому комітаті. Жіночі організації Ужгорода також віддали шану видатній захисниці Мукачівського замку. У міському театрі був організований святковий вечір, присвячений пам'яті Ілони Зріні. Звучали виступи, декламувалися вірші, співалися пісні, були показані сцени з життя княгині з використанням історичних костюмів.⁵⁵ 25 серпня заходи із вшанування Ілони Зріні провели й у Сиготі (тепер: Sighetu Marmației). Неповдалі міста було урочисто відкрито названу на честь княгині оглядову вежу та будиночок для прихистку туристів.⁵⁶ У сусідньому Земпленьському комітаті на цей час закінчили реставрацію палацу Ракоці в Борші, який занепав за 20-літній період правління Чехословаччини. У палаці було відновлено оригінальну стилістику та облаштування. Тут створили музей та розмістили виставку грошей з епохи Ракоці.⁵⁷

⁵³ Аладар Возарі (1895, Мукачево – 1959, Будапешт) – політик, журналіст, редактор. З 1935 року депутат Союму Підкарпатської Русі, згодом депутат Партії угорського життя.

⁵⁴ Zrínyi Ilona emlékünneper a munkácsi várban. Kárpáti Híradó, 1943. május 25.

⁵⁵ Zrínyi Ilona emlékest Ungvárott. Kárpáti Híradó, 1943. június 6.; Zrínyi Ilona ünnepe Ungváron. Kárpáti Magyar Hírlap (незалежна політична газета), 1943. május 29.

⁵⁶ Felavatták a máramarosszigeti Zrínyi Ilona kilátótorony és menedékházat. Kárpáti Híradó, 1943. augusztus 25.

⁵⁷ Örvös Lajos: Borsiban befejeződtek a Rákóczi-kastély építési munkálatai. Kárpáti Híradó, 1943. június 6.

Як свідчать досліджені нами хроніки, по всій Північно-Східній Угорщині відбулися урочистості та вшанування пам'яті Ілони Зріні. До 350-річчя з дня народження княгині закарпатські угорці – щоправда, скромніше, ніж у 1943 році – відновили традицію таких святкувань і відзначили в 1993 році дні Ілони.

Наступна подія, що набула вже історичного значення, – це «повернення» Ілони Зріні та малого Ракоці до Мукачівського замку. 27 лютого 2006 року на так званій вежі Лорантфі було урочисто відкрито пам'ятник княгині з сином у натуральну величину. Творіння мукачівського скульптора Петра Матла стоїть на невеликому п'єдесталі і символізує історичне минуле угорців на цих землях.⁵⁸ Проведення заходів із вшанування Ілони Зріні ініціював Закарпатський угорський інститут ім. Ф.Ракоці II, а останнім часом українські культурні організації теж беруть участь у святкуваннях, на яких відтворено тогочасний історичний колорит.

Юрій Чотарі, канд. іст. наук
керівник Науково-дослідного центру ім. Тиводора Легоцькі
при Закарпатському угорському інституті ім. Ференца Ракоці II

⁵⁸ Popovics Zsuzsanna: Zrínyi Ilona és II. Rákóczi Ferenc hazatért. A lelkek egysége a célok beteljesedésének záloga. Kárpátalja, 2006. március 3.

ILONA ZRINYI'S LETTERS IN TRANSCARPATHIA

Ilona Zrínyi is a great woman of Hungarian history, daughter of Péter Zrínyi¹ and Katalin Frangepán², Ferenc Rákóczi II's mother, hero of defence of the castle of Munkács, became the symbol of the action against the Habsburgs. The events of her life have been included in the Hungarian textbooks. She was born in 1643³ in the castle of Ozaly, Croatia. She passed away in Nicomedia in Asia Minor on the 18th of February, 1703. She has a prominent role among the feminine figures of our history.

The aim is not to describe Ilona Zrínyi's life in detail, as it is already known for those who are interested in it. Concerning the occasion of presenting her letters kept in Transcarpathia, we give a brief description of the life of the great woman, and we report the related local cult. In the given paper we have used monographs, e.g. Mihály Horváth⁴ wrote about Ilona Zrínyi in 1869, as well as a series of studies⁵ which represented the great woman

¹ Péter Zrínyi (in Croatian Petar Zrinski), (Vrbovec, 1621 – Wiener Neustadt, 1671) was a Croatian governor, participant of the Wesselényi conspiracy, Ilona Zrínyi's father, Ferenc Rákóczi II's grandfather. He had a considerable merit in the struggle against the Turks, but he was executed for the involvement in the conspiracy.

² Katalin Frangepán (1625–1673) was Péter Zrínyi's wife, Ilona Zrínyi's mother, Ferenc Rákóczi II's grandmother. Like Ilona Zrínyi, she was also disconnected from her children. Because of the conspiracy that was organized by Péter Zrínyi, she has been imprisoned in the Dominican Monastery of Graz, where she went crazy because of her husband's execution, and later she died there.

³ See the following works about the uncertainty of her date of birth: Mészáros Kálmán–Seres István: Zrínyi Ilona. *Rubicon*. 2014. 2. szám. 6. [Kálmán Mészáros–István Seres: Ilona Zrínyi. *Rubicon*. 2014, no. 2, p. 6]; Nagy László: Kard és szerelem. Török kori históriák. Gondolat Kiadó, Bp., 1985. 375. [László Nagy: Sword and love. Stories of the Turkish era. Gondolat Publishers, Bp., 1985. p. 375]

⁴ Horváth Mihály: Zrínyi Ilona életrajza. Pest, 1869. [Mihály Horváth: Ilona Zrínyi's biography. Pest, 1869.]; In addition: Gaal Mózes: I. Rákóczy Ferenczné, Zrínyi Ilona. *Történelmi könyvtár*. Bp., 1899. 96. [Mózes Gaal: Ferencz Rákóczy I's wife, Ilona Zrínyi. *Historical Library*. Bp., 1899. p. 96]

⁵ Magyar Történelmi Emlékek. Thaly Kálmán (szerk.): Thököly Imre Fejedelem 1691–1692-iki leveleskönyve. Bp., 1896. 280. [Historical Memories of Hungary. (ed.) Kálmán Thaly: Prince Imre Thököly's collection of his letters written in 1691 and in 1692. Bp., 1896. p. 280]; Magyar Történelmi Emlékek. Torma Károly (szerk.): Késmárki Thököly Imre naplója 1676–1678-ból. MTA, Bp., 1866. 9. [Historical Memories of Hungary. (ed.) Károly Torma: Imre Thököly's – born in Késmárk (today officially called Kežmarok) – diary dated from 1676 to 1678. Hungarian Academy of Sciences, Bp., 1866. p. 9]; Szilágyi

and her age in detail. Here I would like to emphasize the subject of Ágnes R. Várkonyi's thesis⁶ and the writings of János Váradi Sternberg⁷ concerning the letters. We have used Kálmán Mészáros and István Seres' assessments⁸ in the view of the results of the new research. The scientists analyzing the age and the personality of Ilona Zrínyi, have repeatedly emphasized the need to gather the evidence of the political and economic activity of the duchess. As a result of our research, we link the eleven original letters which are kept in the Transcarpathian archives into the scientific circulation.

The father of the hero-woman of Munkács castle made significant strides in the fight against the Turks. He was rewarded for his bravery with the governorship of a region. During his later political engagement, he drifted towards the Turkish orientation for which he was finally executed by the Emperor. His mother was one of the most cultivated women of her age. He wore the fate of his family heartily, the education of his four children (Petronella, Ilona, János and Auróra-Veronika). He supported the publication of many prayer books and verse calendars. Ilona Zrínyi spent her childhood in a loving aristocratic environment. She learnt foreign languages

Sándor: Zrínyi Ilona levelei. Történelmi Tár. 1880. 417–424. [Sándor Szilágyi: Ilona Zrínyi's letters. The journal *Történelmi Tár (Historical Library)*, 1880. pp. 417–424.]; Beiczner Éva: Megbúsult elmével. Zrínyi Ilona személyiségképe. Nemzetközi Grafológiai Szemle. 1997. 4. sz. 63–75. [Éva Beiczner: With a grieved mind. The personality of Ilona Zrínyi. *International Graphological Review*. 1997, volume 4, pp. 63–75.]; Gyöngyösi István: Thököly Imre és Zrínyi Ilona házassága. Palinódia (Kesergő nimfa). Balassi Kiadó, 2000. 157. [István Gyöngyösi: The marriage of Imre Thököly and Ilona Zrínyi. *Palinode (Sad nymph)*. Balassi Publishers, 2000. p. 157]; Markaly Aranka: Érdek vagy szerelem? Thököly Imre és Zrínyi Ilona kapcsolata. *Korunk*, 2016. XXVII. évf. 12. szám. 29–34. [Aranka Markaly: Interest or love? The relationship between Imre Thököly and Ilona Zrínyi. The journal *Korunk (Our Age)*, 2016, volume XXVII, no. 12, pp. 29–34.]

⁶ R. Várkonyi Ágnes: A fejedelem gyermekora. Bp., 1989. [Ágnes R. Várkonyi: The prince's childhood. Bp., 1989.]; R. Várkonyi Ágnes: Zrínyi Ilona. „Európa legbátrabb asszonya”. Magyar–Török Baráti Társaság, Bp., 2009. 18. [Ágnes R. Várkonyi: Ilona Zrínyi. “The bravest woman of Europe”. Hungarian-Turkish Friendship Society, Bp., 2009. p. 18]; R. Várkonyi Ágnes: Zrínyi Ilona. In: *Nők a magyar történelemben. Összeáll.: R. Várkonyi Ágnes*. Bp., 1997. 131–170. [Ágnes R. Várkonyi: Ilona Zrínyi. In: *Women in the Hungarian History*. Compiled by: Ágnes R. Várkonyi. Bp., 1997. pp. 131–170.]

⁷ Váradi Sternberg János: Zrínyi Ilona ismeretlen levelei. Új Hajtás. 1989. január 22. [János Váradi Sternberg: Ilona Zrínyi's unknown letters. The newspaper *Új Hajtás (New Sprout)*. 22nd January, 1989]

⁸ Mészáros Kálmán–Seres István: Zrínyi Ilona. *Rubicon*. 2014. 2. szám. 5–15. [Kálmán Mészáros–István Seres: Ilona Zrínyi. *Rubicon*. 2014, no. 2, pp. 5–15.]

so she was able to speak Croatian, Hungarian, Latin and German. Besides horse riding, she acquired the art of shooting arrows with a bow as well. Surely his paternal uncle Miklós Zrínyi⁹ played an important role in the development of her versatile education. The Countess, when she became an adult, picked a groom who corresponded to her mother's rank, Ferenc Rákóczi I¹⁰ a landowner from northern Hungarian Highlands. According to the contemporary customs, young people exchanged their portraits, which was followed by a personal meeting. The engagement took place at the Spa of Trenčské Teplice¹¹.

The relationship based on marriage between the two families linked the southern and northern estates of the country. Later, after the death of Miklós Zrínyi and the Peace Treaty of Vasvár¹², the wedding ceremony took place.¹³ The wedding ceremony was held in the castle of Makovica¹⁴ on the 1st March 1666 and then they moved to the castle of Sárospatak¹⁵. Their family life was not uninterrupted. Her mother-in-law was Zsófia Báthory¹⁶ who disliked her, which was mainly because of political reasons, as she alleged that her son was involved in an anti-Habsburg movement by Ilona

⁹ Miklós Zrínyi (1620–1664) was the head (High Sheriff) of Somogy county, major aristocratic landowner, poet, commander-in-chief, politician and military scientist. He is the author of the following works: “Szigeti veszedelem”, “A török áfium ellen való orvosság”.

¹⁰ Ferenc Rákóczi I (1645–1676) was the Prince of Transylvania and Ilona Zrínyi's first husband. In connection with his participation in the Wesselényi conspiracy he was sentenced to death. Fortunately, he was saved from execution due to the intervention of his mother and the Jesuits who paid a significant ransom.

¹¹ Today it is officially called Trenčianske Teplice and it is a small spa town in western Slovakia, in the valley of the river Teplička, at the foothills of the Strážovské vrchy mountains.

¹² Today it is a town in Vas County, in Hungary and its official name is still Vasvár.

¹³ Thaly Kálmán: I. Rákóczi Ferenc és Zrínyi Ilona lakodalmi ünnepélye. (1666) *Történelmi Tár*. 1881. 585. [Kálmán Thaly: The wedding ceremony of Ferenc Rákóczi I and Ilona Zrínyi. (1666) The journal *Történelmi Tár (Historical Library)*, 1881. p. 585]

¹⁴ Today it is also called Zborov Castle (Zborovský hrad) and the ruins of it are situated near the village of Zborov in East Slovakia.

¹⁵ Today it is the Rákóczi castle in the town of Sárospatak which is situated in the northeastern part of Borsod-Abaúj-Zemplén County in Hungary.

¹⁶ Zsófia Báthory (1629–1680) was the wife of Transylvanian prince György Rákóczi II. Her son was Ferenc Rákóczi I. At her wedding she converted to the Reformed faith (Calvinism), but after the death of her husband she became a devout Catholic. She was confronted with her son for his involvement in Wesselényi's conspiracy, but later bailed and saved him from death sentence. He died in Munkács castle.

Zrínyi and her surroundings. In 1667 she lost her first born son, and in 1671 Péter Zrínyi was executed after the dissolution of the Wesselényi conspiracy. Her mother and her sisters were locked in a nunnery (convent), where Katalin Frangepán died. Ferenc Rákóczi I was released from the accusation of the conspiracy for 400 thousand forints and part of the Rákóczi's castles paid and abandoned by his mother Zsófia Báthory. After Ilona Zrínyi's spiritual disturbances, she gave birth to her daughter Juliet in 1672. Four years later, she gave birth to Ferenc Rákóczi II in the castle of Borsi¹⁷. Soon Ferenc Rákóczi I got a serious illness and passed away, after it Ilona could only find her pleasure in her children. She managed the about 2 million acre Rákóczi estate and the future destiny of her children, she taught them to be susceptible to and responsible for the surrounding world.

Imre Thököly was the leader of the *Kuruc*¹⁸ movements emerging in the 1670s, whose engaging personality aroused the widow's attention and interest. In 1678, they met in the castle of Szentmiklós¹⁹, despite the age difference their sympathy became reciprocal, and soon they fell in love with each other. The castle of Szentmiklós often served as the scene of their love.²⁰ On the 15th June 1682, in the chapel of Munkács castle Imre Thököly married Ilona Zrínyi. The poet István Gyöngyösi wrote a wedding song for the young couple to immortalize the event.²¹ After it, Thököly took over Munkács castle and had the castle guard take an oath, and then the castle was strengthened.

¹⁷ Today it is the Rákóczi castle in the village of Borsi (officially called Borša) in Slovakia.

¹⁸ The *Kuruc* were the Hungarians who fought to liberate Royal Hungary from control of the Austrian House of Habsburg in the late 1600s and early 1700s.

¹⁹ Today it is the castle of Szentmiklós (also known as Telegdy-Rákóczi castle) in the urban-type settlement of Beregszentmiklós (officially called Чинадійово/Chynadiyovo) in Transcarpathia, in Ukraine.

²⁰ See the following works: Magyar Történelmi Emlékek. Torma Károly (szerk.): Késmárki Thököly Imre naplója 1676–1678-ból. MTA, Bp., 1866. 9. [Historical Memories of Hungary. (ed.) Károly Torma: Imre Thököly's – born in Késmárk (today officially called Kežmarok) – diary dated from 1676 to 1678. Hungarian Academy of Sciences, Bp., 1866. p. 9]; Lehoczky Tivadar: Adat Zrínyi Ilona és Thököly Imre házasságához. Századok, 1876. 750–753. [Tivadar Lehoczky: Data connected to the marriage of Ilona Zrínyi and Imre Thököly. The journal *Századok* (Centuries), 1876. pp. 750–753.]; Markaly Aranka: Érdek vagy szerelem? Thököly Imre és Zrínyi Ilona kapcsolata. Korunk, 2016. XXVII. évf. 12. szám. 31. [Aranka Markaly: Interest or love? The relationship between Imre Thököly and Ilona Zrínyi. The journal *Korunk* (Our Age), 2016, volume XXVII, no. 12, p. 31]

²¹ Gyöngyösi István: Thököly Imre és Zrínyi Ilona házassága. Palinódia (Kesergő nimfa). Balassi Kiadó, 2000. Forrás: <http://mek.oszk.hu/06000/06096/html/#d0e5953> (Letöltés dátuma: 2017.11.26.) [István Gyöngyösi: The marriage of Imre Thököly and Ilona Zrínyi.

Besides being a gentle wife, the duchess paid attention to her husband's operations as well. With the help of her negotiations she supported the policy of the "King of *Kuruc*"²². Even before the wedding, Thököly made an alliance with the Turks against the Habsburgs, but the attack on Vienna in 1683 failed. Ilona Zrínyi stayed at Munkács²³ with her children. The imperial army captured towns and settlements in the northern Hungarian Highlands (Kassa²⁴, Makovica²⁵, Regéc²⁶, Sárospatak²⁷) under general Caprara's²⁸ leadership and by the end of the year Munkács²⁹ was besieged as well. The nearly three thousand soldiers heroically resisted under the management of Ilona Zrínyi who demonstrated man's courage. The heroism of the castle guards is proven by the fact that they made several successful sallies against the besiegers and caused great damage to the enemy army. On 10th March 1686, Caprara called upon the lady of the castle to capitulate, but in her reply, which was shared with the European audience, she defended her children's interests and the interests of the Hungarian freedom as well: "...*The castle must be protected for my princely children by me who is their mother; because the children are unsuitable for the possession of any weapons. Besides, their innocence and vulnerability would be the truth of their protection. Children always have a grace in the Christian world... The recklessness of the struggle was also quite indecent to my gender; but for my children whose mother and by nature the caretaker is me, I should try to be for their benefit and profit with all my talents. I am not terrified of armed violence... And surely it will not increase the glory and the victory of such a powerful Monarchy if I and my children are squeezed by siege.*"³⁰ The resistance mounted by Ilona Zrínyi drew the

Palinode (Sad nymph). Balassi Publishers, 2000. Source: <http://mek.oszk.hu/06000/06096/html/#d0e5953> (Date of download: 26.11.2017)]

²² See: Footnote 18, p. 46.

²³ Today it is a city in Transcarpathia, in Ukraine and it is officially called Мукачево/ Mukachevo.

²⁴ Today it is a city in Slovakia and it is officially called Košice.

²⁵ Today it is a settlement in Slovakia and it is officially called Zborov.

²⁶ Today it is a settlement in Borsod-Abaúj-Zemplén County, in Hungary and its official name is still Regéc.

²⁷ Today it is a town in Borsod-Abaúj-Zemplén County, in Hungary and its official name is still Sárospatak.

²⁸ Sylvius von Caprara (1631–1701) was an imperial general who participated in the Habsburg campaigns to occupy Hungary.

²⁹ See: Footnote 23, p. 47.

³⁰ R. Várkonyi Ágnes: A fejedelem gyermekkor. Bp., 1989. 234–235. [Ágnes R. Várkonyi: The prince's childhood. Bp., 1989. pp. 234–235]

sympathy of the surrounding countries. Louis XIV, king of France named her as the bravest woman in Europe, in that way was written about her in the Dutch and French newspapers as well. General Caprara strengthened the blockade around the castle and ordered to keep it under continuous shooting. Then the duchess called upon the guard to be perseverant in defence. On the 27th March her son Ferenc's 10th birthday took place in a state of siege.³¹ On the 22nd May Ilona Zrínyi was greeted by her children on the occasion of her name day, which made deep impression on Ilona Zrínyi's soul and left significant traces in the Hungarian historiography as well.³²

The real defence of the castle was directed by captain András Radics, and the political affairs were handled by Dániel Absolon. Ilona Zrínyi personally participated in the management of the defence, and she often went out to the bastions in order to encourage her valiant soldiers in resistance. Later, her son also acknowledged and emphasized his mother's resistance in his "Confessions" by detailing the events that were happening on the besieged bastion. *"Ilona Zrínyi was not only the mistress of the castle but in that role she was also directly threatened when encouraging the defenders, and with a slight exaggeration we could say that she acted as a commander who threw in with her soldiers. However, it is a romantic exaggeration, if we describe Ilona Zrínyi's shape as a woman who is armed with swords and armour from head to foot, or like a contemporary French depiction, with a rifle in her hands."*³³ In November a new general was appointed to lead the siege in Upper Hungary in the person of general Caraffa.³⁴ Caraffa was known for

³¹ Kertész Erzsébet: A fejedelemszöny. Zrínyi Ilona élete. Bp., 1986. 93. [Erzsébet Kertész: The duchess. Ilona Zrínyi's life. Bp., 1986. p. 93]

³² See the following works: Lehoczky Tivadar: Zrínyi Ilona napjai Báthory Zsófia halála után. Századok. 1877. 880–882. [Tivadar Lehoczky: Ilona Zrínyi's days after Zsófia Báthory's death. The journal *Századok (Centuries)*, 1877. pp. 880–882.]; R. Várkonyi Ágnes: Zrínyi Ilona és a korabeli magyar politika. Thököly-émlékünnepség a fejedelem halálának 270. évfordulója alkalmából. Vaja, 1975. 88. [Ágnes R. Várkonyi: Ilona Zrínyi and the contemporary Hungarian politics. Thököly memorial ceremony on the occasion of the 270th anniversary of the prince's death. Vaja, 1975. p. 88]; In addition: Bay Gábor: A híres „Ilona-napok” Munkács ősi várában ludányi Bay Mihály egykori naplójából. Kárpáti Híradó. 1943. április 29. [Gábor Bay: The famous “Ilona-days” in the old castle of Munkács based on Mihály Bay's diary from Ludány. Carpathian News. 29th April 1943]

³³ Mészáros Kálmán–Seres István: Zrínyi Ilona. Rubicon. 2014. 2. szám. 12. [Kálmán Mészáros–István Seres: Ilona Zrínyi. Rubicon. 2014, no. 2, p. 12]

³⁴ Antonio Caraffa (1642–1693) was an imperial general. His name is connected with the notorious “Bloody Assizes” of Presov, where noblemen were executed based on false ac-

his cruelty and he also called on the duchess to give the castle up and capitulate, but to no avail. Without sparing the inhabitants of the area he wanted to force the capitulation in the spirit of the Bloody Assizes in Eperjes³⁵. The continuous siege did not yield any results and in view of the European political circumstances the emperor wanted to avoid the defence of the castle of Munkács becoming an international matter. The duchess's requests for assistance being sent to various countries were left unanswered.

In the meantime, Imre Thököly's relief troop reached only Nagyvárád³⁶. Thököly's plan failed and gradually lost its strengths; in 1685 the pasha from Nagyvárád³⁷ caught him and took him to Temesvár³⁸. Finally, the mother superior decided to surrender; however, historian's opinions about the reasons for capitulation are not unanimous even today.³⁹ Thanks to the negotiations, she managed to gain amnesty for the defenders and to leave the castle with the imperial approval. We can agree with Mészáros and Seres on the evaluation of Thököly's role:⁴⁰ *"He was released from the prison of Várád and reinstated in his dignity by the Sultan, because he always supported the Turkish side in the protracted war, and thus his fate was sealed..."* The Rákóczi's and Thököly's estates went under the management of the Chamber, Ferenc and Júlia were placed under guardianship. In January 1688, the duchess packed up her valuables – Bibles, sacred images, jewellery, books – and then she left for Vienna.⁴¹ However, the most terrible judgment for her

cusations. In the northern Hungarian Highlands and Transylvania he embodied imperial cruelty. He fought at the Turkish and French fronts as well.

³⁵ Today it is a city in Slovakia and it is officially called Prešov.

³⁶ Today it is a city in Romania and it is officially called Oradea.

³⁷ Today it is a city in Romania and it is officially called Oradea.

³⁸ Today it is a city in Romania and it is officially called Timișoara.

³⁹ For the conditions of surrender of the castle see: R. Várkonyi Ágnes: *A fejedelem gyermekora*. Bp., 1989. 277–283. [Ágnes R. Várkonyi: *The prince's childhood*. Bp., 1989. pp. 277–283.]

⁴⁰ Mészáros Kálmán–Seres István: Zrínyi Ilona. *Rubicon*. 2014. 2. szám. 10. [Kálmán Mészáros–István Seres: *Ilona Zrínyi*. *Rubicon*. 2014, no. 2, p. 10]

⁴¹ See: Thaly Kálmán: Zrínyi Ilona és II. Rákóczi Ferenczféle ingóságok jegyzékei. *Történelmi Tár*. 1879. 171–179. [Kálmán Thaly: *Lists of movable properties of Ilona Zrínyi and Ferencz Rákóczi II*. The journal *Történelmi Tár (Historical Library)*, 1879. pp. 171–179.]; Thaly Kálmán: *A Rákóczi-árvák 1688-ban Munkács várában maradt és Patakra vitt ingó értékeinek lajstromai*. *Történelmi Tár*. 1886. 769. [Kálmán Thaly: *Lists of the Rákóczi orphans' movables left in the castle of Munkács in 1688 and taken to Patak*. The journal *Történelmi Tár (Historical Library)*, 1886. p. 769]; Komáromy András: *A Rákóczyak kincse*

was that her children had to be raised in a convent as they were separated from her. Only four years later it was managed to redeem Ilona Zrínyi's liberty by exchanging prisoners. When Thököly came to Transylvania and defeated the imperial forces in the Battle of Zernyest, he captured a general and a colonel.⁴² For these senior officers he succeeded in redeeming his wife from the Vienna captivity. Even before the mother superior's journey to Turkey, she could not have a chance to say goodbye to her son.⁴³ This was the time when she wrote the farewell letter, which can be considered as a testament, and one can read the following issues in it: *"You only have to learn diligently and strive to be on the way to win the crown of glory. There is nothing more beautiful and more glorious in the world than being honest and having a good reputation! It never dies but lives forever. The earthly possessions can be lost – it is no big deal, but he who has lost the honour has lost everything... Respect people, talk to strangers with pleasure, so they will treat you well and they will love you as well. Those who appreciate others appreciate themselves. Assiduously avoid bad company, because they send your body and your soul to hell. You should keep in touch with those people, from whom you can learn all good and smart things..."*⁴⁴ The exchange of prisoners was delayed, but in January of 1693 the mother superior could set out and meet her husband at Újpalanka⁴⁵, after it they lived

Munkács várában. Századok. 1891. 736–750. [András Komáromy: The Rákóczy's treasure in the castle of Munkács. The journal *Századok* (Centuries), 1891. pp. 736–750.]

⁴² Nagy László: A generálisért cserélt hitves. In: Nagy László: Kard és szerelem. Török kori históriák. Gondolat Kiadó, Bp., 1985. 371–412. [László Nagy: The wife who was exchanged for a general. László Nagy: Sword and love. Stories of the Turkish era. Gondolat Publishers, Bp., 1985. pp. 371–412.]

⁴³ R. Várkonyi Ágnes: Zrínyi Ilona és a korabeli magyar politika. Thököly-émlékünnepség a fejedelem halálának 270. évfordulója alkalmából. Vaja, 1975. 89. [Ágnes R. Várkonyi: Ilona Zrínyi and the contemporary Hungarian politics. Thököly memorial ceremony on the occasion of the 270th anniversary of the prince's death. Vaja, 1975. p. 89]; R. Várkonyi Ágnes: A fejedelem gyermekkor. Bp., 1989. 282–283. [Ágnes R. Várkonyi: The prince's childhood. Bp., 1989. pp. 282–283.]; See: Bay Gábor: A híres „Ilona-napok” Munkács ősi várában ludányi Bay Mihály egykori naplójából. Kárpáti Híradó. 1943. április 29. [Gábor Bay: The famous “Ilona-days” in the old castle of Munkács based on Mihály Bay's diary from Ludány. Carpathian News. 29th April 1943].

⁴⁴ Kertész Erzsébet: A fejedelemasszony. Zrínyi Ilona élete. Bp., 1986. 130. A levél 1692. január 8-án kelt. [Erzsébet Kertész: The duchess. Ilona Zrínyi's life. Bp., 1986. p. 130. The letter that was created on 8th of January 1692.]

⁴⁵ Today it is a town in Serbia and it is officially called Бачка Паланка/Bachka Palanka.

in Pozsarevác⁴⁶ and later in Istanbul.⁴⁷ During the period of hiding she was a loving wife and she endured all trials and difficulties like a man in spite of the fact that she had a wounded soul because of the lack of her children. This woman was blessed with such an amazing spiritual strength that she was the main support and consolation to her husband and to the exiles as well. With her presence in the extremely bad, sometimes very miserable circumstances she would not have made the situation of the exiles more difficult; on the contrary she was to do her best to help her compatriots who were in a worse situation than she was. They travelled to Rodostó⁴⁸ several times to treat Thököly for arthritis with mud bath therapy. Ilona Zrínyi spent her last years in Nicodemia⁴⁹, in the “Valley of Flowers”. She died on the 18th February 1703; she was buried in Constantinople⁵⁰ in the Church of Saint Benedict⁵¹. Her final resting place from the 29th October 1906 is the crypt of Saint Elizabeth Cathedral in Kassa⁵², where Ilona Zrínyi's remains lie in a common sarcophagus together with remains of her son Ferenc Rákóczi II and of her never seen grandson Prince József Rákóczi.⁵³

* * *

The original Ilona Zrínyi's letters, which are kept in Transcarpathia, were mentioned twice in the historiography of our region. The aforementioned János Sternberg Váradi and the author of this work increased the number

⁴⁶ Today it is a town in Serbia and it is officially called Пожаревац/Pozharevac.

⁴⁷ R. Várkonyi Ágnes: Zrínyi Ilona és a korabeli magyar politika. Thököly-emlékünnepe a fejedelem halálának 270. évfordulója alkalmából. Vaja, 1975. 89. [Ágnes R. Várkonyi: Ilona Zrínyi and the contemporary Hungarian politics. Thököly memorial ceremony on the occasion of the 270th anniversary of the prince's death. Vaja, 1975. p. 89]

⁴⁸ Today it is a city in Turkey, about 120 km west of Istanbul along the shore of the Sea of Marmara and it is officially called Tekirdağ.

⁴⁹ Today it is the modern city of Izmit in Turkey and located at the Gulf of İzmit in the Sea of Marmara, about 100 km east of Istanbul, on the northwestern part of Anatolia.

⁵⁰ Today it is the modern city of Istanbul in Turkey.

⁵¹ Today it is known as the Church of Saint Benoît that is a roman catholic church in Istanbul, in Turkey.

⁵² Today it is a city in Slovakia and it is officially called Košice.

⁵³ Mészáros Kálmán–Seres István: Zrínyi Ilona. Rubicon. 2014. 2. szám. 12. [Kálmán Mészáros–István Seres: Ilona Zrínyi. Rubicon. 2014, no. 2, p. 12]

of the searched letters from six to ten in 1993.⁵⁴ In the last few years the 11th letter was found. Although these mentioned letters were analyzed, their full text has not been published yet.⁵⁵ This time the archival sources are transcribed and digitized. The letters are valuable for us not only because of their content, but they also have the decisive character of the writing of the given age and they bear the style of the author. The fixed expressions and wordings fully reflect the uncertain spelling of the age. The original documents show the lack of accents, the letter “i” was replaced by “j”, “y” and sometimes by letter “é”. According to the contemporary customs the text of the letters was written by personal secretaries and the signature was only done by the duchess herself. The documents show the duchess’s decisive character and her position on various personal and other issues. Five of the letters were written in that time when her mother-in-law Zsófia Báthory lived. It was characteristic of her that she retained her autonomy during the time which she spent in Munkács castle, despite of her mother-in-law’s pressure and influence. According to her letters she maintained a close relationship with the leaders of Ung and Bereg Counties. Among the letters that have been searched so far the earliest one dates back to the 6th August 1677,⁵⁶ in which she writes to the County of Ung in the case of the financial settlement with the German merchants. The next letter was dated, almost two years later, on the 8th February 1679. Here the duchess informed the County of Ung that having understood the message she had received she would continue to inform the county about the things and keep in touch with the County via János Petrovay. The appropriate respect and good wishes at the end of the letter give evidence of good neighbourly relations between the duchess and the leaders of Ung County.⁵⁷ At that time Earl János Homonnai Drugeth, Bálint Drugeth’s younger brother was the lord-lieutenant⁵⁸

⁵⁴ Csátáry György: Zrínyi Ilona levelei és emléke Kárpátalján. *Hatodik Síp*. 1993. Nyár. Melléklet. 10–16. [György Csátáry: Ilona Zrínyi’s letters and her memory in Transcarpathia. The journal *Hatodik Síp (The Sixth Whistle)*, 1993, Summer, Appendix, pp. 10–16]

⁵⁵ Ilona Zrínyi’s letters that were introduced by János Váradi Sternberg are from the fonds of the high sheriff of Bereg county.

⁵⁶ State Archives of Transcarpathian Oblast (SATO), F.(Fonds) 4 (Documents of Lord-lieutenant of Ung County), op.(opis) 17, s.u.(storage unit) 69, sheet 5. Lord-lieutenant is “*főispán*” in Hungarian and “*supremus comes*” in Latin.

⁵⁷ SATO, F.(Fonds) 4, op.(opis) 2, s.u.(storage unit) 1058, sheet 3.

⁵⁸ See: Footnote 56, p. 52.

of Ung County. At the same time, Imre Thököly with his *Kuruc*⁵⁹ fighters carried out great destructions on the Homonnai estate. In 1674, then in 1684 he occupied the Jesuit College⁶⁰ in Ungvár⁶¹ and banished its adherents. In the letter of 21st February 1679, Ilona Zrínyi recommended the noblewoman Klára Pichuli and her stepson Zsigmond Apagyí to Ung County. Furthermore, she asked the County to appoint the day when the noblewoman Klára Pichuli could have meetings in Ungvár.⁶² In the letter being dated on 1st May 1679, the duchess asked the deputy-lieutenant⁶³ of Ung County for help in order to release Péter Kulin.⁶⁴ The next letter dates back to 25th April 1680. Based on the content of the letter it turned out that Ilona Zrínyi's secretary and court clerk György Hidi was sent as an emissary to Bereg County for proper orientation.⁶⁵ Six letters are known from the year of 1681. The first letter⁶⁶ was written on the 13th of April 1681 in connection with the mission of Mihály Czeglédy who was the court judge of Munkács⁶⁷. Similar issues were mentioned in the two letters which dated back to 11th June 1681. They included useful information regarding missions of István Ignéczi⁶⁸ and Mihály Kádas⁶⁹ who were county emissaries. The fourth letter of 15th June 1681 was about the protection of *Kuruc*⁷⁰ soldiers in Beregszász⁷¹ granted by the duchess.⁷² Ilona Zrínyi's next letter, written on 2nd July 1681, was addressed to Bereg County in connection with issues of Mihály Komlóssy

⁵⁹ See: Footnote 18, p. 46.

⁶⁰ The predecessor of the Homonnai Drugeth Secondary Grammar School in Ужгород/Uzhhorod.

⁶¹ Today it is a city in Ukraine, the administrative centre of Transcarpathia and it is officially called Ужгород/Uzhhorod.

⁶² SATO, F.(Fonds) 4, op.(opis) 2, s.u.(storage unit) 1058, sheet 1.

⁶³ Deputy-lieutenant is "*alispán*" in Hungarian and "*vicecomes*" in Latin.

⁶⁴ SATO, F.(Fonds) 4, op.(opis) 2, s.u.(storage unit) 1058, sheet 5.

⁶⁵ SATO, F.(Fonds) 10 (Documents of Lord-lieutenant of Bereg County), op.(opis) 1, s.u.(storage unit) 250, sheet 1. Lord-lieutenant is "*főispán*" in Hungarian and "*supremus comes*" in Latin.

⁶⁶ SATO, F.(Fonds) 10, op.(opis) 1, s.u.(storage unit) 241, sheet 1.

⁶⁷ See: Footnote 23, p. 47.

⁶⁸ SATO, F.(Fonds) 10, op.(opis) 1, s.u.(storage unit) 241, sheet 5.

⁶⁹ SATO, F.(Fonds) 10, op.(opis) 1, s.u.(storage unit) 241, sheet 3.

⁷⁰ See: Footnote 18, p. 46.

⁷¹ Today it is a town in Transcarpathia, in Ukraine and it is officially called Бєpєpєвє/Berehove.

⁷² SATO, F.(Fonds) 10, op.(opis) 1, s.u.(storage unit) 242, sheet 1.

and János Fuló who were emissaries.⁷³ The last letter of the year of 1681 dated on the 21st July dealt with the protection of peasants who lived in Beregszász⁷⁴. In this letter Ilona Zrínyi also shared her thoughts about the administration of justice and the military situation.⁷⁵

* * *

Hereafter we are going to investigate Ilona Zrínyi's name days and her later memory based on the press and publications of Ilona Zrínyi's jubilee years that are kept in the archives in Beregszász⁷⁶. The beginnings of the Ilona-day celebrations can be traced back to the already mentioned "Ilona-days". What kind of days were they? One can find out about this in the diary of Mihály Ludányi Bay, describing the events in this regard.⁷⁷ Bay was the commander of Munkács castle until 1683, and later he accompanied Ilona Zrínyi to Thököly to Turkey.⁷⁸ Besides Mihály Bay, the duchess also wrote about "Ilona-days" – namely those ones that were held in May 1686 – in her diary.⁷⁹

Ilona Zrínyi celebrated her name day every year after Zsófia Báthory's death (1680). On this day the representatives and the noblemen from neighbouring counties, especially Zemplén, Ung, Bereg where the Rákóczi estates lay came to show their respect and admiration to the duchess often by exaltation. They usually held a spectacular knight tournament around the castle. The event was also visited by a lot of people from surrounding villages. The sumptuous feasts, discussions with the noblemen, and the parties lasted almost for a week. The celebration of the Ilona name day did

⁷³ SATO, F.(Fonds) 10, op.(opis) 1, s.u.(storage unit) 241, sheet 7.

⁷⁴ See: Footnote 71, p. 53.

⁷⁵ SATO, F.(Fonds) 10, op.(opis) 1, s.u.(storage unit) 242, sheet 3.

⁷⁶ See: Footnote 71, p. 53.

⁷⁷ Bay Gábor: A híres „Ilona-napok” Munkács ősi várában ludányi Bay Mihály egykori naplójából. Kárpáti Híradó. 1943. április 29. [Gábor Bay: The famous "Ilona-days" in the old castle of Munkács based on Mihály Bay's diary from Ludány. Carpathian News. 29th April 1943]; Kertész Erzsébet: A fejedelemsasszony. Zrínyi Ilona élete. Bp., 1986. 98–99. [Erzsébet Kertész: The duchess. Ilona Zrínyi's life. Bp., 1986. pp. 98–99.]

⁷⁸ Erdély története. Főszerk.: Köpeczi Béla. II. kötet. Bp., 1988. 960. [History of Transylvania. General Editor: Béla Köpeczi. Volume II. Bp., 1988. p. 960]

⁷⁹ Kertész Erzsébet: A fejedelemsasszony. Zrínyi Ilona élete. Bp., 1986. 98–99. [Erzsébet Kertész: The duchess. Ilona Zrínyi's life. Bp., 1986. pp. 98–99.]

not pause even during the siege of the Munkács castle (1685–1688); only the knight tournament was cancelled. At that time the knight tournaments were replaced by heroic outbursts against the enemy, thanks to which they could reach Beregszász⁸⁰, Szerednye⁸¹ and the border of Máramaros County as well.⁸² The *Kuruc*⁸³ soldiers carried out a successful raid on the enemy in Beregszász⁸⁴. The defenders of Munkács castle got to know that the imperial soldiers were accommodated for overnight in the Roman Catholic churchyard in Beregszász⁸⁵. “On the 7th June 1686 in the afternoon about 350 *Kuruc*⁸⁶ soldiers headed for Beregszász⁸⁷ from Munkács castle. They spent the night in the nearby forest, and at dawn they surprised the *Labanc*⁸⁸ soldiers who were frightened so, that they fled into the tower of the church. The siege took nearly three hours. From the enemy troops about 100 soldiers were killed and about 45 ones were wounded. Finally the *Labanc*⁸⁹ gave up fighting by waving a white shawl. The *Kuruc*⁹⁰ captured 225 *Labanc*⁹¹, while their losses were 10 dead and 18 injured soldiers.”⁹²

In 1687 the “Ilona-days” were the most modest, but the officers of the castle dressed themselves in festive ornaments. The duchess’s children, Júlia and Ferenc, recited verses and poems in which they expressed their love for their mother. In honour of the celebrated duchess the cannons in Munkács castle were fired into the air for three times. After the transfer of Munkács castle (17th January 1688) the feasts at the castle were silenced for

⁸⁰ See: Footnote 71, p. 53.

⁸¹ Today it is an urban-type settlement in Transcarpathia, in Ukraine and it is officially called Середне/Seredne.

⁸² Kertész Erzsébet: A fejedelemasszony. Zrínyi Ilona élete. Bp., 1986. 91., 94. [Erzsébet Kertész: The duchess. Ilona Zrínyi’s life. Bp., 1986. p. 91, p. 94.]

⁸³ See: Footnote 18, p. 46.

⁸⁴ See: Footnote 71, p. 53.

⁸⁵ See: Footnote 71, p. 53.

⁸⁶ See: Footnote 18, p. 46.

⁸⁷ See: Footnote 71, p. 53.

⁸⁸ The *Labanc* were the Hungarians who fought in support of the Austrian House of Habsburg against the *Kuruc*.

⁸⁹ See: Footnote 88, p. 55.

⁹⁰ See: Footnote 18, p. 46.

⁹¹ See: Footnote 88, p. 55.

⁹² A visszatért Felvidék adattára. Szerk: Csatár István, Ölvedi János. Bp., 1939. 376. [Data Store of the Returned Upland. Edited by: István Csatár, János Ölvedi. Bp., 1939. p. 376]

centuries, but Ilona Zrínyi's memory continued to exist in the recollection of the people.

After an epoch, when the circumstances allowed, the duchess was commemorated with respect in Bereg County. In 1903, because of the 200th anniversary of her death her heroic participation in the defence of Munkács castle was recalled in the local press.⁹³ At the beginning of the 20th century, it became possible to bring home Ilona Zrínyi's, Ferenc Rákóczi II's and other exiles' ashes from Turkey. Besides Kassa⁹⁴, Munkács⁹⁵ also applied for their mortal remains in order to place them in the territory of Munkács castle. On the 18th April 1904, Emperor Francis Joseph I⁹⁶ allowed the ashes to be brought home. On the 7th May 1904, the municipal assembly of Munkács⁹⁷ passed the following resolution: "*It is patriotic and admirable blessing to find a final resting place for Ilona Zrínyi in the castle of Munkács, which she loved more than any other castles. Let Munkács castle, the thousand-year-old castle, be the glorious pantheon of her noble figure, where the national patriotic grace brings home her holy ashes with royal pomp, to become the pilgrimage destination of national grace.*"⁹⁸ The attempt of Munkács⁹⁹ concerning the ashes did not succeed, but the whole country acknowledged the legitimacy of the insistence of Munkács¹⁰⁰. Finally, according to Rákóczi's will, the precious remains were permanently placed in the Saint Elizabeth Cathedral of Kassa¹⁰¹.

⁹³ Tóth Ilona: Zrínyi Ilona emlékezete. Bereg (Társadalmi és megyei érdekű hetilap), 1903. február 22. [Ilona Tóth: Ilona Zrínyi's memory. Bereg. (Weekly Newspaper of Social and County Interest), 22nd February 1903]

⁹⁴ Today it is a city in Slovakia and it is officially called Košice

⁹⁵ See: Footnote 23, p. 47.

⁹⁶ Francis Joseph I, also known as Franz Joseph I (18th August 1830 – 21st November 1916) was Emperor of Austria, King of Hungary, and monarch of many other states of the Austro-Hungarian Empire, from 2 December 1848 to his death (1916). He was the longest-reigning Emperor of Austria and King of Hungary, as well as the third-longest-reigning monarch of any country in European history, after Louis XIV of France and Johann II of Liechtenstein.

⁹⁷ See: Footnote 23, p. 47.

⁹⁸ SATO, F.(Fonds) 1552 (Documents of the Mayor's Office of Munkács), op.(opis) 1, s.u.(storage unit) 2466, sheet 1–6.

⁹⁹ See: Footnote 23, p. 47.

¹⁰⁰ See: Footnote 23, p. 47.

¹⁰¹ Today it is a city in Slovakia and it is officially called Košice.

In honour of the 300th anniversary of Ilona Zrínyi's birth, Szabolcs Péchy the lord-lieutenant¹⁰² of Bereg County declared the year of 1943 as Ilona Zrínyi's year. During the assembly of the county among others he stressed the following:¹⁰³ *"When the never ending gratitude and grace of the Hungarian nation devotes this year to the memory of the great duchess the Hungarian nation testifies that they appreciate and respect the memory of their historic figures."* At this county assembly being held on the 11th May 1943 in Beregszász¹⁰⁴, the painter László Pataky offered his painting titled "The transfer of Munkács castle" to the county. The citizens of Beregszász¹⁰⁵ who were deeply sympathetic to Ilona Zrínyi, on the initiative of the chief physician dr. Zoltán Zsebők bought the historic painting and handed it over to the county. The painting depicts the sad but also glorious final scene of the heroic protection of Munkács castle from 1685 to 1688 when the duchess with her two orphans had no choice but to pass the castle to the imperial army because of superior force.¹⁰⁶

The country festivals devoted to the memory of Ilona Zrínyi certainly took place in Munkács¹⁰⁷ and in its castle. *"On the 23rd of May 1943 the*

¹⁰² See: Footnote 56, p. 52 or Footnote 65, p. 53.

¹⁰³ Péchy Szabolcs főispán Bereg vármegyei törvényhatósági bizottságának közgyűlésében meghirdette Zrínyi Ilona évét. Tiszaháti Magyar Gazda (politikai, közgazdasági, társadalmi hetilap), 1943. május 13. [Szabolcs Péchy as the lord-lieutenant of Bereg County announced Ilona Zrínyi's year in the general assembly of the municipal committee of the county. Hungarian Farmer from Tiszahát region (Weekly Newspaper of Politics, Economy and Society), 13th May 1943]; A nagy Zrínyi Ilona ünnepség rendje. Az Őslakó (Politikai és társadalmi hetilap), 1943. május 16. [The schedule of the celebration of the great Ilona Zrínyi. The Native (Weekly Newspaper of Politics and Society), 16th May 1943]

¹⁰⁴ See: Footnote 71, p. 53.

¹⁰⁵ See: Footnote 71, p. 53.

¹⁰⁶ A szóban forgó kép másolatát a munkácsi várban őrzik. Az Őslakó (Politikai és társadalmi hetilap), 1943. május 16. [The copy of the above-mentioned paintings is kept in the castle of Munkács. The Native (Weekly Newspaper of Politics and Society), 16th May 1943]; A főispán megemlékezése Zrínyi Ilonáról. Az Őslakó (Politikai és társadalmi hetilap), 1943. május 16.; [The lord-lieutenant's remembrance on Ilona Zrínyi. The Native (Weekly Newspaper of Politics and Society), 16th May 1943]; Zrínyi Ilona emlékének hódol Bereg megye. Kárpáti Híradó, 1943. május 21. [Bereg county pays tribute to the memory of Ilona Zrínyi. Carpathian News. 21st May 1943]

¹⁰⁷ See: Footnote 23, p. 47.

eyes and heart of Hungary will have a look at Munkács¹⁰⁸, where Munkács¹⁰⁹ and the whole Hungarian nation with gratitude and grace fall on their knees before Ilona Zrínyi's immortal memory" – written in one of the local newspapers.¹¹⁰ Several senior officers of the country attended the events. Large delegations arrived from those villages and places which were connected to Ilona Zrínyi's and Ferenc Rákóczi II's lives and to their historic roles, such as: Dolha¹¹¹, Tarpa¹¹², Beregszenthmíklós¹¹³ and Vezérszállás¹¹⁴. On the balcony of the tower of the town hall the characteristic musical instrument of the *Kuruc*¹¹⁵ age the "tárogató"¹¹⁶ could be heard, which meant the beginning of the celebration. After the morning worship the crowd gathered on the main square of Munkács¹¹⁷ and had a pilgrimage to the castle. The castle was decorated with flags, coats of arms, historical paintings under the direction of István Légrády an industrial artist. After the opening ceremony, dr. Mária Pataky, the leader of the National Zrínyi Ilona Working Community, gave a speech and Aladár R. Vozáry¹¹⁸, a member of the Parliament, presented his thoughts about the defence of Munkács castle from 1685 to 1688 and about the common past of the people living there. After the *Kuruc*¹¹⁹ songs, wreaths were placed on the plaque that was erected in memory of the 300th anniversary of Ilona Zrínyi's birth. The text of this memorial was the following:

¹⁰⁸ See: Footnote 23, p. 47.

¹⁰⁹ See: Footnote 23, p. 47.

¹¹⁰ A nagy Zrínyi Ilona ünnepség rendje. Az Őslakó (Politikai és társadalmi hetilap), 1943. május 16. [The schedule of the celebration of the great Ilona Zrínyi. The Native (Weekly Newspaper of Politics and Society), 16th May 1943]

¹¹¹ Today it is a village in Transcarpathia, in Ukraine and it is officially called Довге/Dovhe.

¹¹² Today it is a village in Szabolcs-Szatmár-Bereg County, in the Northern Great Plain (Észak-Alföld) region of eastern Hungary and its official name is still Tarpa.

¹¹³ Today it is an urban-type settlement in Transcarpathia, in Ukraine and it is officially called Чинадійово/Chynadiyovo.

¹¹⁴ Today it is a village in Transcarpathia, in Ukraine and it is officially called Підполоззя/Pidpolozza.

¹¹⁵ See: Footnote 18, p. 46.

¹¹⁶ The "tárogató" was an iconic musical instrument of *Kuruc* movements in the 1600s and 1700s.

¹¹⁷ See: Footnote 23, p. 47.

¹¹⁸ Aladár R. Vozáry (Munkács, 1895 – Budapest, 1959) was a politician, a journalist and a newspaper editor. From 1935 he was the member of the Provincial Assembly of Subcarpathia and then the representative of the Party of Hungarian Life.

¹¹⁹ See: Footnote 18, p. 46.

*“ILONA ZRÍNYI’S 300TH ANNIVERSARY OF BIRTH
WAS CELEBRATED HERE ON THE SCENE OF HER GLORY
ON THE 23RD MAY 1943 BY THE PEOPLE OF HUNGARY
UNDER THE REGENCY OF MIKLÓS HORTHY DE NAGYBÁNYA.
THE AUDIENCE OF THE CITY OF MUNKÁCS
IMMORTALIZES THE CARING MEMORY
BY THIS PLAQUE.”*

The plaque was erected on the wall of Ilona Zrínyi’s former apartment in the castle. This memorial was wreathed by the representatives of nearly thirty organizations, associations and offices, such as: the Zsuzsanna Lorántffy Association of Beregszász¹²⁰, the Association of the Hungarians and Rusyns of the Rákóczi lands, etc.¹²¹

The contemporary press testifies that Ilona Zrínyi’s commemorations were held not only in Bereg County but also in other counties. For example, in Ungvár¹²² the associations of women paid tribute to the female defender of Munkács castle. In the city theatre a memorial concert for Ilona Zrínyi was organized. There were lectures, recitals and singing chants. Scenes from Ilona Zrínyi’s life were presented with the help of contemporary costumes.¹²³ During the jubilee year, on the 25th August, Máramarossziget¹²⁴ also immortalized Ilona Zrínyi’s memory. In the neighbourhood of the city, a retreat house for tourists and a lookout tower named after the duchess was inaugurated.¹²⁵ At that time, in the neighbouring county, namely Zemplén,

¹²⁰ See: Footnote 71, p. 53.

¹²¹ Zrínyi Ilona emlékünnepe a munkácsi várban. Kárpáti Híradó, 1943. május 25. [Festival in memory of Ilona Zrínyi in Munkács castle. Carpathian News. 25th May 1943]

¹²² Today it is a city in Ukraine, the administrative centre of Transcarpathia and it is officially called Ужгород/Uzhhorod.

¹²³ Zrínyi Ilona emlékest Ungvárott. Kárpáti Híradó, 1943. június 6. [A memorial concert for Ilona Zrínyi in Ungvár. Carpathian News. 6th June 1943]; Zrínyi Ilona ünnepség Ungváron. Kárpáti Magyar Hírlap (független politikai napilap), 1943. május 29. [Celebration in memory of Ilona Zrínyi in Ungvár. Carpathian Hungarian Paper (Independent Political Daily). 29th May 1943]

¹²⁴ Today it is a city in Maramureş County near the Iza River, in northwestern Romania and it is officially called Sighetu Marmăției.

¹²⁵ Felavatták a máramarosszigeti Zrínyi Ilona kilátótornyot és menedékházat. Kárpáti Híradó, 1943. augusztus 25. [A retreat house for tourists and a lookout tower named after Ilona Zrínyi was inaugurated near Máramarossziget. Carpathian News. 25th August 1943]

the restoration of the Rákóczi Castle of Borsi was completed that got damaged during the 20 years of the Czechoslovak era. The Rákóczi Castle was furnished with pieces of furniture similar to the original ones. In the Rákóczi Castle a museum was established as well, which displayed a precious collection of coins from the Rákóczi-age.¹²⁶ Thus, according to the studied press, we can say that worthy commemorations were held in Ilona Zrínyi's honour in the northeast of Hungary in 1943.

In 1993, on the 350th anniversary of the duchess's birth the Hungarians of Transcarpathia – more modestly as in 1943 – revived the traditions and celebrations connected to the memory of Ilona Zrínyi, such as the organization of the “Ilona-days”.

The next historic event is Ilona Zrínyi's and the young Ferenc Rákóczi's returning to Munkács castle. On the 27th February 2006, their life size sculpture was set up on the Lorántffy bastion. The work of Péter Matl who is a sculptor from Munkács¹²⁷ stands on a low pedestal and proclaims the history of the Hungarians living here.¹²⁸

From the beginning of the 21st century, the Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education initiated the organizations of the commemorations connected to the memory of Ilona Zrínyi. Lately, Ukrainian traditionalists have also taken part in the festivities that have been revived in their original form.

György Csátáry, PhD

Head of Tivadar Lehoczky Social Sciences Research Centre
of Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education

¹²⁶ Örvös Lajos: Borsiban befejeződtek a Rákóczi-kastély építési munkálatai. Kárpáti Híradó, 1943. június 6. [Lajos Örvös: The restoration of the Rákóczi Castle of Borsi has been completed. Carpathian News. 6th June 1943]

¹²⁷ See: Footnote 23, p. 47.

¹²⁸ Popovics Zsuzsanna: Zrínyi Ilona és II. Rákóczi Ferenc hazatért. A lelkek egysége a célok beteljesedésének záloga. Kárpátalja, 2006. március 3. [Zsuzsanna Popovics: Ilona Zrínyi and Ferenc Rákóczi II returned. The unity of souls is the pledge of the achievement of goals. Subcarpathia (weekly paper), 3rd March 2006]

LEVELEK / ЛИСТИ / LETTERS

*Zrínyi Ilona mellszobra
a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán*

*Погруддя Ілони Зріні
в Закарпатському угорському інституті ім. Ф.Ракоці ІІ*

*Ilona Zrínyi's bust at the Ferenc Rákóczi II
Transcarpathian Hungarian College of Higher Education*

1.

1677. augusztus 6. Munkács vára.

Zrínyi Ilona levele Komjáthy István Ung vármegyei alispánhoz a német kereskedőkkel való elszámolásról.

Forrás: Kárpátaljai Állami Levéltár (KÁL), F. 4, op. 17, od. zb. 69, lap 5–6.

6 серпня 1677 р., Мукачівський замок.

Лист Ілони Зріні до Ужанського комітату про розрахунок з німецькими купцями.

Джерело: Державний архів Закарпатської області (ДАЗО), Ф. 4, оп. 17, од. зб. 69, арк. 5–6.

6th August 1677, Munkács castle.

Ilona Zrínyi's letter to István Komjáthy the deputy-lieutenant of Ung County regarding the financial settlement with the German merchants.

Source: State Archives of Transcarpathian Oblast (SATO), F.(Fonds) 4, op. (opis) 17, s.u. (storage unit) 69, sheets 5–6.

Generose Domine Nobis honorande. (Tisztelt Nemzetes Uram.)

Ungvárról 5. praesentis irt Kegyelmed levelét böcsülettel véné: Requisitiójából (felszólításából) értyük, miképpen Conveniált (megegyezett) légyen kegyelmetek, a Németeknek Repartitioba (adóba) adandó gabonáért való pénzrül Pataki Pater Superior (előljáró) Ordodi János Urammal, s mind penig Pataki udvarbíránkal, Sigmondi Györgyel. Mely dologban mi sem akarván ellent tartanunk: mindgyárt meg irt Pataki Udvarbíránknek Committáltunk (megbízást adtunk): hogy Patakon a Németeknek azon pénzt tegye le, és mennél hamaréb lehet, az Németektül quietantiát (nyugtát) extrahálván (megszerezvén) külgye kezünkhöz. Ez után is kívánván a Nemes Vármegyének (a miben lehetséges) örömet kedveskednünk. De reliquo (egyébíránt) Isten Kegyelmedet szerencsésen jó egészségben éltesse. Datum in Arce Munkács die 6. Mensis Augusti Anno Domini 1677.

Generosae Dominationis Vestrae Benevola

(Nemzetes Uraságod jóakarója)

Helena Zrinÿ m. p.

Külső címzés: *Generoso, Domino Stephano Komjati, Inclyti Comitatus de Ung vice Comiti, etc. Domino nobis honorando. Ungvár. (Nemzetes Komjáthy István Úrnak, nemes Ung vármegye alispánjának stb. Tiszteletre méltó uramnak.)*

Fasc. 76. Actorum No. 82. 1677.

A levél zárlatán a fejedelemasszony papírba nyomott, nagy ovális pecsétje a Zrínyiek és Erdély egyesített címerével. Körirata: *HELENA ZRINYI C(elsissimi) C(ondam) D(omini) F(rancisci) Rakoci P(rincipis) T(ransilvaniae) P(artium) R(egni) H(ungariae) D(omini) S(iculorum) C(omitis) P(erpetui) DE S(áros) EIVSD (em) Q(ue) C(omitatus) S(upremi) P(erpetui) C(omitis) R(elicta) VIDVA.*

4.

Generoso Domine
Notis honorando.

Ingratitól, s. Plentis irt kezd levelez becsülettel érven: Requiritio-
jából értük miképpen Conveniat legyen Kegmélt, a Nemeth-
nek Repartitiotba adandó Patonáit való pénzről Pataki Pa-
ter Superior. Orvosi Janos Varmath, s. mind Pataki Ud-
varbírákkal Sigmund György. Mely dologban Mj sem-
akárván ellent tartanunk: mindgyárt még is Pataki Urar-
bíránk Committáltak: hogy Patakon a Nemeth az on-
Pénzt tegye le, és nemet hamaráb lehes az Nemethkút
quintantiait extrahálván küldgye kezünkhez. Ezután
is kívánván a Nemeth Varmathnak (s. a mitén leheretjes?)
örömf kedveskednünk. De reliquis Jón Regnódel Heren-
csán jó egészségben éltesse. Dabam in Arie Munkács die
6. Mensis Augusti Anno Dni 1677.

Generoso Domine Vra

Denerolt.

Helena zing

2.

1679. február 8. Munkács vára.

Zrínyi Ilona arról tudósítja Ung vármegyét, hogy megértvén a hozzá intézett üzenetet, továbbra is informálni fogja a dolgokról a vármegyét.

Forrás: KÁL, F. 4, op. 2, od. zb. 1058, lap 3–4.

8 лютого 1679 р., Мукачівський замок.

Ілона Зріні повідомляє Ужанський комітат, що зрозуміла надіслане їй повідомлення й надалі інформуватиме комітат про стан справ.

Джерело: ДАЗО, Ф. 4, оп. 2, од. зб. 1058, арк. 3–4.

8th February 1679, Munkács castle.

Ilona Zrínyi informs the County of Ung that having understood the message she had received she would continue to inform the county about the current issues.

Source: SATO, F. 4, op. 2, s.u. 1058, sheets 3–4.

Illustrissimi, Reverendissimi, Admodum Reverendi, Spectabiles, Magnifici, Generosi, Egregii et Nobiles Domini, nobis observandissimi. (Méltóságos, Főtisztelendő, igen Tisztelendő, Tekintetes, Nagyságos, Nemzetes, Vitézlő és Nemes, nagyra becsült uraim!)

Kegyelmetek izenetit Nemzetes és Vitézlő Petrovaj János uram eő kegyelme által megértvén, mi is eő kegyelme által szóval resolváltunk (válaszoltunk) Kegyelmeteknek, nem kétlyük, Kegyelmeteket genuine (valóban) informálni fogja a dologról. De reliquo kívánván Isten kegyelmeteket fejeként szerencsésen, jó egészségben éltesse. Datum in Arce Munkács die 8 Februarii Anno 1679.

Earundem Praetitulatarum Dominationum vestrarum observantissima (Ugyanazon fentnevezett Uraságtok iránti nagyrabecsüléssel)

Helena Zrin̄y m. p.

Külső címzés: Illustrissimis, Reverendissimis, Admodum Reverendis, Spectabilibus, Magnificis, Generosis, Egregiis et Nobilibus Dominationes Nobis Nobilium Supremo et Vice Comitibus Judicibus Nobilium Jurassoribus Assessoribus toti denique Universitati Dominorum Magnatum et Nobilium

Incliti Comitatus de Ungh etc. Dominis Nobis observandissimis. (Méltóságos, tisztelendő, főtisztelendő, tekintetes, nagyságos, nemzetes, vitézlő és nemes N. N. uraknak, nemes Ung vármegye fő- és alispánjának, szolgabírának, esküdt ülnökeinek, végtére mágnás és nemes urai teljes közösségének. Igen tisztelt uraimnak.)

Külső feljegyzés az irat érkeztetéséről és közgyűlési tárgyalásáról: *Anno Domini 1679. Die 13. Mensis February in Oppido Unghvar, celebrata generali Congregatione Comitatus praesentes exhibitae et praesentatae sunt. Franciscus Turoczy Juratus Sedis Notarius. (Az Úr 1679. évében február 13. napján Ungvár mezővárosában megtartott vármegyei közgyűlésen benyújtott és megtárgyaltott. Thuróczy Ferenc esküdt törvényszéki jegyző.)*

A vármegyei levéltár egykorú jelzete: *Fasciculo 78. Actorum Nro. 74. 1679. Nuntius.*

A levél zárlatán Zrínyi Ilona előzőleg már leírt pecsétje.

3

Illustrissimi Reverendissimi, Domini
 Rndi, Splēs Magis, Groti, Ego & Alti
 Domini Nobis observandissimi.

Kélmestek igazságot kerestek és Világos Petróv
 Janos Wö Kélmestek által megérzven,
 Mjés eö Kélmestek által jóval rejtőváltunk
 Kélmestek, nem kéthjente Kélmestek
 30 nuim-informálm Groti a dolgot.
 De religio Livanwán Groti Kélmestek
 Groti Kélmestek és Groti Kélmestek
 Datum in Br-Munkács Groti 8.
 Feb. 21 679

Carande m Groti Kélmestek
 Dnum Wdum

obstantissima.
 Kélmestek

3.

1679. február 21. Munkács vára.

Zrínyi Ilona levele Komjáthy István Ung vármegyei alispánhoz, hogy tűzzön ki egy időpontot özvegy Apagyi Mihályné Pichuli Klára és mostoha-fia, Apagyi Zsigmond vitás ügyének elintézésére.

Forrás: KÁL, F. 4, op. 2, od. zb. 1058, lap 1–2.

21 лютого 1679 р., Мукачівський замок.

Лист Ілони Зріні до Ужанського комітату з проханням призначити дату для розгляду спору між вдовою Анаді Мігая Піхулі Кларою та її пасинком Жігмондом Анаді

Джерело: ДАЗО, Ф. 4, оп. 2, од. зб. 1058, арк. 1–2.

21st February 1679, Munkács castle.

Ilona Zrínyi's letter to István Komjáthy the deputy-lieutenant of Ung County to set a date for Mihály Apagyi's widow Klára Pichuli and her stepson Zsigmond Apagyi to arrange their controversial case.

Source: SATO, F. 4 , op. 2, s.u. 1058, sheets 1–2.

Generose Domine Nobis observande (Tisztelt Nemzetes Uram!)

Minémű Controversiában (viszálykodásban) forgó dolgai legyenek néhai Nemzetes Apagyi Mihály Uram Relictájának (özvegyének), Nemzetes Pichuli Klára Asszonnak mostoha fiával, Apagyi Zsigmonddal, kegyelmed előtt nyilván Constálhat (ismeretes lehet), mely dolognak eligazítására a meghírt Eözvegy eő Kegyelme magais szándékozik által menni Ungvárra, de minthogy mind eddigis az Asszony eő kegyelme bizonytalan, mely napra kellessék oda menni: Azért magunk is akarók kegyelmedet böcsülettel requirálnunk (megkeresnünk) s kérnünk: hogy megh nevezett Apagyi Sigmonddal conferálván (megbeszélvén) azon dolgot, rendellyen egy bizonyos Terminust (határidőt) kegyelmed: melyre megh írt Apagyi Mihályné Pichuli Klára asszony is szolgálunkkal együtt által mehessen Ungvárra. Kegyelmed Resolutióját (válaszát) el várván, kívánnyuk, Isten kegyelmedet szerencsés jó egészségben éltesse. Datum in Arce Munkács die 21. Februarii Anno Domini 1679.

*Generosae Dominationis Vestrae Benevola
(Nemzetes Uraságod jóakarója)*

Helena Zrinÿ m. p.

Külső címzés: *Generoso, Domino Stephano Komjati, Inclyti Comitatus de Ung vice Comiti, etc. Domino nobis observando. Ungvár. (Nemzetes Komjáthy István Úrnak, nemes Ung vármegye alispánjának stb. Nagyra becsült uramnak.)*

A vármegyei levéltár egykorú és későbbi jelzetei: *Fasciculo 78. Actorum Nro. 3. 1679.*

A. 73. Apagi N. 7.

A levél zárlatán Zrínyi Ilona fentebb leírt pecsétje (sérült).

Genesee Domine
Nobis observande.

Minemü Conventuálátú sörge dolgai legyenek. Nehaj Demzseki Apaggi
Mihály Vram Részegánale Demzseki Pichuli Klára
Ahomab, mostoha fiával Apaggi Sigmundal Kormány
előt nyitván Consalhat: mely dolgnak eligazítására
a megvitt Eözevgy is Kormány magarib. Fandélokjálábel
nemj Ungvárra; de emitt hogy emind eddigis az Ahomj
is Kormány bizonytala mely napra kerülhet oda nemj:
Leest Magunkis a hatók Kormányt breszlottel requirál-
munka s. Kormány: hogy meg nevezed Apaggi Sigmun-
dal Conferálva azon dolgott, rendelhyo egy bizonyos
Terminus Kormány: melyre megvitt Apaggi Mihályne
Pichuli Klára Ahomjib. Holgamtal egyzett átal
mektar Ungvárra. Kormány Resolukciojál el Várván,
Kéremnyük Jnd Kormányor. Jövenis Jögyözögbe stc. etc.
Datum in Loro Munkais die 21. Februarii Anno Dni 1679.

Genesee Domine vestre

Genevo by
Fekszárny

4.

1679. május 1. Munkács vára.

*Zrínyi Ilona kérelme Komjáthy István Ung vármegyei alispánhoz Kul-
lin Péter kiszabadítása érdekében.*

Forrás: KÁL, F. 4, op. 2, od. zb. 1058, lap 5–6.

1 травня 1679 р., Мукачівський замок.

*Илона Зріні звертається до Ужанського комітату з проханням
посприяти у звільненні Пейтера Куліна.*

Джерело: ДАЗО, Ф. 4, оп. 2, од. зб. 1058, арк. 5–6.

1st May 1679, Munkács castle.

*Ilona Zrínyi's request to István Komjáthy the deputy-lieutenant of
Ung County concerning Péter Kulin's release.*

Source: SATO, F. 4, op. 2, s.u. 1058, sheets 5–6.

Generose Domine Nobis honorandi. (Tisztelt Nemzetes Uram!)

*Nyaualias Kullin Péter Uram fia instantiájára (folyamodványára) kel-
leték kegyelmedet requirálnunk (megkeresnünk) rabságban lévő Attyának
szabadulása végett. Kérvén is bizodalmasson Kegyelmedet, az mennyiben
Kegyelmednek hatalmában lehet az eő Kegyelme mostani állapottya, ne
neheztelien Kegyelmed is szabadulásában jó eszköz lenni. Kegyelmed eb-
beli jó akarattyát kedvesen vévén, Isten Kegyelmedet éltesse jó egészségben
sokáigh. Datum in Arce Munkács 1. Maji 1679.*

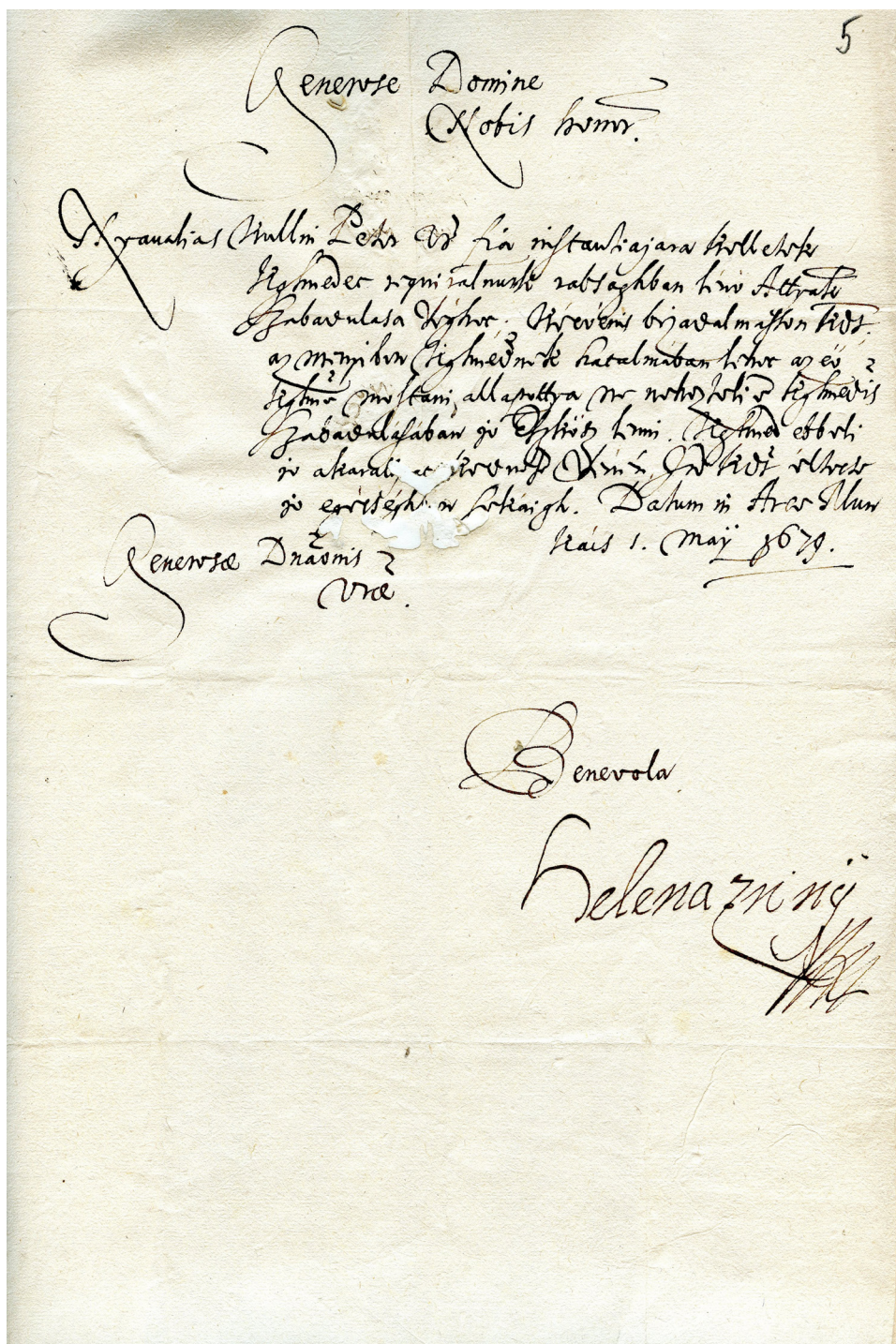
*Generosae Dominationis Vestrae Benevola
(Nemzetes Uraságtok jóakarója)*

Helena Zrinÿ m. p.

Külső címzés: *Generoso, Domino Stephano Komjati, Comitatus de Ung
vice Comiti, etc. Nobis honorando. (Nemzetes Komjáthy István Úrnak, ne-
mes Ung vármegye alispánjának stb. Tiszteletre méltó uramnak.)*

A vármegyei levéltár egykorú és későbbi jelzetei: *Fasciculo 78. Actorum
Nro. 76. 1679. Nuntius. N. 56.*

A levél zárlatán Zrínyi Ilona papírba nyomott pecsétje (sérült).

5.

1680. április 25. Munkács vára.

Zrínyi Ilona levele Bereg vármegyéhez Hidi György küldetéséről.

Forrás: KÁL, F. 10, op. 1, od. zb. 250, lap 1–2.

25 квітня 1680 р., Мукачівський замок.

Лист Лони Зріні до Березького комітату про місію Дердя Гіди.

Джерело: ДАЗО, Ф. 10, оп. 1, од. зб. 250, арк. 1–2.

25th April 1680, Munkács castle.

Ilona Zrínyi's letter to the County of Bereg regarding György Hidi's mission.

Source: SATO, F. 10, op. 1, s.u. 250, sheets 1–2.

Illustrissimi, Reverendissimi, Admodum Reverendi, Spectabiles, Magnifici, Generosi Egregii item et nobiles Domini Nobis observandissimi. (Méltóságos, Főtisztelendő, igen Tisztelendő, Tekintetes, Nagyságos, Nemzetes, Vitézlő és Nemes, nagyra becsült uraim!)

Bizonios dolgaink véghet kelle fű renden levő, böczülletes szolgánkot, Hopmesterünket, Nemzetes Hidi Geörgy Uramat eő Kegyelmet Kegyelmetek közben küldenünk, szóval izenvén Kegyelmeteknek. Kegyelmetek azért megh nevezet böcsületes szolgánknak hitelt adván, ismerie az Mi emberünknek lenni, boczássa kívánt resolútióval (válasszal). Éltesse Isten Kegyelmeteket mind feienkint jó Egységben. Datum in Arce Munkacz die 25. Aprilis 1680.

EarundemPraetitulatarumDominationumVestrarumObservantissima (Ugyanazon fentnevezett Uraságtok iránti nagyrabecsüléssel)

Helena Zriný m. p.

Külső címzés: *Illustrissimis, Reverendissimis, Admodum Reverendis, Spectabilibus, Magnificis, Generosis, Egregiis et Nobilibus Dominis N. N. Supremo et Vice Comitibus Judicibus Nobilium, Juratis Assessoribus, toti denique Universitati Minorum Magnatum et Nobilium Incltyti Comitatus de Beregh etc. Dominis Nobis observandissimis. (Méltóságos, tisztelendő, főttisztelendő, tekintetes, nagyságos, nemzetes, vitézlő és nemes N. N. uraknak, Bereg vármegye fő- és alispánjának, szolgabíráinak, esküdt ülnökeinek, végtére mágnás és nemes urai teljes közösségének. Igen tisztelt uraimnak.)*

Külső feljegyzés az irat érkeztetéséről és közgyűlési tárgyalásáról: *Anno 1680. 25. Aprilis in Generali Congregatione nostra in Oppido Munkacz celebrata praesentes praesentatae et publicatae.* (Az 1680. év április 25-én a Munkács mezővárosában tartott vármegyei közgyűlésünkön bemutatva és kihirdetve.)

A vármegyei levéltár jelzete: *Miscellanea Fasc. XXV. No. 25.*
Kívül egykori fekete zárópecsét nyoma.

6.

1681. április 13. Munkács vára.

Zrínyi Ilona levele Bereg vármegyéhez Czeglédy Mihály munkácsi udvarbíró küldetéséről.

Forrás: KÁL, F. 10, op. 1, od. zb. 241, lap 1–2.

13 квітня 1681 р., Мукачівський замок.

Лист Ілони Зріні до Березького комітату про місію мукачівського управителя Мігая Цегледі.

Джерело: ДАЗО, Ф. 10, оп. 1, од. зб. 241, арк. 1–2.

13th April 1681, Munkács castle.

Ilona Zrínyi's letter to the County of Bereg in connection with the mission of Mihály Czeglédy, the court judge of Munkács.

Source: SATO, F. 10, op. 1, s.u. 241, sheets 1–2.

Illustrissimi, Reverendissimi, Admodum Reverendi, Spectabiles, Magnifici, Generosi, Egregii et Nobiles Domini Nobis observandissimi. (Méltóságos, Főtisztelendő, igen Tisztelendő, Tekintetes, Nagyságos, Nemzetes, Vitézlő és Nemes, nagyra becsült uraim!)

Bizonios dolgokban Munkaczi Udvarbíránkat, Nemes Czeglédy Mihált Kegyelmetek közziben küldvén, szóval izentünk Kegyelmeteknek általa. Kihez képest Kegyelmeteket kériük böcsülettel, nevünkkel mondanó szavainak hitelt adván, kívánatos válosszal bocsátani kegyelmetek ne nehesztellie. Kérvánván, Isten Kegyelmeteket mind feienkint éltesse jó Egységben. Datum in Arce nostra (a mi várunkban). Munkác 13. Aprilis Anno 1681.

EarundemPraetitulatarumDominationumVestrarumObservantissima (Ugyanazon fentnevezett Uraságtok iránti nagyrabecsüléssel)

Helena Zriny m. p.

Külső címzés: *Illustrissimis, Reverendissimis, Admodum Reverendis, Spectabilibus, Magnificis, Generosis, Egregiis et Nobilibus Dominis N. N. Supremo et Vice Comitibus, Judicibus Nobilium, Juratis Assessoribus, toti denique Universitati Minorum, Magnatum et Nobilium Incltyti Comitatus de Beregh etc. Dominis Nobis observandissimis. (Méltóságos, tisztelendő,*

főtisztelendő, tekintetes, nagyságos, nemzetes, vitézlő és nemes N. N. uraknak, Bereg vármegye fő- és alispánjának, szolgabíráinak, esküdt ülnökeinek, végtére mágnás és nemes urai teljes közösségének. Igen tisztelt uraimnak.)

Külső feljegyzés az irat érkeztetéséről és közgyűlési tárgyalásáról: *Anno Domini 1681. Die 15. mensis Aprilis. In Generali Congregatione Comitatus Bereghiensis in Oppido Bereghszasz celebrata praesentes, ex[hibitae...]*¹ (Az 1681. év április 25. napján a Beregszász mezővárosában tartott vármegyei közgyűlésen bemutatva...)

A vármegyei levéltár jelzete: *Miscellanea Fasc. XXV. No. 32.*

Kívül egykori fekete zárópecsét nyoma

¹ A feljegyzés végén pár szó hiányzik, folytatása valószínűleg a zárópecsét alá hajtott és a pecséttel együtt leesett papírszeleten volt.

7.

1681. június 11. Munkács vára.

Zrínyi Ilona levele Bereg vármegyéhez Kádas Mihály követségéről.

Forrás: KÁL, F. 10, op. 1, od. zb. 241, lap 3–4.

11 червня 1681 р., Мукачівський замок.

Лист Ілони Зріні до Березького комітату про дипломатичну місію Мігая Кадоша.

Джерело: ДАЗО, Ф. 10, оп. 1, од. зб. 241, арк. 3–4.

11th June 1681, Munkács castle.

Ilona Zrínyi's letter to the County of Bereg concerning Mihály Kádas's legation.

Source: SATO, F. 10, op. 1, s.u. 241, sheets 3–4.

Illustrissimi, Reverendissimi, Admodum Reverendi, Spectabiles, Magnifici Generosi Egregii item et Nobiles Domini Nobis observandissimi. (Méltóságos, Főtisztelendő, igen Tisztelendő, Tekintetes, Nagyságos, Nemzetes, Vitézlő és Nemes, nagyra becsült uraim!)

Kegyelmetek böcsülletes követ Attyafia, Nemzetes Kádas Mihály Uram credentiája (megbízólevele) mellett minekünk szóval való Kegyelmetek követségét reportálván (jelentvén) megértettük. Viszont mi is szóval miképpen resolváltu[n]k (válaszoltunk) légien az eő Kegyelme relatiójából (beszámolójából) megh fogia Kegyelmetek érteny. Kévánván, Isten Kegyelmeteket mind feienként éltesse jó egészségben. Datum in Arce Nostra (a mi várunkban) Munkács die 11. Junii Anno 1681.

EarundemPraetitulatarumDominationumVestrarumObservantissima (Ugyanazon fentnevezett Uraságtok iránti nagyrabecsüléssel)

Helena Zriny m. p.

Külső címzés: *Illustrissimis, Reverendissimis, Admodum Reverendis, Spectabilibus, Magnificis, Generosis, Egregiis et Nobilibus Dominis N. N. Supremo et Vice Substituto Comitibus, Judicibus Nobilium, Juratis Assessoribus, toti denique Universitati Minorum Magnatum et Nobilium Inclyti Comitatus de Beregh etc. Dominis Nobis observandissimis. (Méltóságos, tisztelendő, fő-tisztelendő, tekintetes, nagyságos, nemzetes, vitézlő és nemes N. N. uraknak,*

Bereg vármegye fő- és helyettes alispánjának, szolgabíráinak, esküdt ülnökeinek, végtére mágnás és nemes urai teljes közösségének. Igen tisztelt uraimnak.) Külső feljegyzés az irat érkeztetéséről és közgyűlési tárgyalásáról: Anno 1681. Die 12. Mensis Juny. In Congregatione Comitatus Bereghiensis in Oppido Bereghszasz celebrata praesentes, exhibitae, perlectae et publicatae. Juratus Notarius. (Az 1681. év június 12. napján a Beregszász mezővárosában tartott Bereg vármegyei közgyűlésen bemutatva, felolvasva és kihirdetve. Esküdt jegyző.)

A vármegyei levéltár jelzete: *Miscellanea Fasc. XXV. No. 31.*
Kívül egykori fekete zárópecsét nyoma.

8.

1681. június 11. Munkács vára.

Zrínyi Ilona levele Bereg vármegyéhez Ignéczi István követségéről.

Forrás: KÁL, F. 10, op. 1, od. zb. 241, lap 5–6.

11 червня 1681 р., Мукачівський замок.

Лист Ілони Зріні до Березького комітату про дипломатичну місію Іштвана Ігнеці.

Джерело: ДАЗО, Ф. 10, оп. 1, од. зб. 241, арк. 5–6.

11th June 1681, Munkács castle.

Ilona Zrínyi's letter to the County of Bereg regarding István Ignéczi's legation.

Source: SATO, F. 10, op. 1, s.u. 241, sheets 5–6.

Illustrissimi, Reverendissimi, Admodum Reverendi, Spectabiles, Magnifici, Generosi, Egregii item et Nobiles Domini Nobis observandissimi. (Méltóságos, Főtisztelendő, igen Tisztelendő, Tekintetes, Nagyságos, Nemzetes, Vitézlő és Nemes, nagyra becsült uraim!)

E mostani Beregszázban celebrálandó (tartandó) Nemes vármegye gyűlésére Nemzetes Ignéczi István szolgánkat Kegyelmetek közzé expeditáltuk (küldtük). Kegyelmeteket azért böcsülettel kérjük, esmerjék mi követünknek lenni, és mi nevünkkel mondandó szavainak mindenkiben megh említet szolgánknak tellyes hitelt adny Kegyelmetek ne nehezteljen. Melly abbeli Kegyelmetek jó akarattyát Kegyelmetektül kedvessen vészünk. Kévánván, Isten tarcsa és éltesse kegyelmeteket mind feienkint jó egészségbe. [Datum] In Arce Nostra Munkács die 11 Mensis Junii 1681.

Earundem Praetitulatarum Dominationem Vestrarum Observantisima.

(Ugyanazon fentnevezett Uraságtok iránti nagyrabecsüléssel)

Helena Zrin̄y m. p.

Külső címzés: *Illustrissimis, Reverendissimis, Admodum Reverendis, Spectabilibus, Magnificis, Generosis, Egregiis et Nobilibus Dominis N. N. Supremo et Vice Substituto Comitibus, Judicibus Nobilium, Juratis Assessoribus, toti denique Universitati Dominorum Magnatum et Nobilium*

Inclyti Comitatus de Beregh etc. Dominis Nobis observandissimis. (Méltóságos, tisztelendő, főttisztelendő, tekintetes, nagyságos, nemzetes, vitézlő és nemes N. N. uraknak, Bereg vármegye fő- és helyettes alispánjának, szolgabíráinak, esküdt ülnökeinek, végtére mágnás és nemes urai teljes közösségének. Igen tisztelt uraimnak.)

Külső feljegyzés az irat érkeztetéséről és közgyűlési tárgyalásáról: *Anno 1681. Die 12. mensis Juny. In Congregatione Comitatus Bereghiensis in Oppido Bereghszasz celebrata praesentes exhibitae perlectae et publicatae. Juratus Notarius. (Az 1681. év június hó 12. napján a Beregszász mezővárosában tartott Bereg vármegyei közgyűlésen bemutatva, felolvasva és kihirdetve. Esküdt jegyző.)*

A vármegyei levéltár jelzete: *Miscellanea Fasc. XXV. No. 28.*
Kívül egykori fekete zárópecsét nyoma.

Audissim. Reverend. ipsi. Adm. Rendi. 2. Sphs
 Mag. Dnorum. Ep. D. D. Quilibet Dm. 2. Sphs
 abt. Hm.

Mattam Berégha 2 bal celebrando Xemes
 Varmagie Dükisere Xemzutas Jozseph. Utro
 Belg. ankar kelmétek közzé. Ep. D. D. alonk.
 Kelméteket azir bűpületek kiegészít és megír
 mi közzételem. és mi nevünkkel mon.
 Tando farranah mmenehly meg h embler
 folgánt. kellyes kitele adny kelméteket ne
 neházzell. Mely abbli kelméteket is ala
 rattyat kelméteket keddelt. sef. kunte.
 Keváncs. In Jozseph. is ille. kelméteket
 kelt miut. Feienk. is. Egyet. k. k.
 in. Aze. X. ostra. Munkas. Ep. H.
 N. k. Jany. 1687.

arum. S. Præstler Dm. 2.
 Voad.

On
 abt. Hm.
 Helena zing

9.

1681. június 15. Munkács vára.

Zrínyi Ilona levele Bereg vármegyéhez a Beregszászban tartózkodó Kranka nevű katona védelméről.

Forrás: KÁL, F. 10, op. 1, od. zb. 242, lap 1–2.

15 червня 1681 р., Мукачівський замок.

Лист Ілони Зріні до Березького комітату про захист солдата Кранка, який перебуває в Берегові.

Джерело: ДАЗО, Ф. 10, оп. 1, од. зб. 242, арк. 1–2.

15th June 1681, Munkács castle.

Ilona Zrínyi's letter to the County of Bereg in connection with the protection of soldier called Kranka staying in Beregszász.

Source: SATO, F. 10, op. 1, s.u. 242, sheets 1–2.

Illustrissimi, Reverendissimi, Admodum Reverendi, Spectabiles, Magnifici, Generosi, Egregii item et Nobiles Domini et Nobis observandissimi. (Méltóságos, Főtisztelendő, igen Tisztelendő, Tekintetes, Nagyságos, Nemzetes, Vitézlő és Nemes, nagyra becsült uraim!)

Kegyelmetek böcsületes követ Attyafia, Nemzetes Kádas Mihály Uram, Nemes Vármegye Szolga Bírája által tölt kegyelmetek követségét megértettük. Az mi az Kranka nevű Katonánk dolgát illeti, mivel non in Dominio Nostro (nem a mi uralmunk alatt) történtenek azon dolgok, így ehez képest mink a nemes Vármegyének arrul számot adni nem tartozunk, kik mint, hogy történtenek légien, mégh azt sem tudjuk, hogy pedig üdvözült kegyelmes Asszonyunk eő Nagysága ideiben történt dolgokban bocsátkozunk, a kegyelmetek itéletire hagyván, jó Igasságal az Nemes Vármegye sem kívánhatja tőlünk, amint hogy egyáltalán végel arra nem is accedálhatunk (ahhoz nem is járulhatunk hozzá). Hanem valaki olyan találkoznék, aki má[r a] mi időnkben méltatlanul megh bántódott volna, ollyannak mindgi[árt] cum satisfactione (elégtétellel) Igasságot impendáltatni (szolgáltatni) kész[e] leszünk. Ami pedégh a Gratuitus labornak praestálását (közmunka teljesítését) illeti, az közönséges jóra nézve a Nemes Vármegyével egyet akarunk érteny, és azon onusnak supportálásában (tehernek elviselésében) készek lévén, ell nem vonnyuk magunkat. Beregszászban recipiált (befogadott) lakosoknak kézhez való assignátióiat (adását) a mi Concernállya, (il-

leti) a rigghi dicsőséges királyoktul adott város Privilegiuma (előjoga) ellen mink kézhez azokat adny nem tartozunk, hanem ha magok jó akarattyok szerint ki akarnak menny Privilegiumoknak nem praejudicálván (kiváltságukat nem sértvén), abban ellen tartók nem leszünk. Kévánván Isten tarcsa Kegyelmeteket mind feienként jó Egységben. Datum in Arce Nostra Munkács die 15. Mensis Junii 1681.

Earundem Praetitulatarum Dominationem Vestrarum Observantissima
(Ugyanazon fentnevezett Uraságtok iránti nagyrabecsüléssel)

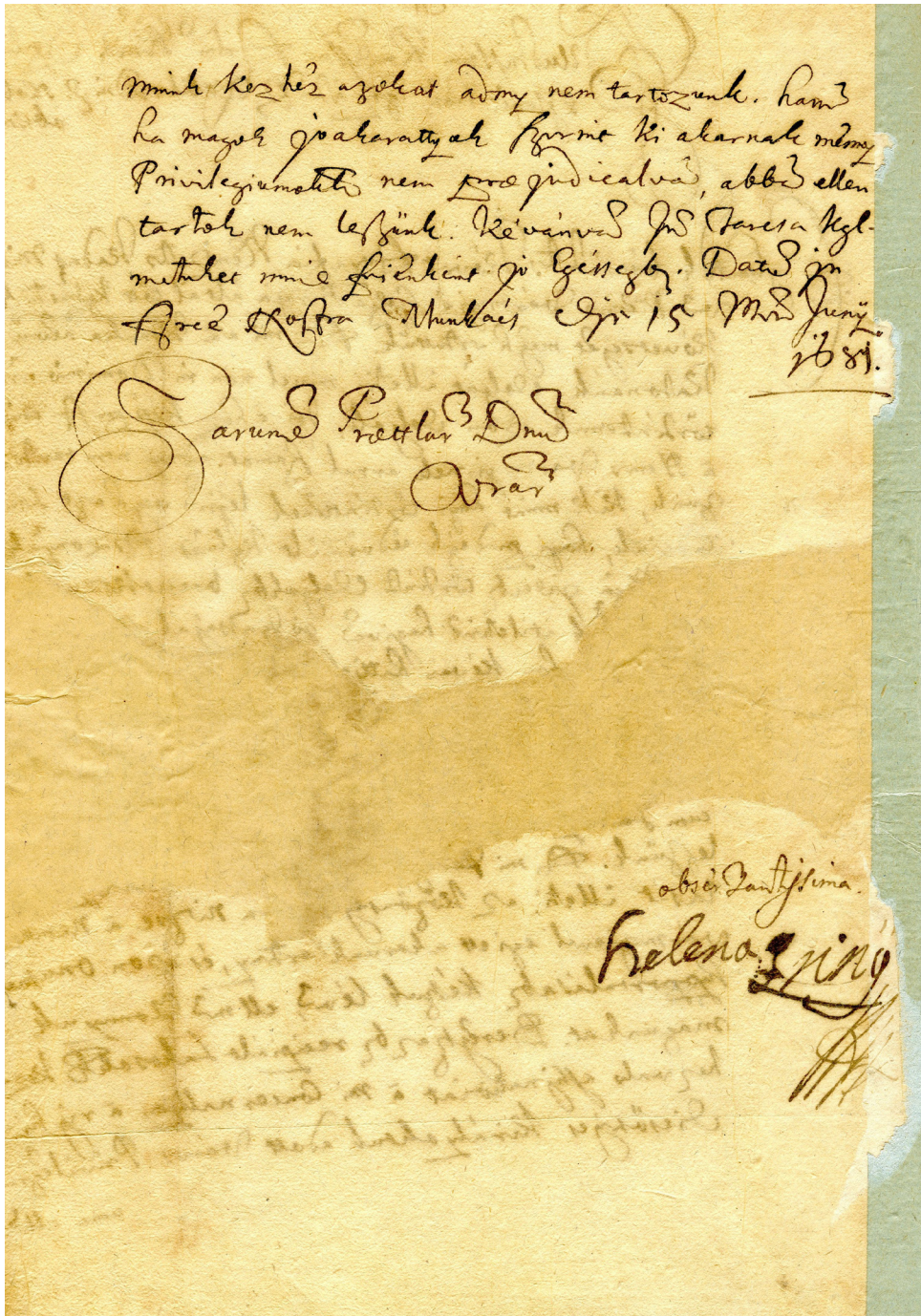
Helena Zrinjy m. p.

Külső címzés: *Illustrissimis, Reverendissimis, Admodum Reverendis, Spectabilibus, Magnificis, Generosis, Egregiis et Nobilibus Dominis N. N. Supremo et Substituto Vice Comitibus, Judicibus Nobilium, Juratis Assessoribus, toti denique Universitati Dominorum Magnatum et Nobilium Incltyti Comitatus de Beregh etc. Dominis Nobis observandissimis.* (Méltóságos, tisztelendő, főtisztelendő, tekintetes, nagyságos, nemzetes, vitézlő és nemes N. N. uraknak, Bereg vármegye fő- és helyettes alispánjának, szolgabíráinak, esküdt ülnökeinek, végtére mágnás és nemes urai teljes közösségének. Igen tisztelt uraimnak.)

Külső feljegyzés az irat érkeztetéséről és közgyűlési tárgyalásáról: *Anno 1681. Die 16 Junii In Generali Congregatione in Possessione Bereghszász Vegh Ardo Celebrata Praesentes Lectae, Publicatae et Exhibitae sunt.* (Az 1681. év június 16. napján Beregszászvégardó községben tartott közgyűlésen felolvasva, kihirdetve és bemutatva.)

A vármegyei levéltár jelzete: *Contributio Fasc. I. No. 24.*

Kívül egykori fekete zárópecsét nyoma.

10.

1681. július 2. Munkács vára.

Zrínyi Ilona levele Bereg vármegyéhez Komlóssy Mihály és Fuló János követsége ügyében.

Forrás: KÁL, F. 10, op. 1, od. zb. 241, lap 7–8.

2 липня 1681 р., Мукачівський замок.

Лист Ілони Зріні до Березького комітату про посольство Мігая Комлоші та Яноша Фуло.

Джерело: ДАЗО, Ф. 10, оп. 1, од. зб. 241, арк. 7–8.

2nd July 1681, Munkács castle.

Ilona Zrínyi's letter to the County of Bereg concerning Mihály Komlóssy's and János Fuló's legation.

Source: SATO, F. 10, op. 1, s.u. 241, sheets 7–8.

Illustrissimi, Reverendissimi, Admodum Reverendi, Spectabiles, Magnifici Generosi, Egregii item et Nobiles Domini Nobis observandissimi. (Méltóságos, Főtisztelendő, igen Tisztelendő, Tekintetes, Nagyságos, Nemzetes, Vitézlő és Nemes, nagyra becsült uraim!)

Kegyelmetek böcsületes követ Attyafiai, Nemzetes Komlóssy Mihály és Fuló János Uramék eő Kegyelmetek credentiaioiok (megbízólevelük) mellett mineküink szóval való Kegyelmetek követségét reportálván (jelentvén), megh értettük. Viszont mi is szóval mikíppen resolváltu[n]k (feleltünk) légi-en az eő Kegyelmek relatiojabol megh fogia Kegyelmetek érteny. Kévánván, Isten Kegyelmeteket mint feienkint tarcsa és éltesse jó egésségben. Datum in Arce Nostra Munkács die 2 mensis Julii Anno 1681.

Earundem Praetitulatarum Dominationum Vestrarum Observantissima.

(Ugyanazon fentnevezett Uraságtok iránti nagyrabecsüléssel)

Helena Zrin̄y m. p.

Külső címzés: *Illustrissimis, Reverendissimis, Admodum Reverendis, Spectabilibus, Magnificis, Generosis, Egregiis et Nobilibus Dominis N. N. Supremo et Vice Comitibus, Judicibus Nobilium, Juratis Assessoribus, toti denique Universitati Dominorum Magnatum et Nobilium Incl̄yti Comitatus de*

Beregh etc. Dominis Nobis observandissimis. (Méltóságos, tisztelendő, főtisztelendő, tekintetes, nagyságos, nemzetes, vitézlő és nemes N. N. uraknak, Bereg vármegye fő- és alispánjának, szolgabíráinak, esküdt ülnökeinek, végtére mágnás és nemes urai teljes közösségének. Igen tisztelt uraimnak.)

Külső feljegyzés az irat érkeztetéséről és közgyűlési tárgyalásáról: *Praesentatae In Generali Congregatione nostra in possessione Bereghszasz Véghe Ardó die 10. Julii 1681. Celebrata. (Bemutatva 1681. július 10. napján, Beregszászvégarzó községben tartott közgyűlésünkön.)*

A vármegyei levéltár jelzete: *Miscellanea Fasc. XXV. No. 29.*
Kívül egykori fekete zárópecsét nyoma.

11.

1681. július 21. Munkács vára.

Zrínyi Ilona levele a Beregszászban lakó parasztok kiadását illetően, az igazságszolgáltatásról és a hadi helyzetről.

Forrás: KÁL, F. 10, op. 1, od. zb. 242, lap 3–4.

21 липня 1681 р., Мукачівський замок.

Лист Ілони Зріні у справі видачі берегівських селян, про правосуддя і воєнну ситуацію.

Джерело: ДАЗО, Ф. 10, оп. 1, од. зб. 242, арк. 3–4.

21st July 1681, Munkács castle.

Ilona Zrínyi's letter regarding the issue of peasants who lived in Beregszász, and referring to the administration of justice and the military situation.

Source: SATO, F. 10, op. 1, s.u. 242, sheets 3–4.

Illustrissimi, Reverendissimi, Admodum Reverendi Spectabiles, Magnifici, Generosi, Egregii et Nobiles Domini et Nobis observandissimi. (Méltóságos, Főtisztelendő, igen Tisztelendő, Tekintetes, Nagyságos, Nemzetes, Vitézlő és Nemes, nagyra becsült uraink!)

Derczeni Nemes Vármegye Gyűlésséből költt kegyelmetek levelét illendő böcsülettel vettük. Kegyelmetek requisitóiát (kérését) megh értettük. Az mi Beregszászban lévő paraszt embereknek kézben való adását illeti, valamint annak előtte resolváltuk (köteleztük) magunkat. Mi most is azon előbbi resolutionknak inhareálunk (határozatunkhoz ragaszkodunk), hogy akik az Armistitium (fegyverszünet) alatt oltalomnak okáért, s bátorságos helynek megh maradásáért be mentenek, azokat a megh említett Beregszász városának régi királyoktul adott Privilégiumok (kiváltságuk) ellen mi kézhez nem adhattuk, hanem ha magok jó szántokból ki mennek, lásák, eő dolgok, mink abban ellen tartók nem leszünk.

Az melly régi, s nem a mi birodalmunk ideiben történt, mi okért s mi formán ellhajtott marhákat illeti, azt hozta magával az Rebellió (felkelés), melly az vármegyében is közöslegh egieledett volt, arrul mi számat nem adunk: ha loppa (lopva) vagi erővel az mi birodalmunk ideiben valamelly independen[s]¹ által történt; csak annak törvényes uttya szerint találtassék ki az cselekedő, Igasságot szolgáltatunk.

¹ Független, értsd: nem a felkeléssel összefüggő.

Az Munkácsi Nemes emberek, ha mester emberek vagy taxasok (adó-fizetők) azok vagy paraszt helyben laknak, akitől adóval, szolgálattal tartoznak. Vagy ha valamelyek valamely Inscriptio (bejegyzett) Nemes helyben² vonta magát is, de paraszt adózó, dézmás örökségét bir, ha nem akar engedelmeskedni, azok nélkül az örökségek nélkül léssen ell, s éljen a magáén.

Az hadak Excessussa (kihágása) a mostani üdöre nézve nem újság másutt is; az itt valók nem is oly tűrhetetlenek, mindazonáltal az az recenter (újólág) giőietett (így, talán: gyűjtött?) gyalog had találtatik. Megh kívánja az Hadi állapot, hogy valamikor excurrál (kiüt) ellenség ellen, akkor gazdálkodása legien a faluban.

Ha ezeken kívül olly dolgok találatnak, az mellyek törvényes Revisiót (kivizsgálást) hoznának magokkal, az közönséges haza törvénye szerint kell alkalmaztatny.

Nem kellene kegyelmeteknek a mi jó intentionkat (szándékunkat) illyen aprólék dolog szerént való vádlással magátul idegeníteny, ell hitetvén azt is magával, mi is az nemessi szabadságot szeretjük, s oltalmazuk is az eő Fölséghe ministeri is megh látván az dolognak mivoltát, nem félttyük igasságunkat. Kévánván, Isten kegyelmeteket mind feienkint éltesse jó egészségben. Dátum in Arce Nostra Munkács die 21 Julii Anno 1681.

EarundemPraetitulatarum Dominationum Vestrarum Observantissima (Ugyanazon fentnevezett Uraságtok iránti nagyrabecsüléssel)

Helena Zrinÿ m. p.

Külső címzés: *Illustrissimis, Reverendissimis, Admodum Reverendis, Spectabilibus, Magnificis, Generosis, Egregiis et Nobilibus Dominis N. N. Supremo et Substituto Vice Comitibus, Judicibus Nobilium, Juratis Assessoribus, toti denique Universitati Dominorum Magnatum et Nobilium Inclyti Comitatus de Beregh etc. Dominis Nobis observandissimis.* (Méltóságos, tisztelendő, főttisztelendő, tekintetes, nagyságos, nemzetes, vitézlő és nemes N. N. uraknak, Bereg vármegye fő- és helyettes alispánjának, szolgál-

² inscriptio (beírás, érdemdíjazás): egy adott birtokrész (telek, házhely stb.) személyes érdemek jutalmazásaként való átengedése bizonyos összeg fejében, lényegében a zálogbirtoklással megegyező módon.

bíráinak, esküdt ülnökeinek, végtére mágnás és nemes urai teljes közösségének. Igen tisztelt uraimnak.)

Külső feljegyzés az irat érkeztetéséről és közgyűlési tárgyalásáról: *Anno 1681. Die 29 July In Generali Congregatione in Possessione Gáth Celebrata Praesentatae Publicatae et Lectae sunt. Substitutus Juratus Notarius. (Az 1681. év július 29. napján Gát községben tartott közgyűlésen bemutatva, kihirdetve és felolvasva. Helyettes esküdt jegyző.)*

A vármegyei levéltár jelzete: *Contributio Fasc. I. No 25.*
Kívül egykori fekete zárópecsét nyoma.

 Illust.issimi, Reverendissimi, Adm. Poli. S. Petri Magni.
 S. Petri Magni, S. Petri Magni, S. Petri Magni, S. Petri Magni.
 S. Petri Magni, S. Petri Magni, S. Petri Magni, S. Petri Magni.

Derezeni Hemes Vármegye Székességétől Költ. Kélménthek Levelet illen,
 S. Petri Magni, S. Petri Magni, S. Petri Magni, S. Petri Magni.
 S. Petri Magni, S. Petri Magni, S. Petri Magni, S. Petri Magni.
 S. Petri Magni, S. Petri Magni, S. Petri Magni, S. Petri Magni.

Amely régi, s nem a mi birodalmunk ideiből történt, mi okán
 s mi forma ell hajóat marha hat illen, abt hosea magá
 val as Rebellio, mely as Vármegyeiémis közösleg h Régi
 ledett Vale, arról mi hámat nem adunk: ha loppa
 vagi érvél as mi birodalmunk jövéből valamely independen
 által történt; csak annak Törvényes útja Révint talál
 tannak ki as eselekedő, Igazságok Súly ábratunk.

Munkács, Hemes Emberek, ha Mester emberek. Vagi
 Jaxatok, azok. Vagi Jaxatok hely ből laknak, a kitől
 adoval, Szolgálat al tartoznak. Vagi ha Valamel,
 lyél val

lyek valamely Inscriptio Nemis helyben Vonta magatis, de
paratgo adoso, des mis örökséget bír, ha nem akar engedni,
miskammi abak nélkül, az örökséget nélkül lesz en ell.
s- egyen a magán.

22 Hadak Eclesiastica a mactam időre miből nem ujs ág h
másuttis, az itt Valok nemis ally tühéretlenek. mind
ason által az az recenr giorcova gyalog h Had tollat,
tatik. Megl Kevanja az Hadi állapotot hogi Valo,
mikor Ecurral ellenségh eth, akkor gasdalkodas.
En legien a Faluban.

Ha eseken kívüly ally dolgok találtaknak az mellyek Törvényes
Részint hoznának magokkal az közsöntéges Kaza
Törvény. - k- mit kell alkalm abakany.

Nem kelleme kglmithet a mi gó mtkonhat illen agnolék
Dalog főrét Vals Vád lissal magatul idgemity, ell hie,
tet ön abak magával. Nijis az Nemessy Rabaságat
fórtyunk, s abakababak, az es Felséghe mimmfesi
is mag h látva az dolynak nyvalat, nem felttyük
Jazságunkat. Képvánva Jm kglmithet mind fészentent
abak gó Gnygbe. Datu in Arad Hra Munkais
Jni 21 July A 1881

Sarandem Greitlar Dm
Vas

absorvantissima.
Kekena ziny

Zrínyi Ilona és a kis Rákóczi Ferenc szobra a munkácsi várban

Пам'ятник Ілоні Зріні та малому Ференцу Ракоці ІІ в Мукачівському замку

The statue of Ilona Zrínyi and the young Ferenc Rákóczi II in Munkács castle

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó.....	9
Zrínyi Ilona levelei Kárpátalján (bevezető tanulmány)	15
Levelek.....	61
1. 1677. augusztus 6. Munkács vára. <i>Zrínyi Ilona levele Komjáthy István Ung vármegyei alispánhoz a német kereskedőkkel való elszámolásról</i>	63
2. 1679. február 8. Munkács vára. <i>Zrínyi Ilona arról tudósítja Ung vármegyéet, hogy megértvén a hozzá intézett üzenetet, továbbra is informálni fogja a dolgokról a vármegyéet</i>	66
3. 1679. február 21. Munkács vára. <i>Zrínyi Ilona levele Komjáthy István Ung vármegyei alispánhoz, hogy tűzzön ki egy időpontot özvegy Apagyi Mihályné Pichuli Klára és mostohafia, Apagyi Zsigmond vitás ügyének elintézésére</i>	69
4. 1679. május 1. Munkács vára. <i>Zrínyi Ilona kérelme Komjáthy István Ung vármegyei alispánhoz Kulin Péter kiszabadítása érdekében</i>	72
5. 1680. április 25. Munkács vára. <i>Zrínyi Ilona levele Bereg vármegyéhez Hidi György küldetéséről</i>	74
6. 1681. április 13. Munkács vára. <i>Zrínyi Ilona levele Bereg vármegyéhez Czeglédy Mihály munkácsi udvarbíró küldetéséről</i>	77
7. 1681. június 11. Munkács vára. <i>Zrínyi Ilona levele Bereg vármegyéhez Kádas Mihály követségéről</i>	80
8. 1681. június 11. Munkács vára. <i>Zrínyi Ilona levele Bereg vármegyéhez Ignéczi István követségéről</i>	83
9. 1681. június 15. Munkács vára. <i>Zrínyi Ilona levele Bereg vármegyéhez a Beregszászban tartózkodó Kranka nevű katona védelméről</i>	86
10. 1681. július 2. Munkács vára. <i>Zrínyi Ilona levele Bereg vármegyéhez Komlóssy Mihály és Fuló János követsége ügyében</i>	90
11. 1681. július 21. Munkács vára. <i>Zrínyi Ilona levele a Beregszászban lakó parasztok kiadását illetően, az igazságszolgáltatásról és a hadi helyzetről</i>	93

ЗМІСТ

Передмова.....	11
Листи Ілони Зріні на Закарпатті (вступна стаття).....	29
Листи	61
1. 6 серпня 1677 р., Мукачівський замок. <i>Лист Ілони Зріні до Ужанського комітату про розрахунок з німецькими купцями.....</i>	63
2. 8 лютого 1679 р., Мукачівський замок. <i>Ілона Зріні повідомляє Ужанський комітат, що зрозуміла надіслане їй повідомлення й надалі інформуватиме комітат про стан справ.....</i>	66
3. 21 лютого 1679 р., Мукачівський замок. <i>Лист Ілони Зріні до Ужанського комітату з проханням призначити дату для розгляду спору між вдовою Ападі Мігая Піхулі Кларою та її пасинком Жігмондом Ападі</i>	69
4. 1 травня 1679 р., Мукачівський замок. <i>Ілона Зріні звертається до Ужанського комітату з проханням посприяти у звільненні Пейтера Куліна</i>	72
5. 25 квітня 1680 р., Мукачівський замок. <i>Лист Ілони Зріні до Березького комітату про місію Дердя Гіді</i>	74
6. 13 квітня 1681 р., Мукачівський замок. <i>Лист Ілони Зріні до Березького комітату про місію мукачівського управителя Мігая Цегледі</i>	77
7. 11 червня 1681 р., Мукачівський замок. <i>Лист Ілони Зріні до Березького комітату про дипломатичну місію Мігая Кадоша</i>	80
8. 11 червня 1681 р., Мукачівський замок. <i>Лист Ілони Зріні до Березького комітату про дипломатичну місію Іштвана Ігнеці</i>	83
9. 15 червня 1681 р., Мукачівський замок. <i>Лист Ілони Зріні до Березького комітату про захист солдата Кранка, який перебуває в Берегові</i>	86
10. 2 липня 1681 р., Мукачівський замок. <i>Лист Ілони Зріні до Березького комітату про посольство Мігая Комлоші та Яноша Фуло.....</i>	90
11. 21 липня 1681 р., Мукачівський замок. <i>Лист Ілони Зріні у справі видачі берегівських селян, про правосуддя і воєнну ситуацію</i>	93

CONTENTS

Preface	13
Ilona Zrínyi's letters in Transcarpathia (introductory academic study)	43
Letters	61
1. 6th August 1677 , Munkács castle. <i>Ilona Zrínyi's letter to István Komjáthy the deputy-lieutenant of Ung County regarding the financial settlement with the German merchants</i>	63
2. 8th February 1679 , Munkács castle. <i>Ilona Zrínyi informs the County of Ung that having understood the message she had received she would continue to inform the county about the current issues</i>	66
3. 21st February 1679 , Munkács castle. <i>Ilona Zrínyi's letter to István Komjáthy the deputy-lieutenant of Ung County to set a date for Mihály Apagyi's widow Klára Pichuli and her stepson Zsigmond Apagyi to arrange their controversial case</i>	69
4. 1st May 1679 , Munkács castle. <i>Ilona Zrínyi's request to István Komjáthy the deputy-lieutenant of Ung County concerning Péter Kulin's release</i>	72
5. 25th April 1680 , Munkács castle. <i>Ilona Zrínyi's letter to the County of Bereg regarding György Hidi's mission</i>	74
6. 13th April 1681 , Munkács castle. <i>Ilona Zrínyi's letter to the County of Bereg in connection with the mission of Mihály Czeglédy, the court judge of Munkács</i>	77
7. 11th June 1681 , Munkács castle. <i>Ilona Zrínyi's letter to the County of Bereg concerning Mihály Kádas's legation</i>	80
8. 11th June 1681 , Munkács castle. <i>Ilona Zrínyi's letter to the County of Bereg regarding István Ignéczi's legation</i>	83
9. 15th June 1681 , Munkács castle. <i>Ilona Zrínyi's letter to the County of Bereg in connection with the protection of soldier called Kranka staying in Beregszász</i>	86
10. 2nd July 1681 , Munkács castle. <i>Ilona Zrínyi's letter to the County of Bereg concerning Mihály Komlóssy's and János Fuló's legation</i>	90
11. 21st July 1681 , Munkács castle. <i>Ilona Zrínyi's letter regarding the issue of peasants who lived in Beregszász, and referring to the administration of justice and the military situation</i>	93

Листи Ілони Зріні на Закарпатті. Науково-джерелознавче видання Науково-дослідного центру ім. Тіводора Легоцькі при Закарпатському угорському інституті ім. Ференца Ракоці II / Листи до публікації підготував, коментарі та вступну статтю до них подав: Юрій Чотарі. Редактор: Олександр Добош – Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2018. – 104 с. (угорською, українською та англійською мовою)

ISBN 978-617-7692-32-3

Видання пропонує читачам познайомитися з 11-ма листами Ілони Зріні, які зберігаються у Державному архіві Закарпатської області (м. Берегове). Оригінальні листи є цінним джерелом як у контексті угорської, так і європейської історії. Вони були написані ще до облоги Мукачівського замку (1685–1688) та розкривають стосунки княгині з керівництвом Ужанського та Березького комітетів. Науково-джерелознавче видання рекомендується як історикам, так і поціновувачам минулого.

**УДК: 94(439)“1600”Zrínyi_I
Z – 72**

Науково-джерелознавче видання
Науково-дослідного центру ім. Тіводора Легоцькі
при Закарпатському угорському інституті ім. Ференца Ракоці II

Листи Ілони Зріні на Закарпатті

2018 р.

Підготовлено видавничим відділом Закарпатського угорського інституту
ім. Ф.Ракоці II та Науково-дослідним центром ім. Тіводора Легоцькі

Листи до публікації підготував, коментарі та вступну статтю до них подав:
Юрій Чотарі (Науково-дослідний центр ім. Тіводора Легоцькі при ЗУІ ім. Ф.Р. II)

Передмова:

Ільдико Орос (Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II, Берегове)

За редакцією:

Олександра Добоша (Видавничий відділ при ЗУІ ім. Ф.Р. II)

Рецензент:

Калман Мейсарош (Інститут та Музей військової історії, Будапешт)

Переклад англійською мовою:

Олександр Добош

Переклад українською мовою:

Олександр Кордонець (Кафедра філології ЗУІ ім. Ф.Р. II)

Коректура: Андрея Густі-Качур, Єлизавета Барань, Ілона Густі

Верстка: Вікторія Товтін

Обкладинка: Юрій Чотарі, Олександр Добош

На обкладинці використано портрет Ілони Зріні невідомого художника XVIII ст.

УДК: Бібліотечно-інформаційний центр “Опацої Черє Янош” при ЗУІ ім. Ф.Р. II

Відповідальні за випуск:

Ільдико Орос, Олександр Добош

Видання опубліковане за підтримки Кураторії «Domus» АН Угорщини.

Видавництво: ТОВ «РІК-У»

88000, м. Ужгород, вул. Гагаріна, 36. E-mail: print@rik.com.ua

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного
реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК 5040 від 21 січня 2016 року*

Підписано до друку 10.11.2017. Папір офсетний. Ум. друк. арк. 8,4.

Формат 70х100/16. Замовл. № 47/17. Тираж 150.

Поліграфічні послуги: ПП Лац Ч. С.

90202, м. Берегове, пл. Кошута 4. E-mail: kalvin.nyomda@gmail.com